

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KARAÇAY - MALKAR TÜRK EDEBİYATINDAN
KÂZİM MEÇİ'NİN HAYATİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE
ESERLERİNDEN ÖRNEKLER**

DANIŞMAN
Yard.Doç.Dr. Mehmet SARI

HAZIRLAYAN
Vedat BALKAN

AFYON-1997

64146

TC.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARAÇAY - MALKAR TÜRK EDEBİYATINDAN
KÂZİM MEÇİ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE
ESERLERİNDEN ÖRNEKLER

DANIŞMAN
Yard.Doç.Dr. Mehmet SARI

HAZIRLAYAN
Vedat BALKAN

AFYON-1997

ÖZGEÇMİŞ

1959 yılında Afyon'a bağılı Doğlat köyünde doğdum. İlkokulu aynı köyde, orataokul ve liseyi Devlet Parasız Yatılı olarak Afyon Lisesi'nde okudum.1979 yılında Eskişehir Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirdikten sonra Adıyaman ili Kâhta ilçesi Bölükayla Ortaokulunda Türkçe Öğretmenliği ve Müdür Vekilliği görevinde bulundum.1980-1987 yılları arasında Afyon Karacahmet Ortaokulu ve Erkmen Ortaokulunda Türkçe öğretmenliği yaptım. 1987 yılında Afyon ili Sincanlı ilçesi Küçükhöyük Ortaokulu kurucu Müdürü olarak atandım. 5 yıl bu görevi sürdürdükten sonra 1992 yılında Anadolu Ün. Açık Öğretim Fak. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans tamamladım. Aynı yıl Afyon merkez Gedik Ahmet Paşa İlköğretim Okulu Müdürlüğüne atandım. Hâlen bu görevi sürdürmekteyim. Çeşitli tarihlerde Afyon'da yayınlanan mahallî gazetelerde, Beldemiz dergisi ile Eskişehir'de yayınlanan Birleşik Kafkasya dergilerinde araştırma ve makalelerim yayınlandı. Evli ve 3 çocuk babasıyım.

Afyon-1997

Vedat Balkan

ÖZET

Karaçay-Malkar Türkleri Kuzey Kafkasya ve Türkiyenin değişik illerinde yaşayan eski bir Türk kabilesidir. Karaçay-Malkar Türkçe'si Kıpçak lehçesi özelliği taşıyan edebî bir dildir. Araştırmacılar tarafından dil, kültür ve folklor konularında araştırmalar yapılmış ancak şâir ve yazarlar ile edebî ürünler üzerinde fazla durulmamıştır.

Çalışmamızda Karaçay-Malkar Türkleri'nin tarihi, folkloru, edebiyat ürünleri, dil ve kültürü hakkında kısa açıklamalar yaptıktan sonra 1859-1945 yılları arasında Kuzey Kafkasya'da yaşayan Malkar Türk Edebiyatı'nın ünlü şâiri Kâzim Meçi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde durarak, eserlerinden örnekler verdik.

Kâzim Meçi, 1859 yılında Malkar'ın eski köylerinden olan Şıkı'da doğmuştur. Çocukluğunda Kur'an, tecvit, tarih, dil, astronomi ve coğrafya derslerini almış, Arap ve Fars medeniyetlerini, Mevlâna ve Yunus Emre gibi tasavvuf âlimlerini, Farabî ve İbni Sina gibi filozofları inceleme imkanı bulmuştur. Divan Edebiyatı şâirlerinden Nevai, Fuzulî ve Firdevsî'den etkilendiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Tahir ile Zühre manzumesi ve Buzcigit manzumelerinde Divan şâirlerinden etkilendiğini kendisi de ifade etmektedir.

Kâzim, bütün manzumelerini Arap harfleriyle yazmıştır. Tahir ile Zühre manzumesinde Arap, Fars ve Türk nazımlarında geçen gazel, kasîde ve mesnevî şekillerini ilk defa Malkar nazımlarında işlemiş ve yine Malkar dilinde ilk defa beyitle şiirler yazmıştır.

Hayatı boyunca haksızlıklara ve zulümlere karşı çıkan Kâzim Meçi'nin manzumeleri Ruslar tarafından yırtılmış ve yakılmıştır. Sadece "İyman İslâm" ve "Meni Sözüm" isimli kitapları sağlığında yayımlanmıştır. 1945 yılında Kazakistan'da sürgünde vefat etmiştir. Manzumelerinin büyük bir bölümü Malkar halkının ezberindedir. Ölümünden sonra Malkarlı, Rus, Tacik ve Özbek şâir ve yazarlar tarafından manzumeleri çeşitli dillere çevrilmiştir.

ABSTRACT

Karaçay-Malkar Turks are an ancient tribe that live in different cities of Turkey and North Caucia. Karaçay-Malkar language is a literary language that is a characteristic of Kıpçak dialect. Some of Language searchers searched on Malkar language, culture and folklore, but Malkar poets, editors and Malkar literary works were not studied enough.

In our study, after we had studied on Karaçay-Malkars history, folklore, literary works, language and culture, we studied on the literary life and works of famous Malkar Turkish poet Kâzim Meçi, who lived during 1859-1945 in Caucia, we also gave examples same of his literary works.

Kâzim Meçi was born in an old village of Malkar, Şıkı in 1859. When he was a child he was taught reading Quran, tecvit, history, language, astronomy and geography, and also he had a chance of learning civilizations of the Fars and the Arabs, sufistic scientists Mevlana and Yunus Emre, philosophers Farabî and Ibni Sîna. It is understood that he was influenced by Divan(Ottoman) literature poets Nevaî, Fuzulî and Firdevsî. He also declared, in his works "Tahir and Zühre", "Buzcgit" that he was influenced by Divan poets.

Kâzim wrote all his writings in Arabic alphabet. In "Tahir and Zühre" he used gazel, kasîde and mesnevî for the first time in Malkar literature as in the Arabic, Fars and Turkish works; more over he first wrote coupletes in his poems in Malkar language.

Kâzim Meçi who objected cruelty and injustice in all of his life, that his works where thorn and burnt by Russian people. Only "İyman Islâm" and "Meni Sözü" were published when he was alive. He died when he was in exale in Cossack country in 1945. A great part of his works have been learned by heard by Malkar people. After his death his works were translated in different languages by Malkar, Russian, Tajik, Uzbek writers.

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR	VII
BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR	VIII
ÇEVİRİYAZI(TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ.....	X
GİRİŞ	XI

I.BÖLÜM

KARAÇAY - MALKAR (BALKAR) TÜRKLERİNİN TARİHİ,DİL VE KÜLTÜRÜ, EDEBİYAT VE FOLKLORU.....	1
A.TARİHİ	1
B.DİL VE KÜLTÜRÜ.....	3
C.EDEBİYAT VE FOLKLORU	4
1.DİNÎ MANZUMELER.....	5
2.KÜVLER (AĞITLAR).....	5
3.ALGIŞ(ÖVGÜ) VE KARGIŞLAR(BEDDUALAR - YERGİLER).....	7
4.NART DESTANLARI - COMAKLA (DESTANLAR - MASALLAR).....	9
5.CIR.(TÜRKÜ).....	10
6.NART SÖZLE (ATA SÖZLERİ).....	12
7.ELBERLE(BİLMECELER).....	12
8.BATIL İNANIŞLAR.....	12
9 TOY(DÜĞÜN).....	13

II.BÖLÜM

KÂZİM MEÇİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	14
A.HAYATI:.....	14
1. İSMİ, MEMLEKETİ, AİLESİ, DOĞUM YERİ VE TARİHİ.....	14
2. TAHSİLİ VE YETİŞTİĞİ ÇEVRE.....	14
3. SEYAHATLERİ.....	17
4. VEFATI	17
B.EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE TESİRLERİ.....	18
C.ESERLERİ.....	40

III.BÖLÜM

ESERLERİNDEN ÖRNEKLER	43
A.FARIZLA(Farzlar)	43
1. İYMANNI FARZI(İMANIN FARZI).....	43
a)Allah'ha İyman(Allah'a İman).....	44
b)Meleklege İyman(Meleklerle İman)	45
c)Kitaplara İyman(Kitaplara İman).....	46
ç)Faygambarlara İyman(Peygamberlere İman).....	47
d)Kıyamet Kününe İyman(Kıyamet Gününe İman).....	49
e)Kadarga İyman(Kadere İman).....	50
2. İSLÂMNİ BEŞ FARZI(İSLÂMIN BEŞ FARZI).....	51
3. ABDEZNİ TÖRT FARZI(ABDESTİN DÖRT FARZI).....	51
4. CUVUMMAKNI ÜÇ FARZI(GUSLÜN ÜÇ FARZI).....	51
5. TEYEMMÜMNÜ EKİ FARZI(TEYEMMÜMÜN İKİ FARZI).....	52
6. NAMAZNI ONEKİ FARZI(NAMAZIN ON İKİ FARZI).....	52
B.DİĞER ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER	54
1.İĞİLİK BİLA AMANLIK(İYİLİK İLE KÖTÜLÜK).....	54
2.AK KOÇHAR(BEYAZ KOÇ).....	64
3.APSATI.(AV TANRISI).....	71
4.KAR CAVADI(KAR YAĞIYOR).....	74
5.TAZALIK(TEMİZLİK).....	76
6.AHIRZAMAN DUNYA(AHIRZAMAN DÜNYA).....	78
7.ADEP BEYTLERİ(TERBİYE BEYİTLERİ).....	84
8.İĞİ SÖZ(İYİ SÖZ).....	87
9.KAR KÜN ARBAZIMA KONGAN ÇİPÇİKÇIKGA(KAR YAĞARKEN AVLUMA KONAN SERÇECİĞE).....	89
10.ADAMDİ BİZNİ ATIBİZ(İNSANDIR BİZİM ADIMIZ).....	91
11.BEŞİK CİR(BEŞİK TÜRKÜSÜ).....	93
12.TÜZLÜK(DOĞRULUK).....	95
13.CAVUR EŞEKGE(YAĞIR EŞEĞE).....	96

14.SUV BUYNUNDA CANGIZ ÖSGEN TALÇIKGA AYTILGAN NAZMU (<i>SU KENARINDA YALNIZ BÜYÜYEN SÖĞÜDE SÖYLENEN ŞİİR</i>).....:	98
15.NASİHATLA(<i>NASİHATLER</i>).....:	100
16.OSUYAT(<i>VASİYET</i>).....:	102
17.NAZMU SOLTANHAMİD KALABEK(<i>YİĞİT SULTANHAMİD'E ŞİİR</i>):	103
C. POEMALA(<i>UZUN ŞİİRLER</i>).....:	108
1.CARALI CUGUTUR(<i>YARALI DAĞ KEÇİSİ</i>).....:	108
2.BUZCİĞİT(<i>BUZYİĞİT</i>).....:	123
SÖZLÜK:	207
YARARLANILAN KAYNAKLAR:	222
EKLER:	224

ÖNSÖZ

Karaçay-Malkar Türkçesi ile yayınlanmış eserler fazla değildir.Yusuf Haçır'ın manzumeleri Tıp Doktoru Sayın Yılmaz Nevruz tarafından bugünkü Türkçe'ye çevrilmiştir. Kâzim Meçi (Meçilanı Kâzim) ve eserleri üzerinde bugüne kadar bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamızda Kâzim Meçi'nin hayatı,edebî kişiliği ve eserleri üzerinde durduk. Arap harfleriyle yazmış olduğu eserleri savaş ve sürgün yıllarında yırtılmış ve birçoğu kaybolmuştur. Ancak yakınları ve dostları tarafından deftere yazılmış olanlar günümüze kadar gelebilmiştir. Ölümünden sonra Kiril alfabesiyle eserleri yayımlanmıştır.

Böyle bir konuyu Master Tezi olarak çalışmamı teklif ederek çalışmalarında bana örnek olan, yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yard.Doç.Dr.Mehmet Sarı Bey'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmamızda Kiril harfleriyle ve Arap harfleriyle yazılmış el yazmalarını ve basılmış eserleri inceledik. Doğlat, Gökçeyayla, Akhisar , Afyon ve Eskişehir'de yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri ile görüştük. Kâzim Meçi'nin manzumelerinin yazıldığı Arap harflerle yazılmış defterlere ulaştık. Bu konuda yardımlarını esirgemeyen Karaçay-Malkar Türklerine şükranlarımı sunarım. Kitaplarından yararlandığım rahmetli Kâmil Baraz'a(Kâmil Hoca) Allah'tan rahmet diliyorum.

Kaynak temininde yardımlarını esirgemeyen Malkarlı Azret Ahmatov'a, Eskişehir Orman Bölge Müdür Yardımcısı Şerafettin Sevinç Bey'e, Kafkasya'ya gittiğinde Kâzim Meçi'nin doğduğu evin ve demirci dükkanının resimlerini çekerek bana gönderen Araştırmacı Yazar Ufuk Tavkul Bey'e, çalışmamda bana destek olan eşim Hafize Hanım'a minnettarım.

Çalışmamda gözden kaçmış eksiklerim, hatalarım olacaktır. Okuyanların engin hoşgörüsüne ve affına sığınıyorum.

Afyon,1997

Vedat Balkan

KISALTMALAR

A.g.e	:Adı geçen eser.
Ank.	:Ankara.
A.Ü.	:Ankara Üniversitesi.
Bkz.	:Bakınız.
C.	:Cilt.
Çev.	:Çeviren.
d.	:doğum.
Doç.	:Doçent.
Dr.	:Doktor.
Ed.Fak.	:Edebiyat Fakültesi.
Enst.	:Enstitü.
Fak.	:Fakülte.
Haz.	:Hazırlayan.
hk.	:hakkında.
Hz.	:Hazret.
İst.	:İstanbul.
M.	:Miladi.
Mat.	:Matbaa.
No.	:Numara.
öl.	:ölüm.
s.	:sayfa.
t.	:Tarih
TDK	:Türk Dil Kurumu.
Yay.	:Yayın.

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

- Aslanbek :Aslanbek, Mahmut, Karaçay-Malkar Türklerinin Faciası, Çankaya Matbaası ,Ank,1952.
- Akif :Ersoy,M.Akif,Safahat,14.Baskı,İnkılap ve Aka Basımevi,İst.,1981.
- Baba :Babalanı İbrahim, Kâzim, Mingi Tav Dergisi, Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1993, 1.sayı.
- Başıy :Başıylanı,Z.K-Caraşıvıanı Z.K,Malkar Tilni Şkol Frazelgiya Sözlüğü, Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1994.
- Begiy :Begiyanı Abdullah,Ölmezlanı M.,Malkar Poeziyanı Antolojiyası, Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1993.
- Borça :Borçalanı,A.İ.,Ana Til II,Ders Kitabı,Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1993
- Budayeva :Budayeva, S.A,Kâzim Meçiev, Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1987.
- Culab :Culablanı,Üzeyir,Erte Birev Bar edi,“Nart”Kitap Basma,Nalçık,1991
- Curtubay :Curtubaylanı Mahti,Bittirlanı Tamara,Billaça,Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1992, s,164.
- Din Kitabı :Kâzim Meçi, (Haci) ,Din kitabı 1, Nalçık, 1992, 2683.sipariş.
- Gyula :Gyula,Nemeth,Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü,Çeviren Prof.Dr. Kemal Aytaç,Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Hafiçe :Hafiçe,Muhamet-Teppeev,Alim,Kerti Sözle-Malkar Folklor,Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1981.
- Kâzim :Begiyanı,Abdullah,Kâzim, Elbrus Kitap Basma, Nalçık,1996.
- Kılavuz. :İmlâ Kılavuzu,Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,1996.
- Kiriev :Kiriev M,Otveçeya Staroy Pesne, “Don” curnal, 1958, no:12.
- Levend :Levend Âgah Sırrı,Prof.Dr,Türk Edebiyat Tarihine Giriş,1.C,3.bas, T.T.K. Ank.1988.
- Mingi Tav :Begiyanı Abdullah, Kâzim,Mingi Tav Dergisi,Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1994, 2,3. sayı.
- Malkar N.Söz :Malkar Nart Sözle,Kabartı-Malkar İlmu-İzlem İnstitut,Kabart-Malkar KitapBasma,Nalçık,1965.

- Musaka :Musakalanı B.H,Malkar Literatüre,Elbrus Kitap B.,Nalçık,1996, 7.C.
- Nazmula :Kâzim Meçi,Nazmula bıla Poemala,Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1987.
- Nevruz :Nevruz,Yılmaz,Karaçay-Malkarlılanı Tamırları Üsünden,Birleşik Kafkasya Dergisi,Eskişehir,1994-95,sayı 1.
- Sarı :Sarı,Mehmet,Sabûhi(Şeyh Ahmet Dede)Hayatı,Edebî kişiliği,Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni, Ankara,1992,Gazi Ün.Sosyal Bilimler Ens. (Yayınlanmamış.Doktora Tezi).
- Süleyman :Babalanı Süleyman,Kâzim ,Mingi Tav Dergisi ,Elbrus Kitap Basma, 1.sayı,Elbrus,1995.
- Sozaev :Sozaev B.T,Malkar Literature,1.C,Elbrus Kitap Basma, Nalçık,1986.
- Tavkul :Tavkul,Ufuk,Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür,ÖtükenY, İstanbul,1993.
- Temmoev :Temmoev,H.M,Orfografiya Sözlük,Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1988.
- Teppeev :Teppeev,Alim M,Meçilanı Kâzim,2.C.Elbrus Kitap B,Nalçık,1989.
- Töre :Töre Dergisi,22.sayı,İnkılap Basımevi,Nalçık, 1992.
- Türk A. :Türk Ansiklopedisi,Millî Eğ.Basımevi,Ankara,1974,21.C.
- Türk D.ve Ed. :Türk Dili ve Ed.Ansiklopedisi,Dergâh yayınları,İstanbul,1982,5.C.
- W.Pröhle :Wilhelm Prohle,Dr.Karaçay Lehçesi Sözlüğü, Çeviren Prof.Dr.Kemal Aytaç,Kültür Bakanlığı Yayınları,Ankara,1991.

ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

ng :Geniz g'si, nazal ñ

h̥ :Hırıltılı h, Karaçay-Malkar Türkçesinde hırıltılı h çok kullanılır.

h :Normal solumalı h Karaçay-Malkar Türkçesinde h az kullanılır.

c :Türkiye Türkçesinde c harfi , Karaçay-Malkar Türkçesinde cj arası bir sestir.

ğ̡ :Artdamak g'sı.

ķ :Artdamak k'sı

v ile w arasındaki fark ayrıca işaretlenmedi.Karaçay - Malkar Türkçesinde, v sesi Rusça kanalı ile gelen kelimelere mahsustur. Genellikle çift dudak sesi olan w kullanılır.

GİRİŞ

Kuzey Kafkasya'da ve Türkiye'nin değişik illerinde yaşayan Karaçay - Malkarlılar; dil, örf, âdet, din, folklor, edebiyat ve tarih itibarı ile bir bütün olan eski bir Türk kabilesidir. Karaçay ve Malkarlılar iki ayrı halk değildir. Sovyet politikası gereği ikiye bölünerek bir kısmı Karaçay - Çerkes Cumhuriyetine, diğer bir kısmı da Kabardey-Balkar Cumhuriyetine bağlanmıştır. İki ayrı cumhuriyette yaşayan Karaçay - Malkar Türkleri son zamanlarda birleşme çabası içine girmişlerdir.

Karaçay-Malkar Türkçesi Kıpçak lehçesi özelliği taşıyan edebî bir dildir. Kafkasya'da yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri 1924 yılına kadar Arap alfabesi kullanmaktaydılar. 1924-1937 yılları arasında Lâtin alfabesini kullanmışlar, 1937 yılından sonra da Kiril alfabesini kullanmışlardır.

Karaçay-Malkar Türkleri, daha çok sözlü edebiyat ürünlerini ağızdan ağza aktararak, nesilden nesle unutulmadan yaşatılmasını sağlamıştır. Arap alfabesi kullanıldığı yıllarda Karaçay-Malkar Türkçesiyle az sayıda dinî manzumeler yazılmıştır. Bunlara ;Yusuf Haçır'ın dinî manzumeleri, Kasbot Koçar'ın destan türündeki şarkıları, Appa Canıbek'in mizah türündeki halk şarkıları, Kâzım Meçi'nin dinî manzumeleri ve felsefî konulara ağırlık veren şiirleri örnek teşkil etmektedir

Sovyetlerin yeniden yapılanmasıyla bünyesindeki Türk topluluklarıyla ilişkilerimiz artmış, dili, dini, kültürü, özü bir olan şair ve yazarları, eserlerini tanıma ve Türk Dünyasına kazandırma gereği ortaya çıkmıştır. Bu şâir ve yazarların ele aldığı konularla Anadolu sahasında yetişenler arasında benzerlikler hamen göze çarpmaktadır. Malkar Türklerinin çektiği sıkıntıları yüreğinde hisseden Kâzım Meçi'yi, Türk Dünyasına tanıtabilmek için tez çalışması olarak ele aldık.

Hayatını ve edebi kişiliğini ortaya çıkarmaya, eserlerinden örnekler vermeye çalıştığımız Kâzım Meçi 1859-1945 yılları arasında Sovyetler'in karışık dönemlerinde yaşamıştır. Çok sayıda ve hemen her konuda Arap harfleriyle eser yazmasına rağmen o günkü yönetimin tutumundan dolayı eserlerinin büyük bir

bölümünü bastırma imkanı bulamamış, sözlü edebiyat şeklinde ya da imha edilmeden kalan el yazılarıyla günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Kâzim, her konuda şiirler yazmıştır. İslâm dininin tüm gereklerini şiir yoluyla halkın anlayabileceği şekilde anlatmaya çalışmıştır. Abdest aldığı güğümünden yağır eşeğine kadar gördüğü her şey hakkında şiir yazmıştır. Düşüncelerini serbestçe ifade edemediği dönemlerde benzetmelerle, manzum hikayelerle ortaya koymaya çalışmıştır. Karaçay-Malkar halkına bir önder olmuş, Malkar Türk edebiyatının kurallarını koyarak kendinden sonrakilere örnek teşkil etmiştir.

Çalışmalarımızda Arap harfleriyle yazılmış eksik sayfalı eserlerini bulduk. Bunlar üzerinde çalıştık. Hayatı ve eserleri hakkında ölümünden sonra Kiril alfabesiyle basılmış eserlerden faydalandık. Hayatını, Kiril harfleriyle ve Malkar Türkçe'siyle yazılmış kitaplardan özetleyerek Türkiye Türkçe'sine çevirdik. Şiirlerinin çok olduğu tespit edildi. Tez hacmini aşacağından örnekler vermeyi düşündük. Karaçay-Malkar Türkçesiyle Kirilden Latin alfabesine çevirdiğimiz şiirlerin yanına İtalik yazıyla Türkiye Türkçelerini verdik. Bunları verirken şiir özelliklerine dikkat edildi, orijinalliğini bozmadan vermeye çalıştık. Bu nedenle sonuna eklediğimiz sözlükte bütün kelimeleri vermedik.

Çalışmamızı üç bölüme ayırdık. I. Bölümde Karaçay-Malkar Türklerinin tarihi, folkloru, dili ve kültürü hakkında kısa açıklamalar yaptık ve edebiyat ürünlerinden örnekler aldık. II. Bölümde Kâzim Meçi'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği üzerinde durduk. III. Bölümde ise şâirin eserlerinden seçtiğimiz örneklerin karşılıklarına Türkiye Türkçelerini de yazarak vermeye çalıştık. Çalışmamızın sonuna önemli gördüğümüz kelimeleri ihtiva eden bir de sözlük ekledik. Bibliyografya verirken dipnotlarda kullanmak için kısaltmaları da gösterdik. Ekler ve fotoğraflar bölümünde Kâzim'in doğduğu evin ve demirci dükkanının, ölümünden sonra iki ayrı yerde dikilmiş olan heykelinin resimleriyle kendi el yazısından örnekler verdik. Çalışmamızın ileride yapılacak çalışmalara faydalı olmasını dileriz.

I.BÖLÜM

KARAÇAY - BALKAR (MALKAR) TÜRKLERİNİN TARİHİ, DİL VE KÜLTÜRÜ, EDEBİYAT VE FOLKLORU

A.TARİHİ:

Karaçaylılar ve Malkarlılar birbirinden farklı dile, kültüre ve tarihe sahip iki ayrı halk değil, tersine aynı dil, kültür ve tarihi paylaşan bir Türk boyudur. Karaçay ve Malkar adları bu Türk boyunun yaşadığı iki coğrafi bölgenin adıdır.Sovyet politikası gereği ikiye bölünerek ayrı cumhuriyetlere bağlanmıştır¹.

Karaçaylıların Kuzey Kafkasya'ya nereden ve hangi tarihte geldikleri hakkında halk an'anelerinden başka bir kaynak yoktur.Araştırmacılar, bu bölgeye gelişlerini M.Ö 150 yılına kadar dayandırmaktadırlar.Bayçoralanı Soslanbek tarafından yapılan arştırmalarda Karaçay-Malkarlıların atalarının Türkçe konuştukları ispatlanmıştır².

Son zamanlarda yapılan tarihi, antropolojik, ve sosyo-linguistik araştırmalar Karaçay-Malkarlıların Kuzey Kafkasya bölgesinde uzun yıllar hakimiyet kuran eski Türk kavimlerinden olduklarını göstermektedir.

Kafkas halkları arasında Türk unsurunun en önemli bölümünü meydana getiren Karaçay-Malkar Türkleri 2000 yıldan beri Kuban ırmağının kaynak bölgesinde, Kafkasların zirvesi Elbruz dağının doğu ve batısında yer alan yüksek dağlık arazideki derin vadilerde yaşamaktadırlar.

Karaçay Türkleri için Leon No Tolstoy, “Elbrus dağı civarında Karaçay adlı asil ve cesur bir Türk kabilesi yaşıyordu” demektedir³.

Kafkas bölgesinde yaşayan Türk ve Müslüman halkları gibi Karaçay-Malkar Türkleri de Ruslarla uzun süre mücadele yapmışlardır. Ancak 1828 tarihinde

¹ Tavkul,Ufuk,Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür,Ötüken Y,İstanbul,1993,s14.

² Nevruz,Yılmaz, Karaçay-Malkarlıları Tamırları Üsünden Birleşik Kafkasya Dergisi,Eskişehir, 1994-95, sayı 1,s,41-42.

³ Aslanbek Mahmut,Karaçay-Malkar Türklerinin Faciası,Çankaya Matbaası, Ankara,1952,s,7.

toprakları Ruslar tarafından işgal edildikten sonra münferit halde yurtlarını terk ederek Anadolu'ya ve diğer Müslüman ülkelerine göç etmeye başlamışlardır.

1854 tarihinde Karaçay-Malkar Türkleri, Kadı Muhammed Hubi'nin önderliğinde bağımsızlıkları için mücadele etmişlerdir. Tüm Kafkasya'da Şeyh Şamil'in önderliğinde başlayan hürriyet mücadelesi 25 yıl sürmüş ancak 1859'da Şeyh Şamil'in esir düşmesiyle bu mücadele son bulmuştur.

Ruslar Kuzey Kafkasyalıları zorla itaate mecbur ettikten sonra onları birbirinden ayırmak için her kabileye özel bir idare sistemi ihdas etmişlerdir. Bu idari tedbirler Karaçay-Malkar Türkleri için de bir felaket olmuştur. Verimli toprakları ellerinden alınarak buralara Ruslar yerleştirilmiş ve zulümler devam etmiştir⁴.

Bu haksızlıklara dayanamayan Karaçay-Malkar Türklerinin bir kısmı anavatan saydıkları Anadolu'ya 1862-1865, 1877-1878, 1890-1908 yılları arasında gruplar halinde göç etmişlerdir. Sultan II. Abdülhamit devrinde Anadolu'ya gelerek çeşitli illere yerleşmişlerdir.

Bugün Anadolu'da yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinin sayısı 20-30 bin kadardır. Bunlardan 130 hanesi Afyonkarahisar şehir merkezinde, 150 hanesi Bolvadin ilçesi Gökçeyayla mahallesinde, 40 hanesi İscehisar ilçesi Doğlat köyünde yaşamaktadır.

Karaçay -Malkar Türklerinden 15000 kadarı, Eskişehir il merkezinde, Çifteler ilçesinin ilçe merkezi ve Belpınar köyünde, Sivrihisar ilçesi Ertuğrul(Yakapınar) köyünde, Han ilçesinin Yazılıkaya, Akhisar, Gökçeyayla köylerinde, Mahmudiye ilçe merkezinde, Konya il merkezi ile Sarayönü ilçesinin Başhöyük beldesinde, Ankara il merkezi ile Gölbaşı ilçesinin Yağlıpınar köyünde, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Eğrisöğüt köyünde, Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Emirler köyünde, Tokat'ın Reşadiye ilçesinin Çilehane, Sulusaray ilçesinin Arpacı Karaçay köylerinde, Yalova Çiftlikköy'de, İzmir'in Mehtap ve Bornova mahallelerinde yaşamaktadırlar.

⁴ Aslanbek,s,10

B. DİL VE KÜLTÜRÜ:

Dilbilim araştırmaları Karaçay-Malkar dilinin ana çizgileriyle tipik bir Kıpçak Türkçesi olduğunu ortaya koymaktadır.Son yıllara kadar gerek Türkiye’de gerekse Avrupalı Türkologlar arasında Karaçay Malkar Türkçesi Karaçayca ve Balkarca şeklinde birbirinden farklı iki dil gibi gösteriliyor ve tanınıyordu.Bu yanlışmanın en büyük sebebi ise bir çok Türkoloğun Karaçay-Malkarlılar arasında saha araştırması yapmadan onların dili hakkında daha önce yazılmış araştırmaları ve sözlükleri kaynak olarak almalarıydı. Yirminci yüzyıl başlarında Wilhelm Pröhle’nin Karaçay-Malkarlılar arasında yaptığı ve Keleti Szemle adlı dergide yayınladığı dil araştırmaları ve sözlükler bu yanlışların ana kaynağı idi⁵ . Pröhle 1915 yılında Malkar bölgesinin Çerek vadisine gitmiş ve Malkar dili üzerine çalışmalarını Çerek vadisinde yapmıştır. Dolayısıyla Pröhle’nin topladığı materyaller Karaçay-Malkar dilinin Çerek diyalektini içine almaktadır. Pröhle, Bashan ve Çegem vadilerinde de araştırma yapsaydı orada konuşulan dilin Karaçay bölgesinde konuşulan dilden farklı olmadığını görecekti⁶ . Özet olarak Karaçay-Malkar dili iki ayrı dil değil, aynı dildir.

Karaçay-Malkar dili Türk dillerinin Kıpçak kolunun Kafkasya’daki güney bölümünü meydana getirir.Sovyet Türkologlarından A.N.Samoyloviç’in 1922 yılında Petrograd’da yayınlanan “Nekotorie depolneniyak klassifikatsi turetskih yazıkov” adlı eserinde Türk dilleri sınıflamasına göre Karaçay-Malkar dili Türk dillerinin z kolunun y bölümünün “tav, bol-, kalgan” grubuna girer. Buna göre Karaçay-Malkar dilinde eski Türkçe *azak(adak)* yerine *ayak*, *tag* (dağ) yerine *tav*, *olmak* yerine *bolmak*, *kalan* yerine *kalgan* biçimleri kullanılır.Bunlardan başka Karaçay-Malkar dilinde *ben* yerine *men* biçiminin kullanılması , kelime başlarında *d-* yerine *t-*, *g-* yerine *k-* seslerinin kullanılması, *y-* sesinin *c-* sesiyle karşılanması da Kıpçak kolunun bir özelliđidir⁷.

⁵ Tavkul,s,197.

⁶ A.g.e,s,198-199.

⁷ Türk Ansiklopedisi,Milli Eğ.Basımevi,Ankara,1974,21.C,s,263.

Şahıs zamirleri: men,sen,ol,biz,siz,ala şeklindedir.

İyelik ekleri:

Teklük. 1.şahıs :-m,-ım,-im,-um,-üm

Çokluk 1.şahıs :-bız,-biz

2.şahıs:-n,-ın

2.şahıs: -gız,-giz

3.şahıs:-sı,-si,-su,-sü

3.şahıs: -sı,-si,-su,-sü⁸

Sayı adları: Bir,eki,üç,tört,beş,altı,ceti,segiz,toguz,on

20 cıyırma,30 cıyırma bıla on, 40 eki cıyırma,50 eki cıyırma bıla on

100 cüz, 1000 ming

Prof.Dr.Âgah Sırrı Levend, Türk lehçelerini izah ederken Karaçay -Malkar Türkçesini, Kuzey-Batı lehçesi grubuna dahil etmektedir⁹.

Kuzey Kafkasya'da olduğu gibi Türkiye'de yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri de dil, kültür, gelenek ve göreneklerini devam ettirmektedirler.

C. EDEBİYAT VE FOLKLORU:

Kafkasya'da yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri 1924 yılına kadar Arap alfabesi kullanmaktaydılar.1924-1937 yılları arasında Lâtin alfabesini kullanmışlar, 1937 yılından sonra da Kiril alfabesini kullanmışlardır.

Karaçay-Malkar Türkleri, daha çok sözlü edebiyat ürünlerini ağızdan ağza aktararak, nesilden nesle unutulmadan yaşatılmasını sağlamıştır.Arap alfabesi kullanıldığı yıllarda Karaçay-Malkar Türkçesiyle az sayıda dinî manzumeler yazılmıştır.Bunlara ;Yusuf Haçir'in dinî manzumeleri, Kasbot Koçhar'ın destan türündeki şarkıları,Appa Canıbek'in mizah türündeki halk şarkıları,1859 yılında Malkar bölgesinin Holam-Bızıngı vadisindeki Şıkı köyünde doğan Kâzım Meçi'nin dinî manzumeleri ve felsefî konulara ağırlık veren şiirleri örnek teşkil etmektedir¹⁰.

⁸ Türk Dili ve Ed.Ansiklopedisi,Dergah yayınları,İstanbul,1982,5.C ,s,164-165.

⁹ Levend Agah Sırrı,Türk Edebiyatı Tarihine Giriş,1.C,T.T. Kurumu Basımevi,Ank,1988,s,88-94.

¹⁰ Tavkul,s,232.

Edebiyat ve Folklor ürünleri:

- 1.Dinî Manzumeler
- 2.Küvle(Ağıtlar)
- 3.Alğış(övgü) ve Kargışlar(Beddualar-yergiler)
- 4.Nart Efsaneleri-masallar
- 5.Cır (Türkü,şiir,şarkı-Mâni)
- 6.Nart Sözle(Atasözleri)
- 7.Elberle(Bilmeceler)
- 8.Batıl inanışlar
- 9.Düğün(toy)

1.DİNÎ MANZUMELER:

Karaçay-Malkar Türkleri dinî manzumeleri büyüklerinden dinlemek suretiyle nesilden nesle aktararak bu güne kadar getirebilmiştir.Ancak zaman içinde az da olsa eksik ve hatalı aktarılanlar da olmuştur. Son zamanlarda, kendisi tıp doktoru olan Sayın Yılmaz Nevruz Yusuf Haçır'ın manzumelerinin bir kısmını yayınlamak suretiyle Karaçay-Malkar Türk edebiyatına değerli katkılarda bulunmuştur.

Yusuf Haçır'ın dinî konulardaki manzumelerinden başka,Kâzım Meçi'nin yazmış olduğu 100 beyitte anlatılan 32 Farz, Cennet-Cehennem manzumeleri, Hadis'lerin konu edildiği manzumeler, ilâhîler halkın dilinde dolaşmaktadır.

2.KÜVLE(AĞITLAR)

Karaçay-Malkar Türkleri gerek ferdi gerekse sosyal nitelikte karşılaştıkları her menfi olaya bir ağıt yakmışlardır.Ferdi olaylara yakılan ağıtların konuları şunlardır: Kavuşamadan ölen sevgililer,sevdiğine verilmeyen genç kızlar, pusu ile öldürülen yiğitler,çeşitli kazalarda ölenler,tedavisiz hastalığa yakalanarak ölenler, savaşlarda şehit olan gençler vb.. Sosyal nitelikteki ağıtların konusu: Salgın hastalık sonucu meydana gelen toplu ölümler, Ruslar, Abazalar ve Gürcülerle yapılan savaşlardaki kayıplar, 2 Kasım 1943 de başlayan toplu sürgün için yapılan ağıtlardır.

1828 yılında Ruslarla Karaçaylılar arasında yapılan Hasavka Savaşı için yapılan ağıt örneği:

HASAVKA

Karaçay-Malkar Türkçesi

Kıçıradı Davle “Ha-ıay kuvğun!”
Karaçaynı şöun,barın cuvugun
Çakırığız bizge cengil cetsinle
Kara künde bir boluşluk etsinle
Kanlı patcah köb artıklık etedi
Marca caşla patcah asger cetedi
Patcahlıkdı etibizden toymağan
Tar özende caşarğa da koymağan
Açuvdan biz kaynağınçı bişginçi
Ol zâlimni tuzağına düşgünçü
Birleşeyik kengdeginde coqlayık
Tar özende curtubuznu saklayık

Türkiye Türkçesi

Bağırıyor Davle “Hey haberi duyun!”
Karaçay’ın dostunu,yakınını
Çağırın bize çabuk yetişsinler
Kara günde bir yardım etsinler
Kanlı çar çok kötülük ediyor
Haydi gençler çar askeri yetişiyor
Çarlıktır etimizden doymayan
Dar vadide yaşamaya da bırakmayan
Hiddetten biz kaynayıp pişmeden
O zâlimin tuzağına düşmeden
Birleşelim uzaktakileri de yoklayalım
Dar vadide yurdumuzu koruyalım

Hasavka savaşında Ruslar’a karşı kahramanca çarpışan ve yurdunu kurumak uğruna canını feda eden Umar (Ömer) adındaki yiğit delikanlı için yapılan ağıttan bir bölüm.

UMAR

Karaçay-Malkar Türkçesi

Eki atıb tütünün bir etüvçü
Umar bugün sanga kanmı cavğandı ?
Kerek bolsa tav kuşlaça cetüvçü
Tulparlanı biri kayda kalgandı ?
Karaçaynı saklar üçün ol bugün
Canın berdi çavullağa soylanıp
İzleyik biz ajdağannı ölüğün
Anı dertin alırğa dep oylanıp
Karaçaynı kara kadav taşları
Bugün ala tuz gırtlaça erille
Kabırında“ŞEYİT UMAR”tenglerin
Cürek kaynay ma bılay ant berdile
Sen tüyülse Tavlu caşlanı artı
Cigit tölü kururuk tüyüld tavladan
Seni gavur,küyün bizni ceñse da
Tambla curtnu kutharırız cavladan

Türkiye Türkçesi

İki kere ateş edip dumanlarını birleştiren
Ömer bugün üzerine kan mı yağdı?
Gerektiğinde kartal gibi yetişen
Yiğitlerin biri nerede kaldı?
Karaçayı korumak için o bugün
Canını verdi uçurumlara uzanarak
Arayalım biz o kahramanın ölüsünü
Onun intikamını almak için karar verip
Karaçayın kara temel taşları
Bugün onlar tuz parçaları gibi eridiler
Mezarında“ŞEHİT ÖMER”arkadaşların
Yükleri yanarak böyle yemin ettiler
Sen değilsin Dağlı gençlerin sonu
Yiğit olanlar eksilmeyecek dağlardan
Seni düşman, acın bizi yense de
Yarın yurdu kurtarırsız düşmanlardan

3.ALGIŞ(ÖVGÜ) VE KARGIŞLAR(BEDDUALAR-YERGİLER)

Türkiye Türkçesinde övgü,dua ve beddua,yergi kelimelerinin karşılığı olan Algış ve Kargışlar Karaçay-Malkar halk edebiyatı ürünlerindendir.

Algış: Yeni bir işe başlanıldığında, ev veya ev eşyası alındığında, Düğünlerde gelin ve damadın büyüklerinin ellerini öpmeye gittiklerinde manzum şekilde kafiyeli şiir türünde veya tek mısra hâlinde söylenen duadır.Daha çok manzum şekilde söylenir.

Kargış: Beddua anlamına gelir. Manzum hâlde ve kafiyeli olanları ve mısra hâlinde olanları da vardır.

Bir dua örneği:

ALGIŞ **Karaçay-Malkar Türkçesi**

Ay tohtağan tohdasın
Tohdamağanı avruvu kozgalsın.
Canı cürekden amin degen desin
Demegen terk ölsün.
Algış ayak bal ayak
Kolubuzğa alayık
Tilibizge salayık
Kellik kıyınlıkladan kengde turayık
Canabu Hak'ga calınayık calbarayık.
Teyri köp bersin
Aşığp bersin terk bersin
Tavlakibik miyik,
Dünya kibik köb bersin .
At berse çapğanın
Ögüz berse tarthanın
Koy berse tüklüsün
İynek berse sütlüsün bersin .
Allah bütün igilikleni
Hayır işle bila küreşgen tülege bersin .
Ay alga ol igilik nek boldu degenle
Dünya ırışısın karap körsün.
Ölse da cahanimge kömülsün .
Cekgen ögüzü cükde kalsın .
Mingen atı tikde kalsın .
Kelgen kelin da igi ayaklı bolsun
İgi qollu bolsun
İgi collu bolsun
Tatlı tilli bolsun
Aruv sözlü bolsun .

DUA **Türkiye Türkçesi**

Hey! sessiz duran dursun
Durmayanın ağrısı depressin
Canı yürekten amin diyen desin
Demeyen çabuk ölsün.
Dua tası bal tası
Elimize alalım
Dilimize koyalım
Gelecek kötülüklerden uzak kalalım
Cenabı Allah'a yalvaralım,yakaralım .
Tanrı çok versin
Acele versin çabuk versin
Dağlar gibi yüksek,
Dünya gibi çok versin .
At verirse koşanını
Öküz verirse güçlüsünü
Koyun verirse yünlüsünü
İnek verirse sütlüsünü versin,
Allah bütün iyilikleri
Hayır işlerle uğraşan evlere versin .
Ey onlara o iyilik niye oldu diyenler
Dünya rıskını bakarak görsün .
Ölürse de cehenneme gömülsün .
Koştugu öküzü yükte kalsın .
Bindiği atı yokuşta kalsın .
Gelen gelin de çabuk işli olsun
Elleri maharetli olsun
İyi yolda olsun
Tatlı dilli olsun
Güzel sözlü olsun .

İgi bolluklarına igi bolsa igilik tapsın
İgi bolluklarına igi bolmasa
Karnı burup örge ,enşge çapsın.
Kaynanası da kelinine igi bolmasa
Burgula catsın .
Amin degen ahşı ırışılı bolsun
İgilik tapsın,
Amin demegen tilin kapsın .
Men alğış etalmayma
Allah alğışlık etsin
Paygambarla amin desin.

İyi olacaklarına iyi olursa iyilik bulsun
İyi olacaklarına iyi olmazsa
Karin ağrısıyle yukarı aşağı koşsun .
Kaynanası da gelinine iyi olmazsa
Karin ağrısıyle yatsın .
Amin diyen bol rızıklı olsun
İyilik bulsun.
Amin demeyen dilini ısırsın .
Ben dua edemiyorum
Allah övgülük etsin
Peygamberler amin desinler

Bir Kargış(Beddua)örneği:

Karaçay-Malkar Türkçesi

Türkiye Türkçesi

Meni kulağıma çırtıda kirmeydi
Oramda aylangan hapaarla
Atlağanın içine oyulsun
Ah sen aylangan şaħarla

Benim kulağıma hiç de girmiyor
Sokakta dolanan haberler
Bastığın içine göçsün
Ah senin gezdiğin şehirler

Kiyimleringi çacsınla
Süymegenlerin üleşip
Amalsız cerde canıngı bergin
Kanatlılağa söleşip

Giyimlerini dağıtsınlar
Sevmediklerin bölüşerek
Çaresiz yerde canını veresin
Kanatlılara konuşarak

Cuk tutalmasıñ kolların
Kıyılıp kalsın butların
Süyekleringi tavusup boşap
Hanslağa cayılsın kurtların

Birşey tutamasın ellerin
Kötürüm olsun ayakların
Kemiklerini bitirerek
Çimenlere yayılsın kurtların

Tiyre kırtladan tolup kalsın
Seni eşiklerin kabağın
Tilin tutulup üç künnü turğun
Suv cutalmayın tamağın

Yaşlılardan dolarak kalsın
Senin kapın,avlun
Dilin tutularak üç gün durasın
Su yutamadan damağın

Mısra hâlinde olanlar:

- 1.Aman kün kelsin. (Kötü gün gelsin)
- 2.Aman keçe kelsin.(Kötü gece gelsin)
- 3.Uvahtı kelsin (Ölüm vakti gelsin)
- 4.Cer kıabsın. (Yer yutsun)
- 5.Üyüne ölü kırsın (Evine ölü kırsın)
- 6.Üyüne emina kırsın (Evine veba kırsın)
- 7.Aman talav tiysin (Kötü hastalık deysin)
- 8.Aman acal tiysin (Kötü hastalık deysin)

4.NART DESTANLARI -COMAKLA:(DESTANLAR-MASALLAR)

Nartlar Kafkas mitolojisine göre bugünkü Kuzey Kafkasya halklarının ataları sayılan efsanevi insanlardır. Efsanelere göre Nartlar atı evcilleştirmişler,demiri bulmuşlardır.Nartlar mertliği, cesareti, iyiliği ve Kafkas kültürünün sembolüdürler. Son derece akıllı ve usta savaşçılar olan Nartlar, insanüstü varlıklar olan düşmanlarını kaba kuvvetle değil, ince zekaları ve kurnazlıklarıyla yenmektedirler.

Karaçay-Malkar Nart efsanelerinin başlıca kahramanları şu adları taşımaktadırlar: Örüzmek,Sosuka(Sosuruğ), Soslan, Davat, Debet, Sibilçi, Alavğan, Fuk, Karaşavay, Batirez, Cönger, Şırdan, Açemez, Aymuş, Gezoh, Satanay, Agunda.¹¹

Nazım ve manzume şeklinde olanları vardır

Debet, Nartların en usta demircisidir.Bir efsanede demirci Debet'in doğuşu şöyle anlatılır.

NART TEMİRÇİ DEBET(Yiğit demirci Debet)¹²

Karaçay-Malkar Türkçesi

Türkiye Türkçesi

Ertde-ertde dorbunlada turğanda
Taş tegene ağaç elek bolğanda
Ot teyri'si Cer Teyri'ni algandı
Kök küküreb cer buvaz bolğandı
Toğuz cılnı toğuz künnü
Ol buvaz bolub turğandı
Cer carılıb sora Debet tuvğandı
Suv Anası alıb anı cuvğandı
Çerekleni anı avzuna burğandı
Suv anası emçek ana bolğandı
Ol ösdürüp nart akıldan tolğandı
Ol Debet'ni otdan bolğandı cüregi
Kurçdan bolğandı sanlarını keregi
Ot Teyri'si otnu tilin bildirgendi
Cer Teyri'si taşla tilin bergendi
Suv Teyri'si aşın,suvun iygendi.

Çok eskiden mağaralarda yaşarken
Taş Yalak tahta elek varken
Ateş Tanrısı Toprak Tanrısıyla evlenmiş
Gök gürleyip toprak hamile kalmış
Dokuz yıl dokuz gün
O hamile olup durmuş
Toprak yarılıp sonra Debet doğmuş
Su Tanrısı alıp onu yıkamış
Irmakları onun ağzına çevirmiş
Su Tanrısı süt annesi olmuş
O büyütüp yiğitlik aklını doldurmuş
O Debet'in ateştenmiş yüreği
Çeliktenmiş vücudunun parçaları
Ateş Tanrısı ateşin dilini öğretmiş
Toprak Tanrısı taşların dilini vermiş
Su Tanrısı yemeğini,suyunu göndermiş

¹¹ Tavkul,s,223.

¹² Hafiçe,Muhamet-Teppeev,Âlim,Kerti Sözle-Malkar Folklor,Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1981,s,171.

5.CIR: Türkiye Türkçesiyle türkü, şarkı, şiir karşılığıdır. Cırlar konularına göre adlandırılırlar.Tarihi cırlar, avcılık cırları, kahramanlık cırları, aşk cırları, tabiatla ilgili cırlar, beşik cırları(ninniler), nükteli ve mizahlı cırlar şeklinde adlandırılabilir.

Mâni örnekleri:

Karaçay-Malkar Türkçesi

Mından qarap tanıyma
Argı betden kelgenni
Süymeyeseng men neteyim
Cer költüröl ölgenni

Süymeklikden hıparım coğedi
Az esimi alğınçı
Kırpiklerimi kaçmay qarayma
Közlerim körmey kalğınçı

Türkiye Türkçesi

*Buradan bakarak tanıyorum
Karşı taraftan geleni
Sevmiyorsan ben ne yapayım
Yer kaldırır öleni*

*Sevgiden haberim yoktu
Az aklımı alıncaya kadar
Kırpiklerimi kıpırdatmadan bakıyorum
Gözlerim görmeyene kadar.*

Aşk şarkılarına bir örnek:

AK BAYRAM

Karaçay-Malkar Türkçesi

Men bek süygen ak bayramda,
Sen bek süygen ak bayramda,
Cangı cıl endi cetedi.
Uzakda bolsam da kesim,
Tansıklık küçlegen esim,
Senibla uşak etedi.
Kök da akdı cer da akdı
Qar suvukdu cumuşağdı
Qarda atıngı cazama
Suvuq bolsa barmak uçum
Atıngı cazğanı uçun
Erinlerime salama.
Caşav degen süymeklikdi
Colu tüzdü bırda tikdi
Seni süygenli bilgenme
Bildim cüregimi küçün
Seni bek süygeni üçün
Anı da artık süygenme

AK BAYRAM

Türkiye Türkçesi

*Benim çok sevdiğim ak bayramda
Senin çok sevdiğin ak bayramda
Yeni yıl şimdi geliyor
Uzakta olsam da kendim
Özleminle dolu yüreğim
Seninle sohbet ediyor.
Gök de aktır ,yer de aktır
Kar soğuktur,yumuşaktır
Karda ismini yazıyorum
Üşüyünce parmak ucum
İsmi yazdığı için
Dudaklarıma koyuyorum
Hayat denilen sevgidir
Yolu düzlük bazen diktir
Seni sevince anladım
Bildim yüreğimin gücünü
Seni çok sevdiği için
Onu daha fazla seviyorum*

Karaçay-Malkar Türklerinde “Bellev” ya da “Beşik cır” olarak adlandırılan ninniler, çocukları iyiliğe,doğruluğa, yiğitliğe,doğruluğa, özendirici sözlerdir.

Bellav,Beşik cır(Ninni,Beşik Türküsü)¹³ örneği:

BELLAV

Bellav, bellav Muhtarçık
Kalkı, kalkı beşikde
Senlayla ulla bolup,
Oynaydıla eşikde.

Bellav, bellav Muhtarçık
Közçükleringi capçı.
Sen da terk ulla bol da,
Arbazıbizda çapçı.

Bellav, bellav Muhtarçık
Cukla entda bir azçık.
Men cangıdan böleyim
Ullu bolup köreyim.

NİNİ

*Ninni, ninni Muhtarçık
Uyu,uyu beşikte
Senin gibiler büyüyerek,
Oynuyorlar dışarıda.*

*Ninni, ninni Muhtarçık
Gözcüklerini kapatıver.
Sen de çabuk büyü de,
Avlumuzda koşuver.*

*Ninni, ninni Muhtarçık
Uyu yine birazcık.
Ben yeniden sarayım
Büyüdüğünü göreyim.*

¹³ Curtubaylanı Mahti-Bittirlanı Tamara,Billaça,Elbrus Kitap Basma,Nalçık,1992,s,164.

6 NART SÖZLE(ATASÖZLERİ)¹⁴ : Karaçay-Malkar Türkleri arasında sıkça kullanılan ve Nart Sözle denilen atasözleri çoktur.

Örnekler:

Kün körmegen kün körse,kündüz cırac candırır.

(Gün görmeyen gün görürse gündüz lamba yakar)

Ƙannı Ƙan bıla cuvma,amannı aman bıla Ƙuvma

(Kanı kan ile yuma,kötüyü kötülükle kovma)

Avruğannı sav bilmez,aç karınnı tok bilmez

(Hastayı sağlam olan bilmez,aç karını tok bilmez.)

Közünde teregi bolgan,çöbü bolğanga külür.

(Gözünde ağacı olan,çöpü olana güler)

Işarmağan külmez,külmegen kuvañnı bilmez.

(Gülümsemeyen gülmez,gülmeyen sevinci bilmez)

7. ELBERLE(BİLMECELER)¹⁵

Beti Ƙar kibik,tatuvu bal kibik(şeker)

Yüzü Ƙar gibi,tadı bal gibi (şeker)

Suvğa tüşse kömük,suvdan çıksa kemik(sapın)

Suya düşse köpük,sudan çıksa kemik(sabun)

Kesleri ösedile,bilenmey kesedile(tişle)

Kendileri büyüyorlar,bilenmeden kesiyorlar(dişler)

8.BATIL İNANIŞLAR

*Ölü evinden çıktıktan sonra bir başka eve misafirlige gidilmez.

*Ölü evi için yapılan yemeği bir başka eve götürmek uğursuzluk getirir.

*Misafir yola çıktıktan sonra arkasından ev süpürmek uğursuzluk getirir.

*Cuma günü ev süpürmek,çamaşır yıkamak uğursuzluk getirir.

*Küçük çocuğun boyunu ölçerken karış kullanmak uğursuzluk getirir.

¹⁴ Malkar Nart Sözle,Kabartı-Malkar İlmü-İzlem İnstitut,Kabartı-Malkar Kitap Basması,Nalçık,1965.

¹⁵ Culablanı Üzeyir,Ertte Birev Bar edi,“Nart” Kitap Basma,Nalçık,1991,s,94-112.

9. TOY(DÜĞÜN):Düğünlere Toy adı verilir.Evlenenler,askere gidenler, askerden gelenler için Toy yapılır.Toyleyda yemekler yenildikten sonra Kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk hepsi bir arada bulunur.Toy meydana ya da geniş bir salonda yapılır.Misafirlere ayrı bir özen gösterilir.Baş köşeye oturtulur. Kafkas oyunları ortada oynanır.Herkes bu oyunlara katılır. Genç, ihtiyar, kadın, kız ve çocuklar oyunları ortada sergilerler.Genellikle oynanan oyunlar şunlardır: Tüz, Apsuva, Kafeteyna, vig, Gazaska(Şeyh Şamil), Cangız...

II.BÖLÜM

KÂZİM MEÇİ(1859-1945)'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. HAYATI:

1. İSMİ, MEMLEKETİ, DOĞUM YERİ VE TARİHİ:

Kâzım Meçi, Malkar'ın eski köylerinden biri olan Şıkı'da 1859 yılında doğmuştur. Babasının adı Bekki'dir. Demircilik yapmaktadır. Bekki'nin üç oğlu , beş kızı vardır. O, diğer çocuklarından daha çok Kâzım'e değer verir. Kâzım'ın ayağı doğuştan sakattır. “ Ona az yürümesi gereken bir ustalık lazımdır .” diyerek babası ona demirciliği öğretir. O zamanlarda öyle değerli usta bulmak çok zordur. Babasının yanında çalışırken Kâzım, Arap harfleri öğrenerek okuyup yazmaya başlar. Babası bu duruma çok sevinir ve “Kâzım hoca olsun” diye Kâzım'i Arapça okumaya gönderir¹⁶.

2. TAHSİLİ VE YETİŞTİĞİ ÇEVRE:

Babası,onu Kumuk'tan gelerek Şıkı'da çocuklara Arapça öğreten bir hocaya gönderir. Kumuk'lu Hoca Efendi, çok bilgili biridir. Öğrencilerine Kur'an ve tecvidden başka tarih, dil ve Arap, Fars medeniyetlerini öğretir ve şarklı şâirlerin manzumelerini, hikayelerini okutur.

Holam-Bızıngı yöresinde sonradan söylenenlere göre;Kumuklu Hoca ,medresede hürriyet fikirlerini yaydığından dolayı Kumuk'tan kovularak Malkar bölgesine gelen bir insandır. Kâzım, o zamanlarda bunları anlayacak yaşta değildir. Onun için hocasının okuduğu şiirleri ,söylediği sözlerini çok dikkatli dinler.

Kumuklu Hocanın medresesinde Kâzım, şeriatın kurallarını, peygamberlerin hayatlarını, İslâm Tarihini öğrendikten sonra coğrafya ve astronomi derslerini de alır. Arap,Fars ve Türk şiiriyle de dost olur. Kâzım'in ders aldığı bu hocanın ismi kayıtlarda geçmemektedir ancak Kâzım'i çok etkilediği bilinmektedir¹⁷.

¹⁶ Sozaev B.T,Malkar Literature, C.1,Elbrus Kitap Basma, Nalçık , 1986, s.15.

¹⁷ Teppeevev Âlim M.,Meçilam Kâzım, C.1, Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1989, s.11-12.

Medreseyi bitirdikten sonra Kâzim, babasına demirci dükkanında yardım eder. Boş zamanlarında camiye gider ve Kur'an-ı Kerim okur. Sohbetlerde Kur'an surelerini ustalıkla ve herkesin anlayacağı şekilde anlatır. Çevresindeki hocalar Kâzim'in tecvidine, hitap şekline hayran olurlar. " Usta Bekki'nin oğlu böyle giderse Bızıngı ile Çegem'in en büyük Hocası olacak" derler. Ancak Kâzim zamanının büyük bir kısmını şiir yazmaya ayırmaktadır. Ayağının sakatlığı çalışmasına engel değildir. Kur'an okumayı öğrenen bu delikanlı Nart Destanlarından, Kur'an surelerinden, tefsirlerden, kendine göre manzumeler yazmaya başlar. Yazdığı bu manzumeler türkülere, zikirlerle benzedikleri için halk bunları hemen ezberler.

Diğer dağ köylerinde olduğu gibi Şıkı'da da ihtiyarlar her gün bir yerde oturarak sohbet etmeyi severler. Genellikle toplandıkları yer Bekki'nin demirci dükkanıdır. O ihtiyarlar, az ve doğru konuşan kişilerdir. Çok çalışmak ve acılar onların sakallarını erken ağartmıştır. Onlar bir araya geldiklerinde geçim sıkıntısından, hayat zorluklarından bahsederler. Kâzim, o ihtiyarların konuşmalarını dinleyerek büyür. Nart Destanları, türküler, yiğitlerin başından geçen olaylar, yolculuk hatıraları, memlekette olan biten tüm olaylar, savaş anıları sohbetlerin konusudur. Kâzim bu bilge kişilerin arasında büyür¹⁸

Malkar Edebiyatının kurallarını koyan büyük şâir Kâzim, şiir yazmaya medresede okurken başlar. Ona güç veren ve ilham aldığı üç kaynak önemlidir. Onların birincisi, atalardan intikal ederek gelen halkın zengin folklorudur. İkinci kaynak, şark milletlerinin klasik şiirleridir. Kâzim, eski Tacik, Özbek, Fars, Arap edebiyatlarıyla dost olup, onları hayatı boyunca okumayı devam ettirmiştir. Kâzim o kaynakların şiir kültürlerini kendi şiirlerine iyice sindirmiştir. Böylece halkın yaşantısını doğru olarak yansıtmaya imkanını bulmuştur. Kâzim'in üçüncü ve en önemli kaynağı, kendisinin çok iyi tanıdığı halkının yaşayışıdır. "Onun hayatında gördüğü, bildiği o kadar çok şey vardır ki halkının sıkıntıları karşısında sessiz kalamamıştır. Gördüğünü gördüğü gibi yazarak, haksızlıklar dünyasının gerçek yüzünü sergileyerek, sadece gerçekleri yazmış, gerçekleri söylemiştir¹⁹".

¹⁸ Teppeev, s,11.

¹⁹ A.g.e, s,12.

Kâzim, sosyalist devrimine kadar pek çok manzume yazmıştır. Onları basmaya imkanı olmamıştır. Sebebi ise, birçoğunun kaybolmasıdır. Buna örnek vermek gerekirse Kâzim'in küçük kızından olan torunu Soltanlanı Üzeyir, altı yaşında iken başından geçen bir olayı şöyle anlatıyor.

“ Kâzim, Kanitat²⁰ ve ben, evde üçümüzden başka kimse yoktu. Rus askerleri geldiler. Bizi zorla arabaya bindirip götürmek istediler. Kâzim, kitaplarını almaya çalışıyor, askerler bırakmıyorlar. Kâzim'i tartaklıyorlardı o sırada Kazım'in elinden bastonu düşüyor ve kendisi de yere yuvarlanıyor. Yerdeyken yine kitaplarını toplamaya çalışıyor. Onlar da kolundan çekerek elindeki kitapları alıyor, yırtıyor ve etrafa fırlatıyorlar. Kâzim'i tekmeleyerek 'Davay, starik davay! ...²¹' diyerek dövüyorlar. Kâzim ağlamıştı orada... Çok kötü ağlamıştı ...Ben de bu duruma hıçkırarak ağlıyordum ama kimse aldırış etmiyor. O sırada askerlere göstermeden bir kitabı alarak saklıyorum. Sonradan onu kendisine verdiğimde 'Sen ne iyi ettin yavrum, ne iyi ettin. Din kitabımı getirdin.' diyor. Askerler bizi alıp götürüyorlar”²² ...

O yıllarda Bızıngı'da Bözülanı Çöpellev adında zengin kitaplığa sahip bir hoca yaşamaktadır. Bilgili ,dindar bir hocadır. Kâzim, bu hocadan ve zengin kitaplığından faydalanmıştır. Türk edebiyatının değişik lehçeleriyle şiirler yazan şâirlerden Nevaî(öl.M.1501)yi ,Fuzulî(öl.M.1556)yi, Firdevsî(öl.M.1015)yi ve şarklı diğer şâirlerin eserlerini de bu hocanın yanında okumuş,şiir bilgisini geliştirmiştir.Şiirleri incelendiğinde bunlardan tesirlendiği görülmektedir.Bundan başka Farabi(öl.M.950), İbni Sîna(öl.M.1037) gibi filozofları da yine burada inceleme fırsatı bulmuştur. Çöpellev Hoca tabiat ilimlerinde ve tabii ilaçlarda bilgisi olan bir insandır. Kendisi bitkilerden ilaçlar yaparak çeşitli hastalıkları tedavi etmiştir. Kâzim, bu hocadan çok şeyler öğrenmiştir.

²⁰ Kanitat:Şavalanı Kanitat, Kâzim'in eşi, 1945 yılında Kazakistan'da ölmüştür.

²¹ Rusça bir söz “ Hadi moruk hadi” anlamındadır.

²² Töre Dergisi,22.sayı,İnkılâp Basımevi,Nalçık, 1992,s.4.

3. SEYAHATLERİ:

Kâzim, 1900-1901 yıllarında 40 yaşında hacca gider. Bu yolculuktaki amacı İslâm kültürünü iyice öğrenmektir. Bu sıralarda Kafkasya'da halk çile çekmektedir. Halkın bir kısmı Türkiye'ye, bir kısmı da diğer Müslüman ülkelere göç etmektedir.

Kâzim 1910 yılında 50 yaşında ikinci defa hacca gitmek için yola çıkar. Onun bu yolculukta başka amaçları da vardır. Bilgisini artırmak, Şıki'da taş kütüphanesine yeni kitaplar kazandırmak, Şark şiirinin yeni derslerini almaktır. O Şam'a ,Bağdat'a, İstanbul'a, Mısır'a (Kahire'ye) gider. Şam'da zamanın en büyük medreselerinde, Kahire'de El-Azhar Üniversitesinde dersler alır. Orta yaşlı şâire şark dünyası yeniden açılır. Gördüklerine şâir gözüyle bakar. Saraylar, kervansaraylar, kutsal yerler, Arap şehirlerindeki alışverişler, hac kılmaya koyulan miskinler, çok zenginler, çok fakirler, dervişler, âşıklar...şâirin dikkatini çeker ve hepsini dikkatlice gözler. Kalan vakitlerinde camilerin kütüphanelerine girerek eski tefsirleri, şarklı şâirlerin manzumelerini okur ve inceler. Çarşıda gördüğü Arap, Fars, Türk dillerinde yazılmış hikayeleri, peygamberlerin, şeyhlerin din savaşlarındaki yiğitlerin hayatlarını anlatan eserleri almaya çalışır. Geceleri Arap bedevilerinin, çobanlarının evlerine ve çadırlarına misafir olur, onların yaşantılarını görür, onlarla sohbet eder, eski şarkılarını hikayelerini dikkatlice dinler.

4.VEFATI:

Kâzim, 85 yaşında iken Sovyet yönetimi tarafından 2 Kasım 1943 yılında başlatılan Kuzey Kafkasya'daki Müslüman halkın Sibirya, Kazakistan ve Özbekistan'a topyekün sürgünlerine şahit olur. Kendisi de Malkar halkı ile 8 Mart 1944 yılında Kazakistan'a sürgüne gönderilir.

Şâir, kendisinin bu sürgünden geri dönmeyeceğini anlar. Bu düşüncesini şu beytiyle dile getirir.

*"Men ölüme artha kaytmam
Savluğumda calğan aytmam"*²³

²³ Teppeyev, s,124.

Kâzim, 1910 yılında hac yolculuğu sırasında yazdığı bir şiirinde de ata yurdundan uzaklarda öleceğini belirtir.

“Ölüm kişi cerinde kallığın

Bileme.Ol tavuş ertteden keled

Cok bu dünyada berligim, allığım

Sen,haci carsuylarına sual et”²⁴, diyerek yolculuk arkadaşı Lokman Hacı’ye vasiyet etmektedir.

Kâzim’in hayatını konu alan iki bölümlü“Azan Colu²⁵” isimli trajedi yazılmıştır.

Kâzim Meci,14.03.1945 yılında Kazakistan’da Taldı-Kurgan denilen yerde sürgünde ölmüştür. Onun manzumeleri 1959 yılında Malkar dilinde, 1962 yılında Rusça ve diğer dillere çevrilerek basılmıştır.

Kuzey Kafkasya’da Kabartı-Malkar Cumhuriyetinde iki ayrı yerde heykeli dikilmiştir. Malkar ders kitaplarının baş sayfalarında Kâzim’in şu beyti yer almaktadır.

Osuyatım har kardaşha

Zamannı ciberme boşha.

Bilim- dünyanı carığı

Kerekdi ol karthha, caşha²⁶.

B. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE TESİRLERİ:

Kâzim Meçi şiirlerinde haksızlıkları, eşitsizlikleri dile getirir, şiirlerinde kadınların iç dünyalarını da sergilemeye çalışır. Ümitlerini, dileklerini görüyor ve onları yansıtmaya çalışır. Onların sevgilerini, nasip için çalışmalarını, doğruluklarını işlerindeki başarılarını büyük hürmet duyarak anlatır.

²⁴Teppelanı Âlim,Azan Colu,Mingi Tav Dergisi,Elbrus Kitap Basma, Nalçık,1994, 2 sayı, s,97.

²⁵ Ezan yolu.

²⁶Borçalı A.İ. Ana Til II,Ders Kitabı, Elbrus Kitap Basma,Nalçık, 1993,s,3.

Bu temada ,1898 yılında “Tarıgıv”²⁷ isimli şiirini yazar. Şâir devamlı güçsüzlerin tarafındadır. Sevgi konusunda yazdığı en önemli manzumelerinden birisi de “Buzcigit “ isimli manzumesidir. Bu şiirini ikinci kere hacca gidip geldikten sonra 1910 yılında başlar ve 1917 yılında bitirir.

Şâir,diğer ülkeleri de gezerek oralardaki insanların yaşantısı ile kendi halkının yaşantısını kıyaslama imkanı bulur. Böylece Malkar halkının ezildiğini görerek şiirlerinde bu konuları işler.

Beylerin,zenginlerin, Rus devleti yanlılarının halkı nasıl köle gibi çalıştırdıklarını yaptıkları zulümleri ,fakir halkın sessizliğini görür ve şiirleri vasıtasıyla halkın duygularını dile getirmeye çalışır.

“Mahtançak Biy uluna” isimli şiirinde övünen bey oğluna şöyle seslenir

*Biyikden karaysa sen,
Nenge mahtanasa sen ?
Kişi kıyının aşap,
Kelesiz dayim çaşap.*

Şiirin devamında halkına insanlığından taviz vermemesini öğütler.

*Teng bol dep tilemeyme,
Calınsan da teng bolmam.
Men bir sözüümü berip,
Sav tuşumungu alalmam²⁸.*

Kâzim’in bütün manzumelerinde halkına,ata yurduna olan sevgisi, bağlılığı ve halkının hür yaşaması için gösterdiği çaba dikkati çeker.

²⁷ Tarıgıv: Yakarma,dert yanma.

²⁸ Budayeva S.A,Kâzim Meçiev, Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1987, s.20.

O, nereye giderse gitsin yüreğinde millet sevgisini, ata yurduna karşı özlemini de beraberinde götürür. Arabistan'da, Tahran'da, İstanbul'da kaldığı zamanlarda bile doğduğu ata yurduna olan özlemini, halkına sevgisini şiirlerinde yansıtmıştır.

*Bağdat'ha da İstanbul'ga da bardım,
Mekkanı Kaaba taşına baş urdum.
Alay kayıthanda carlı cerime,
Anama canngıdan tuvğança boldum²⁹.*

1910

*Biyik tavlani başında
Kar da erir,künge tözmez.
Alay meni cürek kaygım,
Ol qarlaşa erip ketmez.*

*Coyulğan cuğutur kanı
Dump bolur cutulur cerge.
Meni kaygımı cer cutmaz,
Cel alıp da ketmez tüzge.*

(1910) İstanbul³⁰

*Keme bla tengizleden da ötdüm,
Türk'nü , Arap'nu halkların da kördüm.
Har kayda da carlı carlıça çaşayd,
Qarılıu qarıvsuznu etin aşayd.*

(1910) İstanbul³¹

²⁹ Sozaev,8.C,s,19.

³⁰Babalanı İbrahim,Kâzım,Mingi Tav Dergisi, Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1993, 1.sayı, s.3.

³¹Budayeva, s,25.

Kâzım'ın hayatı diğer dağlıların hayatları gibi ağır şartlar ve acılarla doludur. Onun için ilham kaynakları yakınındadır. Bir taraftan halk türkülerinin dil ustalıklarını, diğer taraftan Şark,Türk, Fars şiirlerinin kurallarını alır, böylece kendi kurallarını oluşturarak Malkar Edebiyatının birinci şâiri olmuştur. Ana dile birçok kelime kazandırarak dili zenginleştirmiştir.

Kâzım, haksızlıkları, eşitsizlikleri dile getirerek onlardan kurtulma çarelerini bulmaya çalışmıştır. Hiç yorulmadan ,usanmadan onun sesi halkını temsil etmiş, doğruluğun ve doğruların yanında olmuştur.

Rus yazar M.Kiriev Kâzım hakkında şunları söylüyor:“Onun demirci dükkanındaki ocağının ateşi sürekli yanardı. Çevresindekiler sadece demir işi için gelmiyorlardı. Onlar, kendi sevinçleri, üzüntüleri, dünya telaşları, ile geliyorlardı.Kazım ağır işinin yanı sıra ateşin ve demirin yaktığı nasırlı elleriyle şiirler yazmıştır.Taş duvarlı, dar odasında defterine bakarak, gaz lambasının sönük ışığında o,geleceği görmüş, olacağı bilmiştir³²”.

Onun kaygıları kendi zamanını, gelecek zamanları da bildirmiştir. Hürriyet gibi büyük işlerin, din gibi ulu meselelerin, sevgi gibi değerli sezişlerin üstünden yüce fikirlerini ortaya koymuştur.

Kâzım, nerede olursa olsun fakir halkın hayat tarzının aynı olduğunu görerek insan hayatına değer verilmeyişine, insana yapılan zulümlere karşı çıkar. Halkın içinden çıkmış biri olarak halkın vekilliğini yapar. O, yalan ve başkalarına hoş görünmek için yazmamıştır. Onun sözü; güzelliği, Ata yurdunu, sevgiyi, yiğitliği, cömertliği, yolculuk adabını, çiftçiliği, edepliliği, zâlimliği, hürriyeti, baba-anaya saygıyı, kadının namusunu, erkeklerin uyacağı kuralları, dostluğu, iyilikle kötülüğü, eğrilikle doğruluğun üzerinden söyledikleri ata sözleri gibi halkın arasında dolaşmıştır. “Nasihatla” isimli şiirinde bu sözleri görmek mümkündür.

³² Kiriev M, Otveçeya Staroy Pesne, “Don” curnal, 1958, no:12, s,180.

*Cez altın bolmaz,
Altın caphanlıkğa.
Köz maldan toymaz,
Artık taphanlıkğa.*

*Teren ağaçnı boran bügalmaz,
Birlikli elge düşman kiralmaz.*

*Naķut,nalmaz tabılır nasıb bla,
Nasıb,cannet tabılmaz naķut bla.*

*Namıs degen az boldu,
Dünya malı baz boldu³³.*

Halk arasında çok yaygın olan “Apsatı” isimli manzumesidir. Bu manzumede şâir, fakir avcının zorlu hayatı, tabiat güçleri ile mücadelesi konu edilir. Apsatı eski nart destanlarında “Av Tanrısı” olarak geçmektedir. Avcının apsatı ile mücadelesinde avcı üstün gelir. Çünkü şâir de avcının tarafını tutmaktadır. “Apsatı” isimli manzumesinde incilen avcı kendi halkıdır.Apsatı ise Dağlı beylerdir.

1860 -1870 yıllarında Kâzim, iyi adet ve geleneklerin kötüye yönelmelerini yönetime bağlamıştır. Bu yıllarda herkes hür gibi görünse de imparatorluğun idaresinde ve emrindedir. Yine bu tarihlerde Dağlıların bir kısım beyleri de bu esarete boyun eğmişlerdir.

1880-1890 yıllarında Şâir, halkının edebinin, insanlığının, törelerinin , dininin yerine yeni düzenin getirmiş olduğu kuralların ve Mecusî-feodal törelerin Rus hükümeti tarafından empoze edilmesine karşı çıkar.

³³ Teppeev, 2.cilt s,259.

Şâir, halkının önceden daha iyi yaşadığını söylüyor. Geçmişe karşı özlemlerini dile getiren, yeni düzeni eleştiren, halkı bu durumdan kurtaracak, adetlerini, dinini,töreleri yaşatacak,savunacak beylerin olmasını isteyerek şiirler yazar.

*Halkğa salmay buğov kişen,
Namısların tuta bilgen,
Tersni cavlap tüzge burğan,
Allay biyle kerek bizge.*

*Halknı ongar colun izlep,
Anğa karap colğa tizgen,
El cumuşnu tuvra süzgen,
Allay biyle kerek bizge³⁴.*

İyi beylerin geleceğine inanan Kâzim “Hizmetini kimseye yaptırmayan, köle bey diye ayırmayan” eski beylerin özlemi içindedir.

“Allay biyle kerek bizge” ve “Sağış”³⁵ isimli manzumelerinde bütün halkının yüreğinden geçenleri ifade ediyor.

*Birlikni atası öldü,
Bizge bek uçuzluk keldi.
Körmeybiz cuvuknu tengni,
Canlıdan ötebiz kengni.*

*Boşlağanbız niyetleni,
Kir etgenbiz cürekleni.
Barıbiz biz kıayrı deri,
Kıayda bolur tüzlük ceri.*

³⁴ Teppeev, 1.C.s,17.

³⁵ Sağış : Düşünce, düşünme.

Bazen birbirlerini sevenlerin ocak dumanları birbiriyle karıştıkları hâlde kavuşamadıkları ve birbirlerinden Çegem ile Bağdat arası kadar uzak olduklarını şu beytiyle anlatıyor.

*Komşubuz, ocak tütünün,
Dayım körünüp turadı.
Alay sanga uzak colum
Çegem'den Bağdat 'haçadı³⁸.*

XIX.Yüzyılın sonunda XX.Yüzyılın başında Kâzım kaygılıdır. Şiirlerini sevgi üzerine yazıyor. Sevenleri ayırmanın Allah'ın buyruğuna ters düştüğünü anlatıyor.

*Allah bizge süymeklik cazdı,
Adamla sıyırđıla anı.
Kökde Allah'dan küçlümüd,
Cerdegi adamnı aythanı³⁹.*

Bu beyitlerde sevginin yüceliğinin Allah tarafından korunacağı anlatılıyor. Sevenleri ayırmanın Allah'ın işine karışmak olduğu ifade ediliyor. Kâzım, bu dönemde zengin-fakir ayrımına karşı çıkararak sevenleri kavuşturmanın yüceliğini vurguluyor. Ana ve babalara bu konuda öğütler veriyor.

*Süygenimden ayırdıla,
Cüregime kirdi kama.
Adamla kaygırmaydıla,
Kayalağa tarıgama⁴⁰.*

Şâir, bu düşüncelerini “Tahir ile Zühre” ve “Buzcigit” manzumelerinde daha geniş açıklıyor.

³⁸ Teppeev, s,22.

³⁹ A.g.e. s,26.

⁴⁰ A.g.e. s,29.

“Tahir ile Zühre” manzumesinde, diğer şâirler tarafından ifade edilen konulardan farklı bazı yönler ortaya koyuyor. Öncelikle kendi halkının durumunu yansıtıyor.İkinci önemli özelliği ise diğer şâirlerin “Tahir ileZühre”manzumelerinde yer alan tabiat üstü güçler, Hızır Aleyhisselam Kâzim’in eserinde yer almaz.

Kâzim “Tahir ile Zühre”manzumesinde, Arap, Fars ve Türk nazımlarında görülen gazel, kasîde, mesnevî şekillerini ilk defa Malkar nazımlarında işlemiştir.

Kâzim, halkın güç durumunu, çektiği eziyetleri görüyor ve birliğin bozulmaması için elinden geleni yapmaya çalışıyor. İnsanların birbirlerini sevmelerini, saymalarını, doğruluktan ayrılmamalarını, hürriyetleri için mücadele etmelerini öğütlerken yapılan zulümlere karşı çıkıyor.

*Zulmü etgen aşıratda töler anı
Tınçlık körmez havh dünyada canı
Dinsiz, malğün buzar tavda tuğumlanı
Kur'an tuthan bir Allah'ın tüz konağı⁴¹.*

Kâzim, şiirleri vasıtasıyla halkının, doğruluk, iyilik, hatırlı, saygılı, sağlıklı, iyi niyetli, namaz kılan, doğru sözlü, kin tutmayan, insan kanı dökmeyen, başkalarına kara çalmayan insanlar olarak yetişmelerini istiyor. Halkı, İslâm dinine sıkı sarılmaya çağıran, hadislerden bahseden, peygamberlerin hayatlarını anlatan, dinî konuları içeren, manzum eserler yazıyor

Şâir, kendisi gibi halkına dinî konuları anlatmak için yazan Kazak şâir Abay Kunanbaev,Tatar şâir Abdulla Tukay,Azeri şâir Sabir gibi manzumeler yazmaktadır. Eserlerinde ahlakın düzeltilmesinin,iyileştirilmesinin çarelerini arıyor. Zulme, haksızlığa, kötülüklere beddua ediyor. Malkar dilinde ilk defa beyitle şiirler yazıyor. Manzumelerinde Kur'an-ı Kerim'in hükümlerini, Allah sevgisini, rahmetini, halkının kolay anlayabileceği şekilde, halkın hoşuna gidecek, aklında kalacak şekilde anlatmaya çalışıyor.

⁴¹Teppeev, s,52.

*Rahmu eter Allah adam uluna
Terek salġan, cer da sürgen kuluna.
İşlegenge cannet eşik açılır,
İşlemegen cahanimge atılır⁴².*

Şâir, ağaç dikmenin, toprağı işlemenin ve çalışmanın insanlar için önemini belirterek, Allah'ın çalışan Adem oğullarına rahmetini esirgemeyeceğini anlatıyor.

Kâzim'in manzumelerinde bu dünya ve ahiret öncelikli konulardır. Ona göre din kardeşliği, doğruluk, adalet gibi kavramlar en önemli konulardır. İnsan bu dünyada nedir? O, bu dünyada nasıl bir hayat sürmelidir? sorularına cevap aradığı "İyman İslâm"⁴³. "İgilik bla Amanlık"⁴⁴, "Sarnavçu Qatınla"⁴⁵, "Tışıruv"⁴⁶, "Tazalık"⁴⁷, "Ahır Kün"⁴⁸ manzumeleri Kâzim'in bu sorulara cevap arayışı içinde olduğunu gösteriyor.

Kâzim, Şimal Kafkasya'da şâirlerin arasında bu dönemlerde öncü ve ilk sıradadır. Şâir, hayatı ifade ederken insanlara nasihat ediyor ve insanların bir arayış içinde olduklarını düşünüyor.

*Sıgın otnu cılıvuna cilingan,
Otha,suvġa, terekge da tabıngan.
Bu dünyanı buzıġu köp tabından
Bolmaz anda tınçlık bla tabılġan⁴⁹.*

"Paygambarla" manzumesinde, şark, Fars şiirinde de çok söylenen Yâkub Aleyhisselam'ın acısı, sabrı şâiri çok etkilemektedir.

⁴² Teppeev,s,53.

⁴³ İman-İslam.

⁴⁴ İyilikle Kötülük.

⁴⁵ Ağıt Yakan Kadınlar.

⁴⁶ Bayan.

⁴⁷ Tazelik,temizlik.

⁴⁸ Son Gün.

⁴⁹ A.g.e,s,55.

*Yâkub 'nu da sıylılığın bileyik,
Anı kibik bolayık dep tileyik.
Balasına cılay tohtadı közden,
Boldu miskin, köp kıynlıkğa tözgen⁵⁰.*

Dinî konuları, kıssaları içeren manzumeleriyle halkına bir şeyler anlatmaya çalışarak “Ahır Kün”⁵¹, “Ak Koçhar”⁵², “Kökge Uçhan”⁵³, “Cannet”⁵⁴ manzumelerini bu sebeple yazmıştır. İnsanlardaki bozulmayı, kul hakkı yiyenleri, insan öldürmeyi, hırsızlığı ancak din gücünün önleyeceğine inanıyor.

Bu dünyanın aldatıcı, fitne, fesat dolu olduğunu, her şeyin yalan olduğunu, dünya nimetlerinin geçici olduğunu, insanın dünya malına kanmaması gerektiğini öğütlüyor.

*Bu havh calğan Dünya,
Bizge hakga berilmez.
Caşasak da ming cılını,
Közübüzge körülmez⁵⁵.*

Çalışmanın ve insan sevgisinin değerini anlatırken de şunları söylüyor.

*Hac kılırğa atlansan da mal cıyıp,
Qayıp kelip bolğan bolsan da sıyıq.
Namazlıkğa tüyüp mangılayını,
Allah bla bir etsen da canını.*

⁵⁰ Teppeev, s, 56.

⁵¹ Son Gün.

⁵² Beyaz Koç.

⁵³ Göge Uçan.

⁵⁴ Cennet.

⁵⁵ A.g.e. s, 58.

*Bu çaşavnu tirmenlerin kırmasan,
Adamlığa kıardaş bolup turmasan.
Barı da boş kıyınına suvap az,
Teftetine ırızılık cazılmaz⁵⁶.*

Burada şâir,İnsanın hacca gitmesinin, şeyh olmasının, seccadeden alnını kaldırmamasının yeterli olmayacağını belirtiyor. Allah'ın rızasını almak için tüm insanları kardeş olarak bilmek ve bu dünya için çalışmanın gerekli olduğunu anlatıyor.

Çok okuyan, çok gezen, insanlık için kaygı duyan Kâzim, şâirlikleri, insanlıkları da ünlü olan Ömer Hayyam, Hâkinî, Nizamî, Şota, Pustaveli, Celaleddin Rûmî, Şimal Kafkasya'da ismi duyulan Kumuklu İrçi Kazak, Darginli Batıray, Avarlı Mahmud, Dügerli Kosta Hatagurov, Kabartılı Bekmurza Paçev gibi şâirlerin hepsi de insan rızasının bu dünyada olduğunu söylemişlerdir. İnsan dinî kurallara uymalı ancak, kendini bu dünyadan soyutlamamalıdır.

Edep, güzel ahlak gibi özellikler insan olmanın temelidir. İmanlı insan aynı zamanda halkın da vekili ve dayanağıdır. Nerede yaşarsa yaşasın, ismi ve soyu iyilikle anılır.

XX. Yüzyılın ilk yıllarında Şâirin, dünya görüşü de değişmeye başlamıştır. Halktaki bozulmayı görerek onları doğruluğa yöneltmekten ümidini kesmiş görünüyor. Bu yıllarda din adamları beylerin, Rus hükümetinin ve zenginlerin tarafını tutmuşlar, ezilen halkın yanında olmamışlardır. “ Kaderimiz öyleymiş, bey, çar da Allah'ın buyruğu ile olmuştur.” diyerek ikiyüzlü nasihat etmişlerdir. Kâzim bunları görerek çok üzülmüş ve ümitsizliğe düşmüştür.

1910 yıllarında sadece Holam-Bızıngı'da değil bütün dağ halkları arasında Kâzim'in ününü duymayan kalmıyor. Ona çok uzaklardan gelerek akıl danışıyorlar, konuşmalarını dinliyorlar. Kâzim'in demirci dükkanı halkın bütün işlerine, dertlerine çare aranan yer oluyor. Rusya ile Japonya arasında olan savaşta ölen

⁵⁶ Teppee, s.59.

yiğitler için ağıt yakıyor. Bir taraftan demir dövüyor diğer taraftan da fakir halkın dertlerine sözü ile, işi ile çareler bulmaya çalışıyor.

*Coğdu cerde bizden cazık,
Tiymeyd bizge nasıp carık.
Sırtıbizğa tiyed kazık
Cokmud bizge kan allık⁵⁷.*

Şâir burada birilerinin mutlaka halkına yardımcı olması gereğini vurguluyor. Bir başka şiirinde, halkının elinde silahı olmadığını, bu yüzden yapılan zulümlere karşı koyamadığını belirtiyor.

*Coğdu bizde savut-saba
Uzalırça biyle taba.
Davubuznu çort salırğa,
Duşmanlardan kan alırğa⁵⁸.*

1906 yılında yazdığı “Atanı Caşına Osuyatı”⁵⁹ isimli manzumesinde Kâzim oğluna vasiyet ediyor ve dünyada zalimlerin zulümlerinden iz kalmadığı zaman mezarında rahat edeceğini söylüyor.

*Balam ! zulmuluğnu köre,
Keteme kabırğa-cerge.
Kim biled sanga tüşse va
Zulmu cok bolğanın körge.*

*Balam ! Dünyada artıklık
Bolmağan künlege cetsen.
Ol zamanda kabırma
Kelip : “Tınç cat !” dep kıçır sen*

⁵⁷ A.g.e. s,65.

⁵⁸ Teppeev, s,66.

⁵⁹ Babanın Oğluna Vasiyeti.

*Kim biledi kara cerden
Avazıngı eşitirme men.
Sora ırahat catarma
Balam, anı unutma sen⁶⁰.*

Kâzım, iyi sözün gücünün büyük olduğunu, yiğitliğin de kama kadar keskin olduğunu, iyi sözün halkın gücü olduğunu belirterek “ iyi söz zulüme kefen biçer” ifadesini kullanıyor. Ona göre iyi söz gerçek sözdür. Onu durduracak güç yoktur. Anadolu sahasında yetişen diğer Türk şâirleri gibi Kâzım de sözün önemi üzerinde durur ve şöyle der:

*İgi söznü bıçak kesmez
İgi söznü boran eltmez.
İgi söz otda da küymez
İgi sözge bağa cetmez.

İgi söz korkğanı bilmeyd
Bayğa mucuraça tiyed.
Carlı üyge ökülça kired
Kıynlıkğa ol ong bered⁶¹.*

Kâzım’ın yazdığı “Pariyim”⁶², “Kar Kün Arbazıma Kongan Çıpçıkçıkğa”⁶³ isimli şiirleri tabiat sevgisini anlatıyor. Şiirlerinde, hürriyet, dinî konular, insanlık, adalet gibi konular yanında etrafındaki insanlar, tabiat, yer, su konuları da işleniyor. Komşularına yardım ediyor, çocuklarla ilgileniyor, iyiliğe seviniyor, fakire acıyor. Ahireti hayatın sırrını severek yazıyor ve derin açıklamalar yapıyor. İneğine, eşeğine, kışın avlusuna konan serçelere, su kenarındaki yalnız söğüt ağacına, eski evine, eski güğümüne kadar çevresindeki her şeye şiirler yazıyor ve insanın tabiat ile bütünlüğünü gösteriyor.

⁶⁰ Budayeva,s,18.

⁶¹ Budayeva,1.c.s,69.

⁶² Pariy : Yetiştirilmiş köpek.

⁶³ Kar Yağarken Avluma Konan Serçe.

Bir divan sairimiz “insan olma” konusunda şunları söylüyor:

*“Eylesen tûtiye ta’lim-i edâ-yı kelimât,
Sözü insan olur ammâ özü insan olmaz”*

Kâzım de insan olma ve insanlık konularında düşüncelerini belirterek Karaçay-Malkar halkının aynası olmuştur. Sayıca az ve silahsız olan halkının büyüklüğünü, soyluluğunu, insanlığını belirten konularda şiirler yazan şâir“Adamdı Bizni Atıbiz”⁶⁴ isimli manzumesinde şunları söylüyor.

*Biyikdile tavlarıbiz
Bek köpdüle cavlarıbiz
Etilsinle davlarıbiz
Adamdı bizni atıbiz.!*

*Ceribiz az, köp taşıbiz
Takırdı bizni aşıbiz.
Dağı öçülmeyd otubuz
Adamdı bizni atıbiz !*

*Azdı ceribiz malıbiz
Cetmeydi adam sanıbiz
Dağı tözedi canıbiz
Adamdı bizni atıbiz⁶⁵.*

Şâir, halkının her türlü zorluğa katlandığını ancak insan olmanın verdiği büyüklükten dolayı övünmesi gerektiğini ifade ediyor.

⁶⁴ İnsandır Bizim Adımız.

⁶⁵ Teppeev, 1.C.s,72.

1907 yılında Kâzim,“Caralı Cugutur”⁶⁶ isimli manzumesini yazıyor. Manzume şâirin ustalığa eriştiğini göstermesi açısından önem taşıyor. Bu manzume sekiz bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü lirik bir özellik taşımaktadır. Şâir, bu acı manzumede nelerden bahsedeceğini, yaralı dağ keçisinin kaderi ile tanışmasını ve halkının yaşantısını sergiliyor. Daha sonra asıl konuya giriliyor. Burada bahsi geçen dağ keçisi aslında Malkar halkıdır. Dağ keçisinin çektiği ızdıraplar, halkın çektiği ızdırapları ifade etmektedir.

*Kitap okuy bilgen az,
Cağıld carlı halkıbiz.
Caşaybız toğubuzdan
Köp bolğanlay açıbiz*⁶⁷.

Haksızlıkları görerek Kâzim seyirci kalamıyor. Halkının çektiği sıkıntılara üzüldüğünden dolayı açılan yürek yarası, yaralı dağ keçisinin yarası gibi yanmaktadır. Anadolu sahasındaki şâirlerimizden Mehmet Akif Ersoy da haksızlıklara tahammül edemiyeceğini Asım şiirinde belirtiyor:

*“Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdâdına saldırdı mı, hatta boğarım
Boğamazsam da hiç olmazsa yanımdan kovarım.”*⁶⁸

Kâzim de manzumelerinde haksızlıklara, zulme karşı çıkıyor. “Caralı Cuğutur” manzumesinde bu açıkça anlaşılıyor.Kâzim’in bu manzumesi Lev Tolstoy’un “Tınglap Turalmayma”⁶⁹ isimli şiirinden bir sene önce yazılmıştır. Rusya’da Tolstoy’un çektiği sıkıntılar idareden kaynaklanmaktadır. Stalin idaresinde her gün asılan insanların yazıldığı gazeteleri görerek Tolstoy için için yanmaktadır. Kâzim’in de sıkıntıları aynı sebeptedir.

⁶⁶ Yaralı Dağ Keçisi.

⁶⁷ A.g.e. 1.C.s,74.

⁶⁸ Ersoy,M.Akif,Safahat,14.Baskı,İnkılap ve Aka Basımevi,s,400,İstanbul,1981.

⁶⁹ Tınglap Turalmayma: Sessiz Kalamıyorum.

*Oy caralı cuğutur
Men da sanga uşayma
Cüregimi kan cuva
Haparımı başlayma⁷⁰.*

“Caralı Cugutur” manzumesinde dağlı avcı Haşim’in kaderi de asılan insanların kaderlerine benzemektedir. Tolstoy, asılanları yazarak halka durmak, hatta tüm dünyaya duyurmak gibi bir şansa sahiptir. Kâzim ise halkının çektiklerini anca elde çoğaltarak, söyleyerek, kulaktan kulağa çevresine duyurabilmektedir. Avcı Haşim’in zorlu hayatı ve kaderi bütün halkın hayatının ve kaderinin aynası olmaktadır.

Şiirin ikinci bölümünde Şâir, kendi halkının hâline acıdığı gibi dağ keçisinin ve geyik sürüsünün hâline de acımaktadır.

Üçüncü bölümde, dağ keçisi, onu kovalayan kurt, onların peşine düşen avcı Haşim konu ediliyor. Haşim çocukları aç olduğu için ava çıkmıştır. Başka çaresi yoktur. Aç olan kurdun da çaresi yoktur. Kurt da dağ keçisinin peşindedir. Haşim kurdu vurarak dağ keçisini azat etmek istemektedir ancak kendisini kim azat edecektir.

*Carlı halkım ! Börüle
Kuvup bargan caralı
Cuğutursa neteyim.
Kim bolur bizni canlı ?*

*Kim körür seni ızıngdan
Cumulğan börüleni ?
Kaygıların kim körür
Carlı tavlu elleni ? ⁷¹*

⁷⁰ Teppeev, s,75.

⁷¹ A.g.e,s,78.

Bu manzumede yaralı dağ keçisi halk, şâir avcı, aç kurt ise halka eziyet eden beylerdir.

Şiirin diğer bölümlerinde Haşim, dağ keçisini azat ederek evine dönüyor. Ancak evindeki çocukları açtır. Hanımı, Haşim'in bu davranışını takdirle karşılıyor.

*Biz da açdan ölmemiz
Hudur etip içsek da
Neterikse? Çıdarbiz
Ne kıynlık körsek da⁷²*

Kâzim şiirin son bölümünde avcı Haşim'e ve kendisine seslenerek benzetmelerden gerçeğe geçiyor.

*Tavda ol sen kuthargan
Cuğuturğa uyaşaysa.
Anıça caraların
Kıynay alay çaşaysa.*

*Zâlimlikni tıyağı
Bizge aman tiyedi
Ne etsin carlı Kâzim,
Canı otda küyedi⁷³.*

Tarihi açıdan bakıldığında “Caralı Cugutur” XX.Yüzyılda yazılan realist eserlerin arasındadır. Diğer taraftan Malkar edebiyatında kendinden sonra gelen şâirlere örnek teşkil etmektedir.

⁷² Teppeev, s,318.

⁷³ A.g.e. s,321.

Kâzim, Tur dağına çıktığında ve kutsal yerlerde tüm insanların azatlığını, kardeşliğini diler.

*Köreme: Köpdü bahça, aşlık saban,
Çok kullağa belni tüzetir zaman.
Toğdağanga bay kötüredi taban
Carlını sabiyi aç- üsü calan⁷⁴.*

Hayatın her yerde aynı olduğunu, İnsanların dünya denizinde yol aldığını söyleyen şâir, o denizde gemileri batmayan insanın olmadığını belirtiyor.

*Dünya degen alay kıyın tik coldu,
Ol colda azaplık kim sınağand?
Dünya degen alay açi tengizdi,
Anda kimni kemeleri batmağand.?*

*Açı dünya tengizinde barabız,
Kembiz kaçan batarın bilmeyin.
Atdan ketgende da alay ketebiz,
Bileklikleni koldan iymeyin.*

*Dünya sen ne açi tengiz eseng da
Ata üyübüzse sen barıbzını.
Ne eteyik - kırtla köp cabadıla
Sende bargan kıyın collarıbzını⁷⁵ !*

Bütün bunlara rağmen insanoğlu hayattan ümidinî kesmeden, hayatın zorlu yollarında yoluna devam eder. Hayat her şeye rağmen tatlıdır. İnsanoğlu ne kadar çile çekse de yaşamayı sevmektedir.

⁷⁴ Teppeev, I.C, s,84.

⁷⁵ Musakalanı B.H., Malkar Literatüre, Elbrus Kitap Basma, Nalçık, 1996, C.7, s,12.

1914 yılında Kâzim, dünyadaki savaşı “ Kan Savaşı” olarak dile getir. Savaşta ölen tüm insanlara üzülen, gençler için ağıtlar yazar.

1910 yılında başlayıp 1917 yılında bitirdiği “Buzcigit”⁷⁶ manzumesi şâirin şark medeniyetine hürmetinin şiir diliyle selamıdır. Temâsı ustalık, insanlık ve sevgi üzerinedir. Buzcigit isimli delikanlı halkın içinden çıkmış iyi bir ustadır. Dünyanın çarkını çalışarak döndüren de halktır. Ustalığın kaynağı da halkın bilgisidir. Buzcigit halkın vekilidir. Buzcigit’in babası ihtiyar ustanın oğluna nasihatleri aslında Kâzim’in halkına nasihatidir. İnsan kanının çok döküldüğü dünyada ihtiyar ustanın eline bulaşan kan değil kireçtir. İhtiyar usta kan dökmemiş, hatta hiç kimseye zararı dokunmamıştır. Oğluna vasiyetinde de hayatın kıymetini bilerek, her şeye sevgiyle bakmasını öğütlemektedir.

*Taşmı da, ağaçmı da
Topurağmı da süyüp
Caşadım men cerimde
Caşav kıymatın bilip*⁷⁷.

Manzumenin devamında Buzcigit , han kızına âşık olur. Kız da onu sever ancak han bunu bilmektedir. Kale inşaatının bitmesini bekler, sonra Buzcigit’i öldürtür.

Kâzim, “Meni Sözüm” isimli kitabında halkının çektiği sıkıntıları dile getirir. Rus rejiminin halkını ezdiğini anlatır. Bununla birlikte yeni başlayan Bolşevik hareketinin belki ezilen halkı için bir umut olacağını düşünür.

Şâir,Tavlı⁷⁸ yiğitlere düşmanlarından korkmamaları gerektiğini şiirlerinde anlatır.

⁷⁶ Buzcigit : Buzyiğit.

⁷⁷ Teppeev, I.C. s,107.

⁷⁸ Tavlu: (Dağlı) Karaçay-Balkar Türklerine verilen isim.

*Savutnu alıgız kolğa
Barıgız siz aḡşı colğa !
Düşmanlanı cok etigiz
Aḡşı muratha cetigiz.*

*Coldan şaşmasın kişibiz,
Tüzlükdü tutḡan işibiz.
Demengilid kurç küçübüz
Carıḡdı kellik küñübüz⁷⁹.*

Şâir, halkını kız, erkek ayırımı yapmadan bilim öğrenmeye çağırır.

*Bilim at bolup çabadı
Kuş bolup köde uçadı
Çabakça tengiz tübünde
Batḡan kemeni tabadı⁸⁰.*

Kâzim, 1920 yıllarında Karaçay-Malkar yöresinde yeni yetişen şâirlerin yazdıklarını okur, sevinir ve onlara cesaret verir. Yeryüzünde zulmün sona ermeyeceğini ancak azalabileceğini belirterek, genç şâirlere kimseye gereksiz iltifat etmemelerini ve haksızlıklara karşı çıkmalarını öğüt vermiştir.

*Köp çaşadım, uvaz bere
Kart boldum palaḡla köre.
Kıyınlık köp endda cerde
Caramaz közbav eterge⁸¹.*

⁷⁹ Teppeev, 1.C. s,116.

⁸⁰ A.g.e.1.C s,121.

⁸¹ İhtiyarlıkla Sohbetim.

Şâir, insanın ölümlü olduğunu ancak hayatın devam etmesi gereğini savunarak bu konuda şiirler yazar. “Kartlık bla uşagım”⁸², “Bızıngı Kabırları”⁸³, “İyman bla kalıgız”⁸⁴, “Ölüm Kelir”⁸⁵, “Men Bir İnsan, Caşadım, Candı Otum”⁸⁶, “İrazılık”⁸⁷, “Osuyat”⁸⁸ gibi şiirlerinde ölümün acı olduğunu ancak insanın yaptığı iyiliklerin ve bıraktığı eserlerin ölümsüzlüğünü anlatır.

*Ölüm kelir, itim çabıp tıyalmaz
Ölüm kelir, caşım tutup cığalmaz
Ölüm kelir, meni dünyada koymaz
Alay ol nazmu kalamı oyalmaz.*

*Ölüm keled, adamnı alıp keted,
Adam birgesine tört sanın elted
İşlegen üyüng, cazğan nazmun khalad,
Dünya iyesi ölüm tüyüld, adamd⁸⁹.*

“Ölüm Kelir” isimli şiirinden alınan bu beyitlerde dünyanın esas sahibinin ölüm değil insan olduğu ifade ediliyor. İnsanlar ölseler bile onların yaptıkları iyilikler, eserler ölümsüz olarak kalacaktır.

⁸² Bızıngı Kabirleri.

⁸³ İman İle Kalınız.

⁸⁴ Ölüm Gelir.

⁸⁵ Ben Bir İnsanım, Yaşadım Yandı Ateşim.

⁸⁶ Rızalık.

⁸⁷ Vasiyet.

⁸⁸ A.g.e.1.C.s,122.

⁸⁹ Teppeev,s,122.

C.ESERLERİ:

Kâzim'in eserlerinin çoğu yakılmış ya da sürgün sırasında kaybolmuştur.Buna rağmen halkın ezberinde olan ve cep defterlerine yazılmış olanlar ölümünden sonra toplanarak basılmaya başlanılmıştır.

1.İyman İslâm: 1906 yılında Karaçay -Malkar dilinde ilk basılmış kitap olan Kâzim'in "İyman İslâm" kitabı Kâzim'in ilk hac yolculuğundan sonra yazılmıştır. Arap harflerle Lokman Hacı tarafından Dağıstan'da Temir-Han-Şura'da basılmıştır. Bu kitapta kadınların uyması gereken dinî kurallar yanında 32 farz manzum şeklinde beyitlerle anlatılmıştır.

Biz çalışmamızda 1906 yılında Arap harflerle basılan "İyman İslâm" kitabını esas aldık.Bu kitap rahmetli Kâmil Baraz(Kâmil Hoca)'ın kitaplığındadır.Kitabın baş kısmından iki yaprağı eksiktir. "Farızla" bu kitabın 34-42 sayfaları arasındadır⁹⁰.

Sozaev'in belirttiğine göre bu eserin 1914 yılında Temir-Han-Şura'da ikinci baskısı yine Arap harfleriyle gerçekleştirilmiş, 1972 yılında Bızıngı'da Cabolanı Tebo tarafından Kril harflerle basılmıştır. 1972 yılında basılan "İyman İslâm" kitabında bazı değişiklik ve eklemeler göze çarpmaktadır.

1925-1926 yıllarında Arap alfabesi kaldırılarak yerine Kril alfabesi getirilir. Şâir,bütün şiirlerini Arap harfleriyle yazar.Şiirlerinde halkına okumanın öneminden bahseder. Okumayan insanın iki gözü görmeyen bir insandan farksız olduğunu anlatır. Bu yıllarda dünyada yeni düzenler kurulmaktadır. Bu nedenle halkının bilime değer vermesini ister.

*Bilim tavlânı teşedi,
Carık çaşavnı eşedi,
Bilimni seyir küçünden
Kışıda alma bişedi⁹¹.*

⁹⁰ İlk sayfaları olmadığından bibliyografik bilgiyi veremiyoruz.

⁹¹ Sozaev,s,24.

2.Meni Sözü: 1940 yılında K.Meçi'nin "Meni Sözü" isimli şiir kitabı Malkar dilinde yayınlanmıştır. Okuma yazma bilmeyen ihtiyarlar Kâzim'in manzumelerini duyduklarında hemen ezberlemişlerdir. Nedeni ise tüm zorluklara halkı ile birlikte katlanmış , şiirlerinde gençlere cesaret, halkına umut vermiştir. Şiirleri akılda kolay kalacak şiirlerdir.

*İgi söznü bıçak kesmez
İgi söznü boran eltmez
İgi söz otda da küymez
İgi sözge bağa cetmez⁹².*

Üslûbu tüm şiirlerinde aynıdır. Tümünde bir nasihat havası sezilir.

Kâzim'in akıllıca söylediği, yazdığı beyitler halk tarafından ezberlenerek atasözleri gibi söylenmiştir. Bu anlamlı sözlerdeki ustalık kendinden sonraki şâirlere örnek olmuştur. Malkarlı Şâir Kaysın Kuliev aşağıdaki beyti buna örnektir.

*Tavlu nazmuçulanı ustazı,
Kâzim edi aışsı söznü ustası
Har nazmusun kenge urup çığarğan
Har tizginin tiggiç kibik suvurğan⁹³*

Malkarlı şâir Kaysın Kuiev, Kâzim'in Arap harflerle yazdığı şiirlerini Latin harflerine çevirmeye çalışmıştır.

Kâzim'in manzumelerine hayran olan O.Etezov, M.Kiriev, S.Hoçuev, K.Otarov, K.Gurbanov, S.Nikolaev, Dm.Bıçkov, B.Pipinis, D.Mammaev, H.Hutuev, İ.Kaşeceva, A.Boziev, F.Urusbieva, T.Holamhanov, A.Şortanov, Z.Tulgurov, K.Sultanov, H.Kagieva, S.Gurtiev gibi şâir, yazar ve araştırmacılar onun manzumelerini başta Rusça olmak üzere çeşitli dillere çevirmişlerdir.

⁹² Teppeev, s,125.

⁹³ Sozaev, s,26.

3. Çaşavubuznu Bayrağı⁹⁴:Kâzim'in manzumeleri kitaplar hâline getirilerek 1956 yılında Furunze'de basılmıştır.

4. Karındaşnı Sözü⁹⁵: 1957 yılında Nalçık'de basılmıştır.

5. Malkarnı Poetleri⁹⁶: Rus dilinde 1958 yılında Moskova'da basılmıştır.

6. Saylamala⁹⁷: 1959 yılında Nalçık'de "basılmıştır.

7. Kâzim :1989 Yılında 2 cilt olarak Nalçık'te basılmış, Âlim M.Teppeev tarafından hazırlanmıştır.Şiirlerinin büyük bir kısmının yer aldığı eserin 1.Cilti 414 sahife, 2.Cilti 318 sahifedir.Ayrıca Kâzim'in hayatını konu alan Azan Colu(Ezan Yolu) isimli bir tiyatro eseri de Âlim M.Teppeev tarafından yazılmıştır.

8.Kâzim : 1996 yılında Nalçık'te basılan bu eser Begiylanı Abdullah tarafından derlenmiş olan şiirleri Elbrus Kitap Basma evinde basılmıştır.596 sahifeden ibaret olan bu eserde Kâzim'in Arap harfleriyle el yazısından örnekler de verilmiştir.

⁹⁴ Hayatımızın Bayrağı.

⁹⁵ Kardeşin Sözü.

⁹⁶ Malkar Şiirleri.

⁹⁷ Seçmeler.

III.BÖLÜM

ESERLERİNDEN ÖRNEKLER

1906 yılında Karaçay -Malkar dilinde ilk basılmış kitap olan Kâzim'in "İyman İslâm" kitabı Kâzim'in ilk hac yolculuğundan sonra yazılmıştır. Arap harflerle Lokman Hacı tarafından Dağıstan'da Temir-Han-Şura'da basılmıştır. Bu kitapta kadınların uyması gereken dinî kurallar yanında 32 farz manzum şeklinde beyitlerle anlatılmıştır.

1914 yılında Temir-Han-Şura'da ikinci baskısı yine Arap harflerle basılmış, 1972 yılında Bızıngı'da Cabolanı Tebo tarafından Kril harflerle basılmıştır. 1972 yılında basılan "İyman İslâm" kitabında bazı değişiklik ve eklemeler göze çarpmaktadır.

Biz aşağıda 1906 yılında Arap harflerle basılan "İyman İslâm " kitabını esas aldık.Bu kitap rahmetli Kâmil Baraz(Kâmil Hoca)'ın kitaplığındadır.Kitabın baş kısmından iki yaprağı eksiktir. "Farızla" bu kitabın 34-42 sayfaları arasındadır.

FARIZLA

Bismi'llahi'r-rahmâni'r-rahim

*Vel-avnü min ledün âlim*⁹⁸

1.İYMANNI FARZI

Bismillah bula başlayma sözümü,
Hak colğa qaratsın Allah közümü.

Bilgenim çokdu men harif naytayım,
Sıyl Allah'ğa mahtav ısbas aytayım.

Faygambarga salat salam salayım,
Kıyamatta şafaatın alayım.

Müslimanla iyman islam biligiz,
Ölgen künde iyman bula ölügüz.

FARZLAR

Bismi'llahi'r-rahmâni'r-rahim

Vel-avnü min ledün âlim

1.İMÂNIN FARZI

Bismillah ile başlıyorum sözümü,
Hak yoluna döndürsün Allah gözümü.

Bildiğim yoktur ben garip ne diyeyim,
*Yüce*⁹⁹ *Allah'a övgüler söyleyeyim.*

Peygambere selat-salam edeyim
Kıyamette şefaatin alayım.

Müslümanlar iman,islâm biliniz,
Öldüğünüz günde iman ile ölünüz.

⁹⁸ Arapça:"Yardım gizli olanı bilendedir".

⁹⁹"Sıylı" kelimesi "soylu" anlamına gelir.Ancak burada "Yüce" kelimesi daha uygundur.

Bilmegenle müslimanga sanalmaz,
Ölgeninde iyman bula can almaz.

İyman islâm üyreteme alganga,
Erkek-tişi akılbalig bolganga.

Amal cokdu tamam bilib sanamay,
Cıyrma bul oneki farznı tanımay.

Men sanayım sen ıngılab iynanda,
Altı farız tamam bardı imanda.

İslâmda da beşi bardı kertisi,
Abidezde bard aladan törtüsi,

Cuvummağda da üçüsün aldıla,
Eki farznı teyemmümde kıldıla.

On ekisi namazdadı aytayık,
Entt İymanda altı farzğa kıytayık.

a) ALLAH'HA İYMAN

Altı farzdan avvalına ıngıla
Bir Allah'ğa iynanmağdı angıla.

Allah birdi ,koşağı cokdu, hağdı,
Harkim anga gerekli bolacağdı.

Avvalı cok annan allın zat bolmaz,
Ahırı cok annan arthā zat kalmaz.

Bilmeyenler müslümana sayılmaz,
Öldüğünde iman ile can almaz.

İman İslâm öğretiyorum alana,
Erkek-dişi akılbalığ olana.

Çare yoktur tamam bilerek saymadan
Yirmi ile on iki farzı tanımadan.

Ben sayayım sen dinleyerek inanda,
Altı farzın tamamı vardır imanda.

İslâm 'da da beşi vardır gerçekten,
Abdestde vardır onlardan dördü.

Gusülde de üçünü aldılar,
İki farzı teyemmümde kıldılar.

On ikisi namazdadır diyelim,
Yine İmandaki altı farza dönelim.

a)ALLAH'A İMAN

Altı farzdan öncekini dinle,
Biri Allah'a inanmaktır anla.

Allah birdir eki yoktur, haktır,
Herkes ona gerekli olacaktır.

Evveli yok ondan önce kimse olmaz
Sonu yok ondan geriye kimse kalmaz

Uşamayd ol ang uşğan cok kişi,
“Bol” degelley bolub qalır Һar işi.

*Benzemez o, ona benzeyen yok kişi,
“Ol” deyince oluverir her işi.*

Kökde tüyül, cerde tüyül Ull Allah,
Artta tüyül, alda tüyül Sıyl Allah.

*Gökte değil, yerde değil Ulu Allah,
Arkada değil, önde değil Yüce Allah.*

Ongda tüyül solda tüyül bir Allah,
Har bir cerded tazadı ol Ull Allah.

*Sağda değil, solda değil bir Allah,
Her bir yerde hazırdır o Ulu Allah.*

Һar Һalknı caratҺan oldu sözüm al,
Bir Allah’ğa sen bu küyde iymen sal

*Her halkı yaratan odur sözümü al,
Bir Allah’a sen bu ağıtta iman et.*

b) MELEKLEGE İYMAN

*Essani fi beyani’l M arifeti’l Melaiketi*¹⁰⁰

b) MELEKLERE İMAN

Essani fi beyani’l M arifeti’l Melaiketi

Ekinçi bilmek meleklerle halların,
Allah bilir kişi bilmez salların.

*İkincisi bilmektir meleklerin hallerini,
Allah bilir kimse bilmez bedenlerini.*

Meleklerle Allah’ın sıylı kulları,
Allah’ğa kulluk etelle Һar barı.

*Melekler Allah’ın soylu kulları,
Allah’a kulluk ederler her biri.*

Allah’ın buyruğun birda koymayla,
Köz cumub açınça ası bolmayla.

*Allah’ın buyruğunu hiç bırakmazlar,
Göz yumup açınca dek asi olmazlar.*

Aşamayla ,içmeyle, cuqlamayla,
Erkeklik tişilikni oylamayla.

*Yemezler, içmezler, uyumazlar,
Erkeklik dişiliği kabul etmezler.*

Dağıda biligiz ay mü’min kulla,
Aladan törtüsi artık sıylılla.

*Yine de biliniz ey mü’min kullar,
Onlardan dördü daha soyludurlar.*

¹⁰⁰İkincisi meleklerin marifetinin beyanı hakkında

Biri Cebrâil'di, biri Mikâil,
Biri İsrâfil'di, biri Azrâ'il.

Kimi kökde cürüydü kimi cerde,
Münker-Nekir su'al etelle kôrde.

Har adamğa ekşer melek cetelle,
Günahın suvabın defter etelle.

Sıylı cazuvçud alanı atları,
Başdan ayak nurd alanı zatlari.

Unutmay tur aythanlarımı alda,
Meleklege iynanayık bu hâlde.

c) KİTAPLAĞA İYMAN

*Essalisetü fi beyani'l Kütübü*¹⁰¹
Üçünçüsü sen iynanıb et hisab,
Allah kökden tüşürdü cüz dört kitab.

Bil aladan cüzüsü cafirakdı,
Törtüsü ulla da barısı haqdı.

Tört ulludan biri Tavrat bir İncil,
Biri Zebur, biri Sıylı Kur'an bil.

Cüzden onun allın Adam algandı,
Cıyrma onu İdris'ge bargandı.

Eki cıyrm on Şit fayğanbar algandı,
On kitabı İbrahim'ge kalğandı.

*Biri Cebrail'dir, biri Mikail,
Biri İsrafil'dir, biri Azrail.*

*Kimi gökte yürüyor kimi yerde,
Mümker-Nekir su'al ederler kabirde.*

*Her insana ikişer melek gelirler,
Günahını sevabını defter ederler.*

*Soylu yazıcıdır onların adları,
Başdan ayağa nurdur onların sıfatları.*

*Unutmadan tut söylediklerimi ezberde,
Meleklerle inanalım bu hâlde.*

c) KİTAPLARA İMAN

Essalisetü fi beyani'l Kütübü
Üçüncüsü sen inanıp et hesap,
Allah gökten düşürdü yüz dört kitap.

*Bil onlardan yüzü yapraktır,
Dördüsü büyüktür hepside haktır.*

*Dört büyükten biri Tevrat biri İncil,
Biri Zebur, biri Yüce Kur'an bil.*

*Yüzden onun önce Adem almıştı,
Yirmi ile onu İdris'e varmıştı.*

*İki yirmi ile on Şit peygamber almıştı,
On kitabı İbrahim'e kalmıştı.*

¹⁰¹ Üçüncüsü kitapların beyanı hakkında.

Tavrat'ın tüşürdi Allah Musa'ğa,
İncil'ni bergendi Sıylı İsa'ğa.

*Tevrat'ı indirdi Allah Musa'ya,
İncil'i vermişti Soylu İsa'ya.*

Zebur'nu Davud fayğanbarga berdi,
Kur'anı Ahmat'ğa tıyıslı kördi.

*Zebur'u Davut peygambere verdi,
Kur'anı Ahmet'e münasip gördü.*

Barını hükmüsün buzğandı Kur'an,
Kur'anı hükmüsü buzulmaz inan.

*Hepsinin hükmünü bozmuştur Kur'an,
Kur'anın hükmü bozulmaz inan.*

Hallaringı şeri'atğa uşatta,
Kitablağa iynan sen bu sıfatta.

*Hâllerini şeriata benzette,
Kitaplara inan sen bu sıfatta*

ç) FAYĞAMBARLAĞA İYMAN
Errabiatü fi beyani'l Enbiyat'¹⁰²

ç) PEYGAMBERLERE İMAN
Errabiatü fi beyani'l Enbiyai

Dağıda tıngılagız habarlağa,
Törtünçüs iynanmak fayğambarlağa.

*Yine dinleyin haberlere,
Dördüncüsü inanmaktır peygamberlere.*

Avvalı bizni ullatabız Adam,
Artları Muhammad aleyhisselam.

*İlki bizim büyük atamız Adem,
Sonları Muhammet aleyhisselam.*

Köb fayğanbar keldi aralarında,
Sıyl Allah ciberib halkka barında.

*Çok peygamber geldi aralarında,
Yüce Allah gönderdi halka hepsini de.*

Kur'anda esgerilgen cıyrma segiz,
Atların aytayım sizge bilsegiz.

*Kur'anda bahsi geçen yirmi sekiz,
Adlarını söyleyim size bilseniz.*

Adam,İdris,Nuh,Hud,biri Yunus hak,
Salih,İbrahim,İsmayil, bir İshak.

*Adem,İdris,Nuh,Hud biri Yunus hak,
Salih,İbrahim,İsmail biri İshak.*

¹⁰² Dördüncüsü peygamberlerin beyanı hakkında.

Y'akub, Yusuf, Lut ve Harun, Musa'dı,
Zekeriyya, Yahya biri İsa'dı.

*Yakup, Yusuf, Lut ve Harun, Musa'dır,
Zekeriyya, Yahya biri İsa'dır.*

Zül-Kifli ,Elyasa, İlyas'dur Eyyûb,
Davud, Süleyman'dı biri Şu'ayub.

*Zülkifli , Elyasa, İlyas'dır Eyyüp,
Davut, Süleyman'dır biri Şuayp.*

Üzeyr, Lokman, Zulkarneyn de hilaf bar,
Artları bizni Muhammad fayganbar.

*Üzeyir, Lokman, Zulkarneyn de itilaf var
Sonları bizim Muhammet peygamber.*

Bu sözleге sen iynanıp şeksiz bol,
Har barısınnan sıyladı artık ol.

*Bu sözlere sen inanıp şüphesiz ol,
Her hepsinden daha yücedir o.*

Ol tuthan din İbrahim'ni milleti,
Har ümmetleden sıyladı ümmeti.

*Onun tuttuğu din İbrahim'in milleti,
Her ümmetten yücedir onun ümmeti.*

Atası Abdullah aytayım sanaf,
Abdulmuttalib Haşim Abdulmünaf.

*Babası Abdullah söyleyim sayarak,
Abdulmuttalip Haşim Abdulmünaf.*

Tuvğan anasıdı sıylı Âminat,
Emçek anası bolğandı Halimat.

*Doğduğu annesi soylu Âmine,
Süt annesi olmuştur Halime.*

Mekka'da tuvub hiciret etgendi,
Medina'da dünyadan ketgendi.

*Mekke'de doğarak hicret etmiştir,
Medine'de dünyadan gitmiştir.*

Atın aytıb salavatla salayık,
Kıyamatta şafa'atın alayık.

*Adını söyleyip salâvat getirelim,
Kıyamet günü şefaatinı alalım.*

Allah bersin biz harifleге iyman,
Fayğambarlağa bu sıfattı iynan.

*Allah versin biz gariplere iman,
Peygamberlere bu sıfattı inan.*

d) KİYAMATHA İYMAN

*El hamisetü fi beyanı'l Kıyameti*¹⁰³

Kardeşla sak boluguz islâm dinge,
Beşinçis iynammak kıyamât küнге.

Ol kün İsrâfil “Sur”n avzuna salır,
Üfgürüb her bir savnı canın alır.

Kırk cılga dünüya buzulub kalır,
Ekinçi da İsrâfil Sur’un alır.

Biyağı Sur ekinçi üfgürölür,
Ölgenle bir da ıalmayın tirilir.

Har kimni defteri sırtına urulur,
Anı tartmak uçun Bazman kurulur.

Sırat’nı aytayım tıngıla beri,
Kişi kalmaz anga barmayın keri.

Kıldan iniçge kılıçtan cütüdi,
Annan ketgen Cahannım’ni itidi.

Beşcüz cıllık col bardı anı öri,
Tübü Caħanım, kafırları ceri.

Beşcüz cıllık colnu beşcüz enişi,
Başha türlü cürür annan har kişi.

d) KIYAMETE İMAN

El hamisetü fi beyanı'l Kıyameti

Kardeşler sıkı tutunun İslâm dinine,
Beşincisi inanmaktır kıyamet gününe.

O gün İsrâfil “Sur” unu ağzına koyar,
Üfleyerek her canlının canını alır.

Kırk seneye dünya bozularak kalır,
İkinci defa İsrâfil Sur’un alır.

Yine Sur ikinci üfürölür,
Ölenlerin biri de kalmadan dirilir.

Herkesin defteri sırtına vurulur,
Onu tartmak için Bazman¹⁰⁴ kurulur.

Sırat’ı söyleyim dinle beri,
Kimse kalmaz ona gitmeden geri.

Kıldan ince kılıçtan keskindir,
Ondan düşen Cehennem’in itidir.

Beş yüz yıllık yol vardır onun uzunluğu,
Dibi Cehennem kafirlerinin yeri.

Beş yüz yıllık yolun Beş yüz inişi,
Başka türlü yürür ondan her kişi.

¹⁰³ Beşincisi kıyametin beyanı hakkında.

¹⁰⁴ Terazî

Kimle kök çaşnağan kibik uçarla,
Kimle culduz uçhan kibik kaçarla.

Kimleri cüyrük at kibik cürürle,
Annan kutulub Cannet'ge kirirle.

Kimleri dört ayaklanıb öterle,
Kimle ötalmay tübüne keterle.

Allah bula saklanabız annan biz,
Aħır küñge bulay iynanıgız siz.

e) KADAR'GA İYMAN

*Essadisetü fi beyani'l Kaderi*¹⁰⁵
Entta aytayım tınglağız habarğa,
Altıncısı iynammaqdı Qadar'ğa.

Kullanı işi dünyada madardı,
Aħşı, aman, iymān, küfür Qadar'dı.

Qadar degen bir Allah'nı işidi,
İman salğan Allah süygen kişidi.

Mü'min kulun Allah aruv köredi,
Qulluk etse razılığın beredi.

Kafir kulun Allah aruv körmeydi,
Küfürlükğa razılığın bermeydi.

Siz süysegiz körde cuvab tabarğa,
Bu sıfatta iynanıgız Qadar'ğa.

*Kimleri yıldırım gibi uçarlar,
Kimleri yıldız kaymış gibi kaçarlar.*

*Kimleri yürüyen at gibi yürürler,
Ondan kurtularak Cennet'e girerler.*

*Kimleri dört ayaklanarak geçerler,
Kimleri geçmeden dibine düşerler.*

*Allah ile sakınıyoruz ondan biz,
Son güne böyle inanınız siz.*

e) KADER'E İMAN

Essadisetü fi beyani'l Kaderi
Yine söyleyeyim dinleyin habere,
Altıncısı inanmaktır Kader'e.

*Kulların işi dünyada çaredir,
İyi, kötü, iman, küfür Kader'dir.*

*Kader denilen bir Allah'ın işidir,
İmanı olan Allah'ın sevdiği kişidir.*

*Mü'min kulunu Allah güzel görüyor,
Kulluk ederse razılığını veriyor.*

*Kafir kulunu Allah güzel görmüyor,
Kafirlere razılığını vermiyor*

*Siz isterseniz kabirde cevap bulmaya,
Bu sıfatta inanınız Kader'e.*

¹⁰⁵ Altıncısı kaderin beyanı hakkında.

2. İSLÂM'NI BEŞ FARZI

Ve emme feraizül İslâmi fe hamsetün¹⁰⁶

İslâm'da beş farzın aytayım alganga,
Biri Şahadatdı , iman salganga.

Ekinçisi oraz aynı körgenge,
Üçüncü zekatdı maldan bergenge.

Törtünçüsi beş namazdı etgenge,
Beşinçisi Hac'dı küçü cetgenge.

3. ABDEZNİ TÖRT FARZI

Abidezni tört farzına barayık,
Törtta farzın başha başha sanayık.

Betin cuvmaq har çegine cettirib,
Kölun cuvar cingirikten öttürüb.

Başını törtten birine mesh eter,
Ayakların aşıkdan¹⁰⁷ cuvub keter.

4. CUVUMMAQNI ÜÇ FARZI

Cuvummaqnı üç farzına öteman,
Üç da farzın bir bir bayan eteman.

Sünnet abidezin alır olturub,
Avzun çaykar taza suvdan tolturub.

Burnun çaykar kemirçekden¹⁰⁸ öttürüb,
Çarhın cuvar barına suv cettirib.

2. İSLÂM'IN BEŞ FARZI

Ve emme feraizül İslâmi fe hamsetün

İslâm'da beş farzı söylüyorum alana,
Biri Şahadettir imanı olana.

İkincisi oruç ayını görene,
Üçüncüsü zekattır maldan verene.

Dördüncüsü beş namazdır edene,
Beşincisi Hac'dır gücü yetene.

3. ABDESTİN DÖRT FARZI

Abdestin dört farzına gidelim,
Dört farzı da birer birer sayalım.

Yüzün yumak her noktasına erişerek,
Kölunu yıkar dirsekten geçirerek.

Başını dörtte birine mesh eder,
Ayaklarını aşıkdan yıkayıp gider.

4. GUSLÜN ÜÇ FARZI

Guslün üç farzına geçiyorum,
Üç farzı da bir bir beyan ediyorum.

Sünnet abdestin alır oturarak,
Ağzını çalkalar temiz sudan doldurarak.

Burnun çalkalar kemirçekten geçirerek,
Bedenini yıkar her yerine su değirerek.

¹⁰⁶ İslâm'ın şartına gelince o beşdir.

¹⁰⁷ Ayak bileğindeki kemik

¹⁰⁸ Burun kemiği

5. TEYEMMÜMNÜ EKİ FARZI

Teyemmümde eki farzını bileyim,
Ull Allah'dan keçmeklikni tileyim.

Niyyet etib kıblağa karşı turur,
Eki kolun taza cerge ek urur.

Bir urğanın allın betine sürter,
Ekinçisin bileklege mesh eter.

6. NAMAZNI ONEKİ FARZI

Namazdağ oneki farzını köreyik,
Suraganga tamam cuvab bereyik.

Onikiden tışındadı cartısı,
Ol namaznı içindedi altısı.

Tışındağ altısına tıngıla,
Men sanayım qarındaşım angıla.

Abdez almak suvnu izleb tazasın,
Her cerinnen tapdırmak her nacasın.

Vaktisin bilmek kıblağa aylanmak,
Avratın capmak niyyetin baylamak.

İçindegi altı farzınnan biri,
Allıngısı kulak kaqqan tekbiri.

Öre turmaq alham sura okumak,
Ruku, secde , tahiyyatğa olturmak

5. TEYEMMÜMÜN İKİ FARZI

Teyemmümde iki farzı bileyim,
Yüce Allah'dan bağışlanmak dileyeyim.

Niyet ederek kibleye karşı durur,
İki elini temiz yere iki vurur.

Bir vurduğunu önce yüzüne sürer,
İkincisini bileklere mesh eder.

6. NAMAZIN ON İKİ FARZI

Namazdaki on iki farzı görelim,
Soranlara tamam cevap verelim.

On ikiden dışındadır yarısı,
O namazın içindedir altısı.

Dışındaki altısına dinle,
Ben sayayım kardeşim anla.

Abdest almaz suyun arayıp temizini,
Her yerinden bulmak her necasetini.

Vaktini bilmek kibleye dönmek,
Avretini örtmek niyyetini etmek.

İçindeki altı farzından biri,
Önceki başlama tekbiri.

Ayakta durmak, Fatiha, sure okumak,
Rükû, secde tehiyyata oturmak.

Salam bermeklik vacibdi bileyik,
Sıyl Allah'dan tamamlıgın tileyik.

*Selam vermek vaciptir bilelim,
Yüce Allah'dan tamamlıgın dileyelim,*

Tamam etsin Allah cartı kalgannı,
Allah süysün sözlerimmi algannı.

*Tamam etsin Allah yarım kalanı,
Allah sevsin sözlerimi alanı.*

Aruv körüb beytlerimmi cazgannı,
Kabul etib cüregine salgannı.

*Güzel görüp beyitlerimi yazanı,
Kabul edip yüreğine koyanı.*

Her işinde Allah kaygı bermesin,
Ölgeninde, kabır azab körmesin.

*Her işinde Allah kaygı vermesin,
Öldüğünde kabir azap görmesin.*

Ahıratda akubağa tutmasın,
Men harifni du adan unutmasın.

*Ahrette titreme tutmasın
Ben garibi duadan unutmasın.*

Etgen ayıbların Allah çaşırsın,
Dünüyadan iymen bula aşırsın.

*Ettiği ayıplarını Allah örtsün,
Dünyadan iman ile göçürsün.*

Kâzim harif köb canşadın üyalmay,
Bilgenin bolmay tilingi tıyalmay.

*Kâzim garip çok konuştuñ utanmadan,
Bilgin olmadan dilini tutamadan.*

Endi koyduk munnan ozdurmayın biz,
Beytleribiz tamam cetişgendi cüz.

*Artık bıraktık ileri gitmeyelim biz,
Beyitlerimiz tamam erişti yüz.*

* * *

Munu cazdım suvablıg bulmak uçun,
Okuğanla bir du a kılmak uçun.

* * *

*Bunu yazdım sevaplık bulmak için,
Okuyanlar bir dua kılmak için.*

B.DİĞER ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER:

**LA İLÂHE İLLALLAH MUHAMMEDÜ'R-RASÜLULLAH.
BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM**

İĞİLİK BİLA AMANLIK

Mahtav bolsun bir Allah'ha bu kelam,
Fayhambarga bolsun salavat- salam.

Sora bolsun ashabına âlina¹⁰⁹,
Andan sora büsliymannı barına!

Ay mu'min tıngla bu aruv sözlege;
Eştseng cılamukla kelir közlege.

Aldatmay tur kesingi dünya malğa,
İşanmay tur kelip qallık acalğa.

5 Amal et erkinlik qoldan ketginçi,
Qayğını kör acal sanga cetginçi.

Uzun tutma sen dünyada amalını,
Unutmay tur sanga kellik acalını.

Köp cıyma sen dünyanı kir malından,
Sang aytama ölmeklikni halından.

Ölür avruv tiyip alay catarsa,
Bir zamanda uyanıp köz açarsa.

Qarganırса qoymay namaz kılırğa,
Mülkünü berip başıngı culurğa.

İYİLİK İLE KÖTÜLÜK

Övgü olsun bir Allah'a bu kelam,
Peygambere olsun salâvat -selam

Sonra olsun esbabına,âline,
Ondan sonra Müslümanların hepsine.

Ey mü'min dinle bu güzel sözlere,
İşitirsen gözyaşları gelir gözlere.

Aldatmadan dur kendini dünya malına
Güvenmeden dur gelip kalacak ecele.

5 Çare et varlık elden gitmeden,
Kaygılarını gör ecel sana yetmeden.

Uzun tutma sen dünyada çareyi,
Unutmadan dur sana gelecek eceli.

Çok toplama dünyanın kir malından,
Sana söylüyorum ölümün halinden.

Ölüm hastalığı dokunup öyle yatarsın
Bir zaman sonra uyanıp göz açarsın.

Başlarsın durmadan namazını kılmaya
Mülkünü verip saçlarını yolmaya.

¹⁰⁹ Ona gönül veren,bağlananlar,yakınları.

10 Etgenlerin tüşe başlar esinge,
Korķuv kelir ol zamanda kesinge.

Kabıl bolmaz ol zamanda sözleriñ,
Bu dünyaya karay keter közleriñ.

Azırayıl alıp seni canıngı,
Ol sağıatdan tüzetirle sanıngı.

Mollala kangaga salıp cuvarla,
Eki katı aķ bıla da çulğarla.

Cansız atğa salıp colğa çığarla,
Ahlularıng seni ızından cılarla.

15.Camagating sanga namaz kılırla,
Eltip seni tar kabırğa salırla.

Üsüng anda terk kıyarla topuraķ,
Can kirir da ķobarsa sen ķorkaraķ.

Ol zamanda bilirse ölgeningi,
Körürse tar kabırğa kirgeningi,

Salırsa ķulaķ anda kelamlağa,
“Savman !” dep kıçırırsa adamlaga.

Eştmezle adamlar anda sözüngü,
Körürse kabırda cangız özüngü.

20 Adamlar basdırıp seni keterle,
Mıçımayın Münkar-Nakir ceterle.

10 Yaptıkların gelmeye başlar aklına,
Korku gelir o zamanda kendine.

Kabul olmaz o zamanda sözlerin,
Bu dünyaya bakıp gider gözlerin.

Azrail alıp senin canını,
O saatten düz ederler bedenini.

Mollalar tahtaya koyup yıkarlar,
İki katlı beyaz ile sararlar.

Cansız ata koyarak yola çıkarlar,
Arkadaşların senin arkandan ağlarlar.

15 Cemaatin sana namaz kırlar,
Götürüp seni dar kabire koyarlar.

Üstüne orda çabuk dökerler toprak,
Can girer de kalkarsın sen korkarak.

O zamanda bilirsın öldüğünü,
Görürsün dar kabire girdiğini.

Kulak verirsın orda konuşulanlara,
“Sağım!” diyerek bağıırırsın insanlara.

İşitmezler insanlar orda sözünü,
Görürsün kabirde cansız özünü.

20 İnsanlar gömerek seni giderler,
Çok geçmeden Münkir-Nekir gelirler.

Allah, fayğambardan su'al eterle,
Ullu gitce koymay alay tinterle.

*Allah,peygamberden sual ederler,
Büyük,küçük bırakmadan incelerler.*

Ahşı bolsan seni aruv körürle,
Biri sorup biri cuvap berirle.

*İyi olsan seni güzel görürler,
Biri sorur biri cevap verirler.*

Sorurla anda aytçı dep namazından,
Hayıvanla cılarla azabından.

*Sorurlar orda söyle diye namazından,
Hayvanlar ağlarlar azabından.*

Har bir zatnı kaldırmayın sorurla,
Cuvabın bermesen tokmak ururla.

*Her bir şeyi unutmadan sorurlar,
Cevabını vermezsen tokmak vururlar.*

25 Munkar ursa - seni kökge mindirir,
Nakir ursa - seni cerge singdirir.

*25 Munkir vurursa seni göğe çıkarır,
Nekir vurursa seni yere batırır.*

Munkar'nı avzundan otlı açılır,
Kabırğa cahanim eşik açılır.

*Munkir'in ağzından ateş saçılır,
Kabire cehennem kapı açılır.*

Munkar sorur sanga " Suriyani" til,
Bu işleni körlüğüngü şeksiz bil.

*Munkir sorar sana "Süryani" dil,
Bu işleri göreceğini şüphesiz bil.*

Kabır kısar küçlü tarlık cetdirip.
Cikleringi birnirinden ötdürüp.

*Kabir sıkır güçlü darlık çektirir,
Kemiklerini birbirinden geçirir.*

Okusan Kur'an anda nöger bolur,
Namaz kılsan, kabırın nürden tolur.

*Okursan Kur'an orda arkadaş olur,
Namaz kıalarsan, kabrin nurla dolar.*

30 Tamam etsen hac,oraza,zekatnı,
Kıvanıp tabarsa anda har zatnı.

*30 Tamam edersen hac,oruç,zekatı,
Sevinerek bulursun orda her şeyi.*

Munkar,Nakir tınç su'alla eterle,
Cubata,cuklatıp berip keterle.

*Munkir,Nekir kolay sualler ederler,
Oyalayıp,uyutarak çekip giderler.*

Kalırsa anda sen maḥşarğa deriçin,
Ḳobarla ḳabırdan ḥar adam ol kün.

*Kalırsın orda sen maḥşere deĝin,
Kalkarlar kabirden her insan o gün.*

Sanga ol künnü hallarından aytayım,
Maḥşar halknı tavrıḥuna ḳaytayım.

*Sana o günün hallerini söyleyeyim,
Maḥşer halkının haberine döneyim.*

Ḳobarsa ḳabırdan sur üfgürölüp,
Kalırsa ol cerde ming cıl tirilip.

*.Kalkarsın kabirden sur üflenerek,
Kalırsın o yerde bin yıl dirilerek.*

35 Ḳobarsa ḳabırdan kesin calanlay,
Maḥşar künde sen cürürse cayavlay.

35 Kalkarsın kabirden kendin çıplak,
Maḥşer gününde sen yürürsün yayan,

Ḳorḳğandan anda közüngü ḳaḳmazsa
Bir söz söyleşirge izmi tapmazsa.

*Korkudan orda gözünü kırpmazsın,
Bir söz söylemeye izin bulamazsın.*

Tuzça bolur ol kün anda erivüñg,
Tabalmazsa kirirge bir serivün.

*Tuz gibi olur o gün orda erime şeklin,
Bulamazsın girmek için bir yer serin.*

Kün ener cuvukğa bir atım kadar,
Tabalmazsa ol kün ḳutulur madar.

*Gün iner yakına bir adım kadar,
Bulamazsın o gün kurtulmaya çare.*

İssiden ol künde miyising ḳaynar,
Açıvdan ol künde cüreging canar.

*Sıcaktan o günde beynin kaynar,
Pişmanlıktan o günde yüreğin yanar.*

40 Cüklerse arkanga har amalığı,
Bilmezse ol künde bolluk halingı.

40 Yüklersin sırtına her amelini,
Bilmezsin o günde olacak hâlini.

Batarsa belinge deri terenge,
Başhanı ḳaygısı kelmez ḳölünge.

*Batarsın beline kadar derine,
Başkasının kederi gelmez gönlüne.*

Ḳayğıla alırla ol kün başıñgı,
Körsen tanımazsa kesi caşıñgı.

*Kaygılar alır o gün başını,
Görsen tanımazsın kendi oğlunu.*

Korkarsa ol künde etgen hatangdan
Kaçarsa ol künde kõrgen atangdan.

*Korkarsın o gün ettiğin hatalardan,
Kaçarsın o gün görsen atandan.*

Eki cıyırma on su'alğa barırsa,
Cuvap beralmasang arthā kalırsa.

*İki yirmi on su'ale varırsın,
Cevap veremezsen geri kalırsın.*

45 Cuvap bergeningley cenngil öterse,
Andan sonra sen hıysapha ceterse.

*45 Cevap verince çabuk geçersin,
Ondan sonra sen hesaba yetersin.*

Barırsa hıysapha aman kıynalıp,
Tutursa Allah'nı allında uyalıp.

*Gidersin hesaba kötü zorlanıp,
Durursun Allah'ın önünde utanıp.*

Kararla tefteringi sanga berip,
Cıłarsa içindegilerin kõrüp.

*Bakarlar defterini sana vererek,
Ağlarsın içindekileri görerek.*

Allah sanga hıysap eter sağathā,
Sanlarıngı sölüşdirir sağathā.

*Allah sana hesap soracak saatte,
Vücudunu konuşturur şahitliğe.*

Barırsa andan sıyratha terk sürülüp,
Keterse sıyratdan enişge ürülüp.

*Gidersin oradan sırata çabuk koşarak,
Düşersin sıratdan aşağı korkarak.*

50 Emerle cılanla üsünge cıyılıp,
Canarsa cahanimde cıyırılıp.

*50 Emerler yılanlar üstüne toplanarak,
Yanarsın cehennemde buruşarak.*

Şaytan bıla seni birge baylarla,
Etingi cahanim itle çaynarla.

*Şeytan ile seni beraber bağlarlar,
Etini cehennem itleri çiğnerler.*

Cıłarsa ol kün“suv berigiz”-dep manga
“Canşay tur!” - dep cuvap eterle sanga.

*Ağlarsın o gün “su verin” diye bana,
“Konuşma!”-diye cevap ederler sana.*

Süye bolsang cahanimge barmazğa,
Küreş ibilise boyun salmazğa.

*Seviyorsan cehenneme gitmemeye,
Uğraş iblise boyun eğmemeye.*

Dünya bıla nafs aythangâ aylanma,
Cahanimde şaytan bıla baylanma.

*Dünya ile nefsin dediğini yapma,
Cehennemde şeytan ile bağlanma.*

55 Nek almaysa bu sözleni esinge,
Neçik cazık etalmaysa kesinge?

*55 Neden almıyorsun bu sözleri aklına,
Nasıl yazık ediyorsun kendine?*

Çarındaşım bu sözleni aruv al,
Kitap aythan hâr bir işge boyun sal.

*Kardeşim bu sözleri güzelce al,
Kitabın dediği her bir işe boyun ey.*

Ahşılık etsen dünyada bir berip,
Çuvanırda ahıratda on körüp.

*İyilik edersen dünyada bir vererek,
Sevinirsin ahrette on görerek.*

Hayır etsen bu dünyada kullağa,
Erkin bolursa cennetde hurlağa.

*Hayır edersen bu dünyada kullara,
Serbest olursun cennette hurilere.*

Konak kelse sen üyünge aruv kör,
Az-köp bolsun sadakanı biraz ber.

*Misafir gelirse sen evine güzel gör,
Az-çok olsun sadakanı biraz ver.*

60 Allah buyurgannı koymay etalsan,
Buyurmadıkların etmey ketalsan.

*60 Allah buyruğunu bırakmaz yaparsan
Buyurmadıklarını yapmadan gidersen.*

Cennetleni sıylılardan alırsa,
Cahanimden uzak bolup çalırsa.

*Cennetlerin yücelerini alırsın,
Cehennemden uzak olarak kalırsın.*

Aruv bolsa har adamğa kılığın,
Kabil bolur seni etgen kulluğun.

*Güzel olursa her insana ahlakın,
Kabul olur senin ettiğin kulluğun.*

Çomart bolsan nür cennetge kirirse,
Sıratda kök çaşnağallay cürürse.

*Cömert olursan nur cennete girersin,
Sıratda şimşek çakmışçasına yürürsün.*

Erinmeyin camağatha cürüsen,
Halk katında sıylılardan biri-sen.

*Üşenmeden cemaate yürürsen,
Halk yanında soylulardan biri sen.*

65 Bolsan mında beş namaznı eter sak,
Kıyamət kün bolur betin sütden aq.

İnciltmeseng atañ bıla anangı,
Allah keçer seni etgen hatangı.

Dünyada ne süysen qarındaşınga,
Ahıratda ol kellikdi başınga.

Öksüzge, fakırğa kelse cazıgın,
Bek köp bolur seni ahırat azıgın.

Ahşılanı ahşılığın unutma,
Sang amanlık etgenlege dert tutma.

70 Hayır berse halka avzunla qolun,
Tüz bolur ahıratda barlık colun.

Adamlğa til cürütüp söz salma,
Ahırat azabın sen satıp alma.

Esiriklik etgen bolsan ümmetge,
Bil kirmezse canım artal cannatge.

Tengleringe etgen bolsan sen zarlık,
Ahıratda sınarıkça bek tarlık.

Kızganç bolsan aznı köpnü sanarsa,
Kıyamət kün cahanimde canarsa.

75 Sak bol adamnı ızından iş sögerse,
Ahşılıqlarından berip tölerse.

65 Dünyada beş namazı dikkat edersen
Kıyamət günü olur yüzün süttən ak.

İncitmesen baban ile ananı,
Allah affeder senin hatanı.

Dünyada ne istersen kardeşine,
Ahirette o gelecektir başına.

Öksüze, fakire acırsan eğer,
Pek çok olur senin ahret azıgın.

İyilerin iyiliğini unutma,
Sana kötülük edenlere kin tutma.

70 Hayır verse halka ağzınla elin,
Düz olur ahirette gidecek yolun.

İnsanlara dılcilikle uğraşma,
Ahiret azabını sen satın alma.

Güç yetenlik eder olsun ümmete,
Bil giremezsin canım asla cennete.

Arkadaşlarına eder olsun zarlık,
Ahirette sınarsın çok darlık.

Cimri olsun azı çoğu sayarsın,
Kıyamət gün cehennemde yanarsın.

75 Dikkat et insan arkasından konuşma,
İyiliklerinden vererek ödersin.

Namaz kılsan adamlığa közbavğa,
Alırsa şaytanı sen kesinge savğa.

*Namaz kılsan insanlara gösteriş diye,
Alırsın şeytanı sen kendine hediye.*

Ötürük aytsan avuzunga keltirip,
İyman tohtar senden kenge sekirip.

*Yalan söylersen ağzına getirerek,
İman durur senden uzağa çekilerek.*

Alğan bolsan adamnı hakkın urlap,
Alır senden kıyamət kün qarlap.

*Alacak olsan insanın hakkını çalarak,
Alır senden kıyamət günü karalayarak.*

Etsen dünyada adamğa artıklık,
Kelir sanga ahıratda cazıklık.

*Edersen dünyada insana zarlık,
Gelir sana ahrette yazıklık.*

80 Barsang dünyada nafsın coluna,
Erkinlik berseng iblisni koluna.

*80 Gidersen dünyada nefsin yoluna,
Serbestlik verirsın iblisin koluna.*

Namaz kılma dep arsarsız buyurur,
Öle turup iymanıñı sıyırır.

*Namaz kılma diye kesin buyurur,
Ölürken durarak imanını elinden alır.*

Aldar seni dünyada küçün cayıp,
Eter sanga kıyamət kün bek ayıp.

*Kandırır seni dünyada gücün toplatıp,
Eder sana kıyamət günü çok ayıp.*

Aytır ol kün: “Ayıp etme dep manga;
Ayıp tiyişlidi menden bek sanga.

*Söyler o gün “Ayıp etme diye bana,
Ayıp uygundur benden daha çok sana.*

Dünyada bay bolup sanga barmadım,
Kuru vasvas bıla seni aldadım.

*Dünyada zenginlikle sana varmadım,
Kuru vesvese ile seni kandırdım.*

85 Saldım seni kütulmazlık tuzakğa,
Kaçarıkma senden bugün uzağğa.”

*85 Koydum seni kurtulamayacak tuzakğa,
Kaçacağım senden bugün uzağğa”.*

Nek korkmaysa bu işleni köre bile,
Nek turasa dünyada oynay-küle?

*Neden korkmuyorsun bunları göre bile,
Ne duruyorsun dünyada oynaya-güle.*

Meni canım namazıngı kaldırma,
İbilisni tuzagına saldırma.

*Benim canım namazlığını kaldırma,
İblisin tuzağına saldırma.*

Sen aldatsang ibilisge,düşmanga,
Ahıratda sen kalırsa buşmanga.

*Sen aldatırsan iblise, düşmana,
Ahrette sen kalırsın pişmanlığa.*

Buşmanlıktan artıda fayda tapmazsa,
Arth aylanıp bu dünyaga kaytmazsa.

*Pişmanlıktan sonra fayda bulamazsın,
Geriye dönerek bu dünyaya gelemesin*

90 Bu dünyaga kaytıngı süyerse,
Kaytalmayın cahanimde küyerse.

*90 Bu dünyaya dönmeyi seversin,
Dönemedenden cehennemde yanarsın.*

Allah bıla saklanabız biz andan,
Tergey algın harip adam sen mından.

*Allah ile sakınırsız biz ondan,
Örnek al garip adam sen bundan.*

Beş namaznı kaldımayın etalgan,
Haram zatdan kesin saklap ketalgan.

*Beş namazı bırakmadan yapabilen,
Haram şeyden kendinî sakınabilen.*

İbilisge boysunurğa unamaz,
Ahıratda bu işleni sınamaz.

*İblise katılmayı istemez,
Ahrette bu işleri denemez.*

Aldatmay tur kesingi ibilisge,
Hak, iman,faygamber aythanhadisge

*Kandırmadan dur kendinî iblise,
Hak,iman,peygamberin dediği hadise.*

95 Fayganbar aythannı igi angıla,
Men aytama sen iynanıp tıngıla.

*95 Peygamberin dediğini iyi anla,
Ben diyorum sen inanarak dinle.*

Beş namaznı camağatda kılğanga,
Beş ahşılık bard anı etalganga.

*Beş namazı cemaatle kılabilene,
Beş iyilik vardır onu edebilene.*

Dünyada anga fakırlık körünmez,
Ölgeninde kabır azap berilmez.

*Dünyada ona fakirlik görünmez,
Öldüğünde kabir azabı verilmez.*

Üçünçüsün bayan eteme sanga,
Berirle tefterin ol künden anga.

*Üçüncüsünü beyan ediyorum sana,
Verirler defterini o günden ona.*

Sıyratda kök çaşnağan kibik cürür,
Hıysapsız, azapsız cannatge kirir.

*Sıratda yıldırım gibi yürür,
Hesapsız, azapsız cennete girer.*

100 Kâzim harip bu nazmunu etgende,
Koydu, tındı beytleri cüz cetgende.

*100 Garip Kâzim bu şiiri yazdığında,
Bıraktı, sustu beyitleri yüz olduğunda.*

* * * * *

* * * * *

Allah anga rahmet kiyim kiydirsin,
Har birine canı kibik süydürsün¹¹⁰.

*Allah ona rahmet giyim giydirdin,
Her birine canı gibi sevdirdin.*

¹¹⁰ Kâzim Meçi(Hacı), Din Kitabı 1, Nalçık 1992, 2683.sipariş, s, 5

AK KOÇAR¹¹¹

Burungu zamanlarda
Caşadı bir akılman,
Uzaklarda, bizde da
Haparıları aytilgan.

Anı atı- İbrahim,
Fayğambarğa sanalğan,
İgilikge tabıngan,
Halkı süygen bir adam...

Caşı bolmay İbrahim
Allah'dan caş izledi.
Namazda, duvasında
Tohtamayın tiledi...

- Sen caş bersen, Allahım,
Sanga kurman eterem,
Seni üçün bek süygen
Bir zatımı keserem.

Allah anga caş berdi,
Ol İsmail atadı.
Malın çomart kesdirip,
Kırman etip başladı.

Tüşünde va eşitdi:
- Süygeningi kesmeyse!
Bılay bla sen endi
Muratinga cetmeyse.

BEYAZ KOÇ

Çok eski zamanlarda
Yaşadı bir bilge kişi,
Uzaklarda, bizde de
Haberleri söylenen.

Omun adı İbrahim,
Peygambere sayılan,
İyiliğe inanan,
Halkın sevdiği bir adam...

Oğlu olmadan İbrahim
Allah'dan oğlan istedi.
Namazda, duasında
Durmada diledi.

- Sen oğlan versen, Allahım,
Sana kurban ederim,
Senin için çok sevdiğim
Bir şeyimi keserim.

Allah ona oğlan verdi,
O İsmail ismini koydu.
Malın cömert kestirerek,
Kurban etmeye başladı.

Düşünde o işitti:
-Sevdiğini kesmiyorsun!
Böylece sen artık
Muradına yetmiyorsun.

¹¹¹ Ak koçar: Beyaz koç anlamına gelir. Hz. İbrahim'e kurban için Allah tarafından gönderilmiştir.

Ol aldırma oyların
urman etip taladı.
Har keede bir tüşnüş,
Taymay, körüş başladı.

Aytdı anga Cabrail:
-Ayanını etmeding!
Kurman etip alıka
Süygeninge cetmeding!

Cüş tüşesi bar edi,
Barın kesip, aş etdi.
Biyasınınlay bir tüşüş
Anı başın tas etdi.

Bar ed anı cüş atı
Barısında kesdirdi.
Bar mülkünü da ayamay,
Aırına cetdirdi.

Murat etdi İbrahim:
“Men işimi bitdirdim,
Süygenimi koymayın,
Men sözümü cetdirdim”.

Dağıda ol eşitdi,
Kee cuklap, tüşünde:
“Ayanına cetmeding,
Cartılık bar işingde.

*O sıradan koyunlarını
Kurban edip bitirdi.
Her gecede bir düşüş,
Durmadan, görmeye başladı.*

*Dedi ona Cebrail:
-Dediğini etmedin!
Kurban ederek daha
Sevdiğine yetmedin!*

*Yüz devesi vardı,
Hepsini keserek aş etti.
Yinede bir düşüş
Onun aklını kaybetti.*

*Vardı onun yüz atı
Hepsini de kestirdi.
Bütün mülkünü bırakmadan
Sonuna yettirdi.*

*Murat etti İbrahim:
“Ben işimi bitirdim,
Sevdiklerimi bırakmadan,
Ben sözümü yerine getirdim”.*

*Yine de o işitti,
Gece uyurken düşünde:
“Sözünü yerine getirmedin,
Yarımılık vardır işinde.*

Mal kesgenden fayda cok,
İsmail'ni kurman et.
Oldu seni süygening,
Anı alıp tavga ket!”.

Ol eşitmay ne etsin,
Allah’ha söz bergendi.
Bu tüşnü da tohtamay
Cetmiş keçe körgendi.

Közü kıymay cıladı,
Caşın kurman eterge,
Amal tapmay tebiredi
Tavga alıp keterge

Anasına aytdı ol ,
-İmail’ni hazırla,
Erttenlikge otunga
Meni bila barırğa

Cuvundurup kiydirip,
Colğa saldı balasın.
Kaygılı etip koydula,
Anı taphan anasın.

İbrahim bla İsmail,
Tavğ aylanıp ketdile.
Bara-bara ekisi,
Mina tavğ cetdile¹¹².

*Mal kesmekten fayda yok,
İsmail’i kurban et.
Odur senin sevdiğin,
Onu alarak dağa git.*

*O işitmeden ne etsin,
Allah’a söz vermişti.
Bu düşü de durmadan
Yetmiş gece görmüştü.*

*Vermek istemedi,ağladı,
Oğlunu kurban etmeye,
Çare bulamadan yürüdü
Dağa alıp gitmeye.*

*Annesine dedi o:
- İsmail’i hazırla,
Sabahleyin oduna
Benim ile gitmeye.*

*Yıkandırıp giydirip,
Yola koydu yavrusunu.
Kaygılı ederek bıraktılar,
Onu doğuran anasını.*

*İbrahim ile İsmail,
Dağa dönüp gittiler.
Gide-gide ikisi,
Mina dağına yettiler.*

¹¹²Mina tav:Mekke’nin doğusundaki dağın adı.

İblis aytdı Hacer'ğa¹¹³.

-Caşnı elted keserge!
Sen kerekse mıçımay,
İzlarından ceterge.

- Bu sözleni nek aytdıng,
Kara betli oy kişi?
Balalağa bolurmu,
Atalanı ol işi?

Anasından söz tapmay,
Kayıtd İblis kıynala,
İzlarından çabıp ol,
Cetd alanı Mina'da.

Caşha qarap aytdı ol:
"Bıçak aldı keserge,
Atan tavkel bolğandı
Seni kurman eterge".

İsmail aytdı: "Ey kişi,
Ata etermi bu işni?
Nek aldaysa sen meni,
Coralap aman tüşnü?"

İnanmadı İsmail,
Anı aythın sözüne,
Taşnı alıp qoluna,
Urdu anı közüne.

*İblis dedi Hacer'e
-Oğlunu götürüyor kesmeye
Sen gereksin çabucak,
Arkalarından yetişmeye.*

*- Bu sözleri neden dedin,
Siyah yüzlü ey kişi?
Yavrulara olur mu,
Babaların o işi?*

*Annesinden söz bulamadan
Döndü İblis üzümlere,
Arkalarından koştu o,
Yetiştirdi onları Mina'da.*

*Oğlana bakarak dedi o:
"Bıçak aldı kesmeye,
Baban karar vermiştir
Seni kurban etmeye".*

*İsmail dedi : "Ey kişi,
Baba eder mi bu işi?
Neden kandırıyorsun sen beni,
Yorarak kötü düşü?"*

*İnanmadı İsmail,
Onun dediği sözüne,
Taşı alıp eline,
Vurdu onun gözüne.*

¹¹³ Hacer:Hacer,HZ.İsmail'in annesi.

Dağda bir taş alıp,
Urdu anı başına.
Ol taş bıla anı ol
Cara saldı başına.

*Yine bir taş alarak,
Vurdu onun başına.
O taş ile onun o
Yara açtı başına.*

Aytdı anga atası
Caşırmayın bir cuğun:
“Cetdi bugün eterge
Ull Allah’ın buyruğun...”

*Söyledi ona babası
Saklamadan bir şeyi:
“Yetti bugün etmeye
Ulu Allah’ın buyruğunu...”*

Kıbılağa aylanıp,
Tüz tohtadı İbrahim.
Bıçak alıp koluna
Hazır bolğandı Hâlil¹¹⁴.

*Kibleye dönerek,
Düz durdu İbrahim.
Bıçağı alarak eline
Hazır olmuştur Hâlil.*

“Ne eter bu Hâlil !” dep
Allah anı sınağı.
Canıvarla cıyılıp,
Anga barı cıladı.

*“Ne yapacak bu Halil!” diye
Allah onu denedi.
Tüm canlılar toplanarak,
Ona hepsi ağıladı.*

Bıçaknı caş körür dep,
Anı canı kıynaldı.
Abasın eki cırtıp,
Caşnı közün bayladı.

*Bıçağı oğlan görür diye,
Onun yüreğı dağılandı.
Abasını iki yırtarak,
Oğlanın gözünü bağıladı.*

“Közlerimi baylama,
Atam bayla sanımı.
Men anama körgüstme
Kölegimde kanımı”.

*“Gözlerim bağılama,
Babam bağıla vücudumu.
Benim anneme gösterme
Gömleğimdeki kanımı”.*

¹¹⁴ Hâlil: Hz.İbrahim’in diğeri adıdır.

Tartdı bıçak boynuna,
Bıçak anı kesmedi.
Rahat bolup catdı caş,
Orunundan tepmedi.

Taşha tartdı bıçağını,
Anı sınaş körürge.
Taşnı kesip ol bıçak,
Ötüp ketdi túbüne.

Bıçak kıalay keser ed,
Kesme dese carathan!
Caşcık kıalay teber ed,
Tepme dese carathan.

Koçhar iydi ornuna,
Azat etip caşnı ol.
Razı boldu kıuluna,
Cannetine saldı col.

Allah iyip ak koçhar
İsmailge engendi.
Kutulğanın İsmail
Ol sağıatda bilgendi.

Kökden bir tavuş keldi:
"Sen muratıha cetdın -dep,
Razı boldum men sanga,
Ayıthanınğı etdin- dep.

Çekti bıçağı boynuna,
Bıçak onu kesmedi.
Rahat olarak oğlan yattı,
Yerinden kıpırdamadı.

Taşa çekti bıçağı,
Onu deneyip görmeye.
Taşı keserek o bıçak,
Geçip gitti dibine.

Bıçak nasıl keserdi,
Kesme derse yaradan!
Oğlan nasıl hareket ederdi,
Kıpırdama derse yaradan.

Koç gönderdi yerine,
Azat edip oğlanı o,
Razı oldu kuluna,
Cennetine açtı yol.

Allah'ın gönderdiği beyaz koç,
İsmail'e inmiştir.
Kurtulduğunu İsmail
O saatte bilmiştir.

Gökten bir nida geldi:
"Sen muradına yettin -diye
Razı oldum ben sana,
Söylediğini ettin -diye.

Fayğambarım,İbrahim,
Sen bildirdin işingi.
Keltirgense ornuma,
Köre turgan tüşüngü”.

Şukur etdi İbrahim
Caşı azat bolğanga,
Ak koşçarnı terk soydu,
Alğış etip kırmanga.

Dünya bek carık boldu
İsmail sav kalğanda,
Kıvandırdı Hacı’rı
Caşın alıp barganda.

Munu üçün borç boldu
Bizge kıрман eterge.
Salavat-salam salıgız,
Muratlağa ceterge.

Har balaga kıyınlık
Kelgen açi sağatda,
Ak koşçarı makırıp,
Cetsin anı katında.

*Peygamberim, İbrahim,
Sen bildirdin işini,
Getirerek yerine,
Gördüğün düşünü.*

*Şükür etti İbrahim
Oğlunun azat olduğuna,
Beyaz koçu çabuk yüzdü,
Dua ederek kurbana.*

*Dünya aydınlık oldu,
İsmail sağ kalınca,
Sevindirdi Hacer’i
Oğlanı alıp varınca.*

*Bunun için borç oldu
Bize kurban etmeye.
Salâvat- selam ediniz
Muratlara yetmeye.*

*Her çocuğa bir dert
Geldiği acı zamanda,
Beyaz koçu meleyip,
Yetişsin onun yanında.*

1906

Apsatıdı toğay başlı, tanaköz,
Sürüvlerin ters collağa cibermez.

*Apsatı 'dır yuvarlak başlı, dana göz,
Sürüleri ters yollara göndermez.*

Anı bardı uçhan kuşlay cürüşü,
Tar kollada, çuvanada-kirişi!

*Onun vardır uçan kuş gibi yürüyüşü,
Dar yerlerde, uçurumlarda köprüsü!.*

Tav başları, oyra, bolur çuvana,
Maravçu da kele bolur kuvana.

*Dağ başları, oy , olur uçurum,
Avcı da geliyordur sevinerek.*

Arkasında,oyra,anı kavalı,
Apsatığa bolur bılay cavabı:

*Sırtında ,oy, onun kavalı,
Apsatı 'ya olur böyle cevabı:*

-Apsatını berir künü-süt kibik,
Bermez künü bolur anı it kibik!

*- Apsatı 'nın vereceği gün süt gibi,
Vermeyeceği gün olur onun it gibi.*

Berir bolsang, tar koşungda ulutma,
Berivçüngü, oyra,biyim, unutma!

*Verecek olsan, dar dağ evinde ulutma,
Her zaman verdiği, oy, beyim unutma!*

Tar koşungu ayrı başın keng etgin,
Irışını,oyra, mında köp etgin!

*Dar dağ evinin ayrı başını geniş ettin,
Rızkını, oy, burada çok ettin!*

Seni malın -kolda talan ağaçlay!
Koyma, teyri, sabiyleni sen açlay!

*Senin malın- dağdaki ağaçlar kadar çok!
Bırakma, tanrı, çocukları sen aç!.*

Sabiyleni açlay koygan sen bolsan,
Kim avrutur carlılağa,oyra,can?

*Çocukları aç koyacak sen olsan,
Kim üzülür fakirlere oy ?*

Kavalımı cavu bolur balavuz,
Kiyikleni bolma koyçu kanavuz!

*Kavalımın yağı olur reçine,
Geyikleri av olmaya bırak!*

¹¹⁵ Av tanrısı.

-Carlı uvçu,algış ete atlanır,
Tang alada kavalına kaplanır.

-Fakir avcı,dua eder atlanır,
Kuşluk vakti kavalına kapanır.

Apsatını kulaqları tik turur,
Oyra,kesin halal, çomart sundurur.

Apsatı'nın kulakları dik durur,
Oy, kendini helal,cömert gösterir.

Ol uvçunu eltip barır biyikge,
Buyruk eter cuguturğa,kiyikge:

O avcıyı alıp gider yükseğe,
Buyruk eder dağ keçisine,geyiğe:

-Calay-calay, calavlağa çıgayık,
Uvçuladan taşha-taşa buğayık.

-Yalaya-yalaya, yükseklere çikalım,
Avcılara görünmeyelim saklanalım

Uvçuladan taşha-taşa turmasak,
Biz alanı ters collağa burmasak.

Avcılardan uzak,gizli durmasak,
Biz onları ters yollara göndermesek,

Ala bizni marap,kuvup tutarla,
Caş kiyikle kan hırtıkla cutarla.

Onlar bizi gizlenerek,kovarak tutarlar,
Genç geyikler kan parçaları yutarlar.

Calavlada Apsatıdan batır çok,
Anga işangan uvçulada akıl çok.

Bu çevrede Apsatı'dan yiğit yok,
Ona güvenen avcılarda akıl yok.

Apsatını közü bolur cütülür,
Carlı uvçu kelmez colğa türtülür.

Apsatı'nı gözü keskin olur,
Fakir avcı geri dönmez yola sürülür.

Apsatını sözü bolur buyruklu,
Tanaları- tarda altın kuyruklu.

Apsatı'nın sözü olur buyruklu,
Danaları darda altın kuyruklu.

Apsatını kızı bolur Goşala,
Cuguturğa kısır eçgi koşarla.

Apsatı'nın kızı olur Goşala,
Dağ keçisine kısır keçi katarlar.

Birsi kızı bolur anı Cansüyer,
Cuguturnu koltuğundan kan siyer.

Diğer kızı olur onun Cansüyer,
Dağ keçisinin koltuğundan kan fışkırır.

Cuğuturnu koltuğundan kan siyer,
Carlığa bergenin oyra,han süyer.

*Dağ keçisinin koltuğundan kan fışkırır,
Fakirlere verdiği oy,han sever.*

Apsatını caşı bolur Indırbay,
Şapalanı cün túbünde tındırğan.

*Apsatı'nın oğlu olur Indırbay,
Hizmetçileri yün dibinde öldüren.*

Indırbay'nı bardı maral koşları,
Egiz tabar cuğuturğa koşhanı.

*Indırbay'ın vardır dişi geyik ağılları,
İkiz doğurur dağ keçisine kattığı.*

İlişanga eki maral tutulmaz,
Indırbay'dan cümel ulak kütulmaz.

*Nişana iki dişi geyik tutulmaz,
Indırbay'dan yeni oğlak kurtulmaz.*

Apsatını caşı bolsun kuvatlı,
Kızı bolsun tavda egiz ulaqlı.

*Apsatı'nın oğlu olsun kuvvetli,
Kızı olsun dağda ikiz oğlaklı.*

Carlı uvçu, tavga çıgıp qaradı,
Kiyikleni birer birer sanadı.

*Fakir avcı,dağa çıkıp baktı,
Geyikleri birer birer saydı.*

Ulaqları taşdan taşha sekire,
Cuğuturla kara kanla kekire.

*Oğlakları taştan taşha sıçrıyor,
Dağ keçileri kara kanlar geçiriyor.*

Cuğuturnu birden sora tişi cok,
Allah berse,Apsatını işi cok.

*Dağ keçisinin birden başka dişi yok,
Allah verirse ,Apsatı'nın işi yok.*

-Biz barabız ertdenlikde atıvğa,
Kerekdile buv müyüzle -satuvğa.

*-Biz gidiyoruz sabahleyin atmaya,
Gerektir erkek geyik boynuzları satmaya*

Kerekdile bizge malla kurmanga,
Cuğuturnu başın atdım tumanga...

*Lazımdır bize hayvanlar kurbana,
Dağ keçisinin başını attım torbaya.*

Carlı uvçu alay aytıp olturdu,
Ak başlığın cörmeleden tolturdu.(1886)

*Fakir avcı öyle söyleyip oturdu,
Ak başlığını cörmelerden doldurdu*

KAR CAVADI

Kar cavadı boraydı,
Baynı nesi qoraydı?

Tohanada catadı,
Malın bağa satadı.

Katını aḥça sanaydı,
Köp ese da, qanmaydı.

Kızı çaçın taraydı,
Terezeden qaraydı.

Caşı, esirip avadı,
Kar a tınmay cavadı.

Carl üyünde ot etmey,
Aşarğa aşı cetmey.

İşleyt belin tüzetmey,
Qıyınlık andan ketmey.

Caşaydı ḥar bay bılay,
Qarın cavların sılay.

Cılkıcı tüzde buzlay,
Otunçu açdan cılay.

Ayamayın canların,
İrmah etip sanların.

KAR YAĞIYOR

Kar yağıyor boran ediyor,
Zenginin nesi eksiliyor?

Büyük evde yattıyor,
Malını pahâlî satıyor.

Karısı para sayıyor,
Çok ise de doymuyor.

Kızı saçını tarıyor,
Pencereden bakıyor.

Oğlu, sarhoş olarak yığılıyor,
Kar ise durmadan yağıyor.

Fakir evinde ateş yakamıyor,
Yemeğe yiyeceği yetmiyor.

Çalışıyor belini düzeltmeden,
Zorluk ondan gitmeden.

Yaşıyor her zengin böyle,
Karın yağlarını okşayarak.

At çobanı düz yerde donuyor,
Oduncu açlıktan ağlıyor.

Bütün güçlerini sarf ederek,
Vücutlarını perişan ederek.

Suvuk buzup kanların
İşlep çaşğanların.

Bay esine almaydı,
Allah'dan da korkmaydı.

Qıuv töşekde catadı,
Köz ilışan atadı.

Carlığa kıaramaydı,
Cukğa da sanamaydı.

Cuk aytırğa caramaydı,
Aytsang, patcah unamaydı.

Baynı kaygısı çokdu,
Üsü, karnı bek tokdu.

Künü kaygısız bata,
Tanngı aşıkmay ata.

Bay çaşavu bılaydı,
Carlılanı talaydı.

Tohanada catadı,
Kar a tınmay cavadı...

Soğuk bozarak kanlarını,
Çalışarak yaşadıklarını.

Zengin aklına getirmiyor,
Allah'dan da korkmuyor.

Kuş tüyü döşekte yatıyor,
Göz ucuyla bakıyor.

Fakire hiç bakmıyor,
İnsan yerine saymıyor.

Bir şey söylemeye gelmiyor,
Söylersen, çar kabul etmiyor.

Zenginin kaygısı yoktur,
Üstü, karnı pek toktur.

Günü kaygısız batıyor,
Güneş acele etmeden doğuyor.

Zengin hayatı böyledir,
Fakirleri azarlıyor.

Büyük evde yatıyor,
Kar ise durmadan yağıyor...

1886

1886

TEMİZLİK

Kün tiygende kobar kiyer kölegin,
Kuvandırır kafir,şaytan halegin,
Mudah eter suvap cazğan mölegin,
Aşar,içer, tamam eter tilegin.

Aşap toysa, - eter işine turur,
Can tınçlığın dünya mülkü kurutur.
İşi bitse nıgışlada olturur,
Nıgışlanı fitna bıla tolturur...

.....(?)¹¹⁶

*Güneş doğunca kalkar,giyer gömleğini,
Sevindirir kafir, şeytan topluluğunu,
Üzer sevap yazan meleğini,
Yer,içer tamam eder dileğini.*

*Yiyerek doyar- yapacağı işe durur,
Can kolaylığını dünya malı kurutur.
İşi biterse sohbeta oturur,
Sohbet yerini fitne ile doldurur.*

¹¹⁶ Yazıldığı tarih bilinmemektedir.

AHIRZAMAN DÜNYA¹¹⁷

Cannet degen oldu, halın aytayım,
Kulak salıp tıngılağız har dayım,
Hadislede körgenimi aytayım,
Aldatmağız ahırzaman dünyāğa!.

Bayam etip bizni üçün cannetin,
Carathandı aşın,suvun,şerbetin,
Zem-zem suvun, türlü halal kögetin,
Aldatmağız ahırzaman dünyāğa!.

İşlegenge “Teyri Eşik” açılır,
Nür tögülür ırrahatlık çaçılır,
Mağdav,ısbas, keçginlik da tabılır,
Aldatmağız ahırzaman dünyāğa!.

Zulmuçula çağanımge kirirle,
Süyekleri cangan otda küyerle,
Keç bilirle, tobukların tüyerle,
Aldatmağız ahırzaman dünyāğa!.

Hakim çaşla safarların sanarla,
Hak colunda çırak bolup canarla,
Canlarına anda sebep tabarla,
Aldatmağız ahırzaman dünyāğa!.

Hakim kızla carıklıkni süyerle,
Cetmiş türlü dariy kiyim kiyerle,
Birbirine sıylı salam iyerle,
Aldatmağız ahırzaman dünyāğa!.

AHIRZAMAN DÜNYA

*Cennet denilen odur, hâlini söyleyeyim,
Kulak vererek dinleyin daima,
Hadislerde gördüğümü söyleyeyim,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!*

*Bizim için cennetini ortaya koydu,
Yaratmıştı aşını,suyunu,şerbetini,
Zem-zem suyunu, çeşitli helal meyveleri,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya.*

*Çalışana “Allah Kapısı” açılır,
Nur dökülür,rahatlık saçılır,
Övgüler,affedicilik de bulunur,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Zâlimlik yapanlar cehenneme girerler,
Kemikleri kızgın ateşte yananlar,
Geç anırlar, dizlerini döverler,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Hakim oğlanlar seferlerini sayar,
Hak yolunda ıstık olarak aydınlatırlar,
Canlarına orada sebep bulurlar,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Hakim kızlar güler yüzü severler,
Yetmiş çeşit ipek giyim giyerler,
Birbirlerine soylu selam verirler,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

¹¹⁷ Teppeev, I.C,s,245

H ar adamnı t zl    terk bilinir,
Eki katı  l   bolup kelinir,
Anga k re savlay  ulluk berilir,
Aldatmağız ah rzaman dünyaya!.

T plerine altın tahta salınır,
Can-canında taza suvla bar l r,
H ar bir igi anda  alal bolunur,
Aldatmağız ah rzaman dünyaya!.

 ollarına n r t y lmaz car  dan,
  ynalmazla ne c lıdan, suvu dan,
 ncilmezle bir da anda tarlı dan,
Aldatmağız ah rzaman dünyaya!.

K getleri t rs n nde bir bolur,
 ayna anda har birisi ming bolur,
Ol zavuk a cet   rik kim bolur?,
Aldatmağız ah rzaman dünyaya!.

Neden s y se kelip andan a arla,
T plerine kuv t   kle casarla,
Bu zavuk a kirip, anda ca arla,
Aldatmağız ah rzaman dünyaya!.

Ol zavuk a nas pl la ceterle,
Cannetlede car k ca av eterle,
Ass  kulla andan uzak keterle,
Aldatmağız ah rzaman dünyaya!.

*Her insanın doğruluğu çabuk bilinir,
 ki misli pay olarak gelinir,
Ona göre bütün tamam kulluk verilir,
Aldatmayınız ah rzaman dünyaya!.*

*Altlarına altın tahta koyulur,
Etrafindan temiz sular dökülür,
Her bir iyi orada hel l olunur,
Aldatmayınız ah rzaman dünyaya!.*

*Kollarına nur tutulmaz ışıktan,
 ikayet etmezler ne sıcaktan, so  ktan,
 ncinmezler bir de orada darlıktan,
Aldatmayınız ah rzaman dünyaya!.*

*Meyveleri görünüşte bir olur,
   neyince her birisi bin olur,
O zevklere yetişecek kim olur?,
Aldatmayınız ah rzaman dünyaya!.*

*Neyi severse gelip ondan yerler,
Altlarına ku  t y  düşükler,
Bu zevklere girerek orada ya arlar,
Aldatmayınız ah rzaman dünyaya!.*

*O zevklere nasipli olanlar erişirler,
Cennetlerde aydınlık hayat sürerler,
Asi kullar oradan uzak giderler,
Aldatmayınız ah rzaman dünyaya!.*

Küreşeyik iyman bıla ölüрге,
Ceti kökde cannetleni körürge,
Canıbızın hak coluna berirge,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

İyman oldu - azatlığı canıngı,
Haram işge kıynamasan canıngı,
Uru , hıynı, biylemese kanıngı,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Taza kulnu süymekligi suralır,
Safarına ol erinmey baralır,
Öle turup kıynalmayın can alır,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Suvap cazğan mölek bek kuvanır,
Tefterine hürmet bıla qaralır,
Amanlıkcı can beralmay aralır,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

İymanlığa nalat berir kün kelmez,
Napsisine¹¹⁸ artıklıknı ol bermez,
Ölgen sabiy davçu bolup süyelmez,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Mıng bir söznü bizge berdi biyibiz¹¹⁹,
Anga ölçem,hıysap saldı biligiz,
Cannet üçün siz bir birin süyügüz,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Uğraşalım iman ile ölmeye,
Yedi gökte cennetleri görmeye,
Canımızı hak yoluna vermeye,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

İman odur-serbestliği canının,
Haram işe zorlamasan canını,
Büyü,hırsızlık esir almasa kanını,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Temiz kulun sevgisi sorulur,
Yolculuğuna o üşenmeden varır,
Ölürken zorlanmadan canını verir,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Sevap yazan melek çok sevinir,
Defterine hürmet ile bakılır,
Kötülük yapan can veremedi bakakalır,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

İmanlıya lanet edecek gün gelmez,
Kadın düşük yapmaya kalkışmaz,
Ölen çocuk davacı olarak kalkmaz,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Bin bir sözü bize verdi beyimiz,
Onu ölçerek hesap etti biliniz,
Cennet için siz birbirinizi seviniz,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

¹¹⁸ Napsis,kadının bilerek düşük yapması.

¹¹⁹ biy:bey Allah anlamında kullanılmıştır.

Bir ötürük ming uyaltır aytayım,
Kerti söznü iyesi bol Һar dayım,
Can aldasam Allah'ımı aldayım,
Aldatmağız ahırzaman dünyğa!.

Kâzim Hacı şaşhanlağa küyedi,
Amal bıla cuk tapmazın bileği,
Günahları keçilsin dep tileydi,
Aldatmağız ahırzaman dünyğa!.

Sıylılığı cartı bolmaz ne takır,
Kâzim'ni da sıylı cerge sen çağır,
Қayrı barsa түzlük tileydi faқır,
Aldatmağız ahırzaman dünyğa!.

Kelingendi bu dünyada Һıysapha,
Ya-Rabbena, salma uru azapha,
Atma bizni Һaram bıla ikapha,
Aldatmağız ahırzaman dünyğa!.

Har adamnı sirat bıla kuvarla,
Bir da kalmay etgenlerin surarla,
Ahır-aval anda hukmu kurarla,
Aldatmağız ahırzaman dünyğa!.

Kitapların, alıp kelip berirle,
Günahların, suvapların қөрürle,
Murtatlanı ker ağaқha kerirle,
Aldatmağız ahırzaman dünyğa!.

*Bir yalan bin utandırır söyleyeyim,
Gerçek sözün sahibi boldur her daim,
Bir canlı aldatırsam Allah'ımı aldatırım,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Hacı Kazım şaşanlara acıyor,
Bir çare bulamayacağını biliyor,
Günahları affedilsin diye diliyor,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Soyluluğı yarım olmaz ne de boş,
Kazım'ı da yüce yere sen çağır,
Nereye gitse doğruluk diliyor fakir,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Geldik biz bu dünyada hesaba,
Ya Rabbena, koyma büyük azaba,
Atma bizi haram ile günaha,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Her insanı sirat ile kovarlar,
Eksiksiz yaptıklarını sorarlar,
Sonra-önce orada hüküm kurarlar,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

*Kitaplarını, alıp gelerek verirler,
Günahlarını, sevaplarını görürler,
Günahlıları çarmıha gererler,
Aldatmayınız ahirzaman dünyaya!.*

Kimni kelir ong canından kitabı,
Kimni kıvanç,kimni cılay kıhsabı,
Kim uyalır, kimge eterle tabı,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Kimni artıdan, soldan alıp kıelirle,
“Okucu” dep betin açıp berirle,
Bu dünyaya oylaşmağan telile,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Ol dep, bu dep, sıltav etip körelle,
Sokıuranıp, kan cılamuk tögelle,
Başbızga cetişirik işlelle,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Hazır sıltav kabıl bolmaz birevden,
Sebeb kelmez calbaruıdan,tilevden,
Özge kalmaz ol canga tigelevden,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Ne üçün Hak , köknü, cerni caratdı,
Akıl berip bizge alam tanıtıdı,
Barın tolu adam üçün caratdı,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Bizni üçün Kur'an, kitap endirdi,
Günah, suıap, aşı, aman bildirdi,
Cerni, suınu, igilikni süıdürdü,
Aldatmağız ahırzaman dünyaya!.

Kiminin gelir sağ yanından kitabı,
Kimi sevinçle, kiminin ağlayarak hesabı
Kimi utanır,kimine yaparlar uygununu,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Kimi arkadan, soldan alarak gelirler,
“Oku” diye yüzünü açarak verirler,
Bu dünyayı anlamayan deliler,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

O,bu diye bahane ederek görüyorlar,
Pişman olup, kan gözyaşı döküyorlar,
(Bunlar)Başımıza gelecek işlerdir,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Hazır bahane kabul olmaz insandan,
Çare gelmez yalvarmadan, dilekten,
Bir şey kalmaz o cana direnmekten,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Niçin Hak, göğü, yeri yarattı,
Akıl verip bize âlemi tanıttı,
Her şeyi çokça insan için yarattı,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Bizim için Kur'an, kitap indirdi,
Günah, sevap iyi, kötü bildirdi,
Yeri, suıyu, iyiliği seıdirdi,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.

Ciyirgenip,assılıkdan kaçayık,
Cürekleni karuvsuzğa açayık,
Közübüzden karangını çaçayık,
Aldatmağız ahırzaman dünyaga!.

Aybat işge arıtayık sanlanı,
İyman bıla ketereyik canlanı,
Küreşmeyik cıyıp fitna mallanı,
Aldatmağız ahırzaman dünyaga!.

Köple ketgen dünyadan keterbiz,
Sağ cavunlay,ürkgen atlay ererbiz,
Dünya malın hazzaların neterbiz,
Aldatmağız ahırzaman dünyaga!.

Kâzim Hacı calğan nazmu etmeydi,
İgilik az, günah bizden ketmeydi,
Fakır sözü, çapırağdan ötmeydi,
Aldatmağız ahırzaman dünyaga!.

1902

*Tiksinerek asilikten kaçalım,
Yürekleri güçsüzlere açalım,
Gözümüzden karanlığı saçalım,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.*

*İyi işlere yoralım vücudumuzu,
İman ile verelim canlarımızı,
Uğraşmayalım toplayıp fitne malları,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.*

*Çoklarının gittiği dünyadan gideriz,
Yağmur gibi, ürken at gibi dikkat ederiz,
Dünya malının en iyisini ne ederiz,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.*

*Hacı Kazım yalan şiir etmiyor,
İyilik az, günah bizden gitmiyor,
Fakirin sözü, yapraktan geçmiyor,
Aldatmayınız ahırzaman dünyaya!.*

1902

ADEP BEYTLERİ

Nazmu aytama uvaz bıla,
Hak mecgitni arbazında.

Tüz colga cıyılır üçün,
Namazğa cıgılır üçün.

Namaz kılğan, zar kılma,
İnsan colundan çalpıma.

Hak adebin har insan,
Közbavsız etip tursa.

Sıratdan tınç ötdürür,
Nasıpğa açığı berir.

İgi iş, igi kılıkdı,
Başığzğa salkınlıkdı.

Sabırlıkdı canıgızğa,
Tazalıkdı kanıgızğa.

Bereketdi malıgızğa,
Savutdu ol koluğuzğa!

Tüz niyetli alğa atlar,
Har hatadan elin saklar.

EDEP BEYİTLERİ

Şiir söylüyorum vaaz ile,
Hak camisinin avlusunda.

Düz yola toplanmak için,
Namaza yıkılmak için.

Namaz kılan, zorluk kılma,
İnsan yolundan ayrılmaz.

Hak, edebini her insan,
Aldatmadan edip dursa.

Sıratdan kolay geçirir,
Nasibe anahtar verir.

İyi iş, iyi terbiyedir,
Başınıza gölgedir.

Sabırdır canınıza,
Temizliktir kanınıza.

Berekettir malınıza,
Silahtır o elinize!

Doğru niyetli öne çıkar,
Her hatadan elini saklar.

İgilikni koyganlanı,
Adamlıkni coygıanlanı,

Bereket bolmaz malları,
Tınçaymaz carlı canları.

Ekinçisi - sormay tanı,
Ketip bolur bet kanları.

Allay adam - işler, işler,
Savgasına taşnı tişler.

Kızganç adam oldu tanı,
Namısı kötürülmez anı.

Üy çaşavu bek acımlı,
Üyü bolmaz bir da cılı.

Oyulur har başhan ceri,
Adamladan cürür keri.

Ölse va soruvçu kelir,
Miskinni har halın körür.

Ol aytır: "Azap cuvukdu
Allah'dan manga buyrukdu,

Urup cerge kiyirige,
Sanga tokmak tiyirige!

İyiliği bırakanların,
İnsanlığı kaybedenlerin,

Bereketli olmaz malları,
Rahat edemez fakir canları.

İkincisini- sormadan tanı,
Gitmiş olur yüzünden kanları.

Öyle insan- işler, işler,
Ödülüne taşı dişler.

Cimri adam odur tanı,
Namusu yüceltmez onu.

Ev hayatı pek acı dolu,
Evi olmaz hiç de sıcak.

İçine göçer bastığı yeri,
İnsanlardan kalır geri.

Ölünce sorucu gelir,
Miskinin her hâlini görür.

O söyler "Azap yakındır
Allah'dan bana buyruktur.

Vurup yere sokmaya,
Sana tokmak vurmaya.

Namazla koyğanın için,
Namısla coyğanın için:

*Namazları bıraktığın için,
Namusunu kaybettiğin için:*

Aman iş biçgenin için,
Çağır da içgenin için,

*Kötü iş biçtiğin için,
Şarap da içtiğin için,*

Niyetin buzulgan ese,
Haram mal koşulgan ese”

*Niyetin bozulmuş ise,
Haram mal katılmış ise”*

Cağanımge eşik açar,
Baş töbenge süyrep atar.

*Cehenneme kapı açar,
Baş aşağı sürükleyip atar.*

1902

1902

İĞİ SÖZ

İgi söñü bıçak kesmez,
İgi söñü boran eltmez,
İgi söz otda da küymez,
İgi sözge бага cetmez.

İgi sözsüz çaşav nedi?
Tuzsuz hantha teppe-tengdi!
İgi söñü aythan - erdi!
Akılı cüregi kengdi.

İgi söz - halknı küçüdü,
Zulmuga kebin biçedi.
Ol igileni işidi,
Osallaga kamiçidi.

İgi söz korkannı bilmeyd,
Bayga mucuraça tiyed,
Carlı üyge ökülça kired,
Kıyınlıga ol ong bered.

Ok cerine cetip suvuyd,
Suv da bir zamanda kuruyd,
İgi söz suvumaz, kurumaz,
Anı kişi tutup tıymaz.

İgi söz comakdı, cırdı,
Sözü barnı - küçü bardı!
İgi sözsüz dünya tardı,
Cürek, col da karangıdı.

İYİ SÖZ

İyi sözü bıçak kesmez,
İyi sözü boran götürmez,
İyi söz ateşte de yanmaz,
İyi söze paha yetmez.

İyi sözsüz hayat nedir?
Tuzsuz yemeğe denktir!
İyi sözü söyleyen erdir,
Akıllı yüreği genişdir.

İyi söz - halkın gücüdür,
Zulme kefen biçer,
O iyilerin işidir,
Kötülere kamçıdır.

İyi söz korkmayı bilmez,
Zengine sopa gibi değer,
Fakir eve vekil gibi girer,
Çalışana o güç verir.

Kurşun yerine ulaşınca soğur,
Su da bir zamanda kurur,
İyi söz soğumaz, kurumaz,
Onu kimse tutup durduramaz.

İyi söz masaldır, türküdür,
Sözü olanın - gücü vardır!
İyi sözsüz dünya dardır,
Yürek, yol da karanlıktır.

İgi söz - köz carııngdı,
Ahlunga aytırııngdı,
Cılı otdu ot cağangda,
Ol qoruvlayd duşmaningdan.

Toyung, qıvançing - igi söz,
Künde cubançing - igi söz,
Künde tıyançın - igi söz,
Qamang, kılçing - igi söz.

İgi söz - col nöger bolad,
Kıyın kün birgenge barad,
Biz ölsek - igi söz kalad,
Ol sav kalğanlağa carayd.

Kâzim sözün bermez sizge,
Zulmunu süygen betsizge!
Meni sözüm - nögerd tüzge,
Tıyanç faqırğa, öksüzge.

1906

İyi söz - göz ışığındır,
Arkadaşlarına sözündür,
Sıcak ateştir ocağında,
O koruyor düşmanından.

Düğünün, sevincin -iyi söz,
Her gün eğlenen - iyi söz,
Her gün dayanağın - iyi söz,
Kaman, kılıcın - iyi söz.

İyi söz - yol arkadaşı oluyor,
Zor gününde beraberinde gidiyor,
Biz ölürsek - iyi söz kalıyor,
O sağ kalanlara yarıyor.

Kazım sözünü vermez size,
Zulmü seven yüz süze!
Benim sözüm - arkadaşdır doğruya,
Dayanaktır fakire, öksüze.

1906

** AR K N ARBAZIBIZ A
 ONGAN  IP IK IK A**

Carlı  ip ık, bu  ar k n
 abırsırsa arbazda.
Cılı tıgırık, a  da
Cokmud sanga dünyada?.

Carlı  ip ık, kış kırt in
Seni        koyar.
Senlay carlı, bu  ar k n
 ayda cılınır, toyar?

Bizde da seni kibik,
Carlı adam k p bardı.
Carlı adaml a da
Dünya suvukdu,tardı.

Carlı  ip ık, ma gircin
Bur ulanı bereyim.
Seni Allah palahdan
Saklasın dep tileyim.

Sen       , coyulmay,
Kök caz a savlayın  ık.
Kışdik marlap tutmasın
Sak bol sen carlı  ip ık.

 arıvsuznu ca avu
 ıyındı bu dünyada,
Düşmanı k p boladı
 a  t g nden başında.

**KARLI GÜNDE AVLUMUZA
KONAN SER EC   **

Garip serçe, bu karlı gün
Donacaksın avluda.
Sıcak yuva, yiyecek de
Yok mu sana dünyada?

Garip serçe, kış soğuğu,
Seni       verir.
Senin gibi garip, bu karlı gün
Nerede ısınır, doyar?

Bizde de senin gibi,
Garip insan çok vardır.
Fakir insanlara da
Dünya soğuktur, dardır.

Garip serçe, buyur ekmek
Kırıntıları vereyim.
Seni Allah k      lerden
Korusun diye dileyeyim.

Sen       den,       ,
Gök yaza sa -s lim  ık.
Kedi pusu kurup tutmasın
Dikkatli ol garip serçe.

G  s   n hayatı
Zordur bu dünyada,
Düşmanı çok oluyor
Başındaki sa ından.

Bu dünyada düşmanı
Coknu kayda tabarsa?
Sak bolmasang, kereksiz,
Terk coyulup kalırsa.

Sak bol carlı çıpçıkkık,
Caşçıkla almasınla,
Gircin burhula atıp,
Tuzakla salmasınla!

Kar künde, suvuk künde,
Carlı çıpçıkkık, üşüyse.
Sen, carlı öksüzleça,
Üystüz, aşsız cürüyse.

1907

*Bu dünyada düşmanı
Olmayı neredede bulursun?
Dikkatli olmazsan, lüzumsuz,
Çabuk öldürülürsün.*

*Dikkatli ol garip serçe,
Çocuklar almasınlar,
Ekmek kırıntıları atarak,
Tuzaklar kurmasınlar!*

*Karlı günde,soğuk günde,
Garip serçe üşürsün,
Sen garip, öksüzler gibi,
Evsiz, aşsız, gezersin.*

1907

ADAMDİ BİZNİ ATIBIZ

Aytama kulak salıgız,
Hatadan keng kalıgız,
Sözümü esge alıgız,
Adamdı bizni atıbiz!

Biyikdile tavlalıbiz,
Bek köpdüle cavlarıbiz,
Eştilsele davlarıbiz
Adamdı bizni atıbiz!

Ceribiz az, köp taşıbiz,
Tağırdı bizni aşız,
Dağı öçülmeyd otubuz,
Adamdı bizni atıbiz!

Azdı ceribiz, malıbiz,
Cetmeydi adam sanıbiz,
Dağı tözedi canıbiz,
Adamdı bizni atıbiz!

Ürkgen sürüvley halkıbiz,
Coğdu ongubuz, rahatıbiz,
Tolmaydı köp muratıbiz,
Adamdı bizni atıbiz!

Zulmuğa cetmey qarıvubuz,
Kaynaydı kızıl kanıbiz,
Da bükmez, palah kanlıbiz
Adamdı bizni atıbiz!

İNSANDIR BİZİM ADIMIZ

Söylüyorum kulak verin,
Hatadan uzak kalın,
Sözümü akılda tutun,
İnsandır bizim adımız!

Yüksektir dağlarımız,
Pek çoktur düşmanımız,
Duyulursa davalarımız,
İnsandır bizim adımız!

Yerimiz az, çok taşıyoruz,
Hiç yoktur bizim aşımız,
Yine de sönmüyor ateşimiz,
İnsandır bizim adımız!

Azdır yerimiz, malımız,
Yetmiyor insan sayımız,
Yine sabrediyor canımız,
İnsandır bizim adımız!

Ürken sürü gibi halkımız,
Yoktur gücümüz, rahatımız,
Olmuyor çoğu muradımız,
İnsandır bizim adımız!

Zulme yetmiyor gücümüz,
Kaynıyor kızıl kanımız,
Bükülmez, kötü düşmanımız,
İnsandır bizim adımız!

Kararıdı öz halkıbiz,
Birlikdi tutıhan antıbiz,
Kelenge bardı hantıbiz,
Adamdı bizni atıbiz!

Bek köpdü igi zatıbiz,
Azlıkda, çomartıbiz,
Ketmesin bu kuvatıbiz,
Adamdı bizni atıbiz!

Anga barayık surap biz,
Köp kıynalsa da canıbiz,
Tolur bir kün muratıbiz,
Adamdı bizni atıbiz!

1908

*Karanlıktır öz halkımız,
Birliktir tuttuğumuz andımız,
Gelene vardır aşımız,
İnsandır bizim adımız!*

*Pek çoktur iyi şeyimiz,
Azlıkta, cömertimiz,
Gitmesin bu kuvvetimiz,
İnsandır bizim adımız!*

*Ona gidelim sorup biz,
Çok yorulsa da canımız,
Dolar bir gün muradımız,
İnsandır bizim adımız!*

1908

BEŞİK CİR

El allı tavlaga
Ay tiygendi balam.
Tavla da cuklayla,
Cukla endi, balam.

Buzov, gılıvçuk da
Cuklap kalgandıla.
Dünya carıgımsa,
Tınç cuklaçı balam.

Tavuk balaçıkla
Cuklap kalgandıla.
Cılama köz gincim
Cukla aruv balam.

Ullu bolup bizni
Sen kuvandırırsa.
Cukla köz carıgım
Sen kişi bolursa.

Cat, ak kozuçugum,
Carsıma tınç cukla.
Dayim keng bolsunla,
Senden kıynılıkla.

NİNNİ(BEŞİK TÜRKÜSÜ)

Köyün önü dağlara
Ay doğmuştur yavrum.
Dağlar da uyuyorlar,
Uyu artık, yavrum.

Buzağı, sıpa da
Uyuyup kaldılar.
Dünya ışıgımsın,
Rahat uyu yavrum.

Tavuk yavruları
Uyuyup kaldılar.
Ağlama göz bebeğim
Uyu güzel yavrum.

Büyüyerek bizi
Sen sevindirirsin.
Uyu göz nurum
Sen büyük olursun.

Yat, ak kuzucuğum,
Üzülme rahat uyu.
Daima uzak olsunlar,
Senden zorluklar.

Caşavung, ana süt
Kibik tatlı bolsun.
Seni süymegenni
Ana sütü ursun!

*Hayatın, ana sütü
Gibi tatlı olsun.
Seni sevmeyeni
Ana sütü vursun!*

Çabakğa tengiz kend
Dünya sanga alay
Keng bolsun iynağım
Cuklaçı cılamay.

*Balığa deniz geniş
Dünya sana öyle
Geniş olsun güzelim
Uyusana ağlamadan.*

Cukla tatlı balam,
Men korung bolayım.
Açuvungu körmey
Kuvana turayım.

*Uyu tatlı yavrum,
Ben koruyucun olayım.
Acını görmeden
Sevinerek durayım.*

1910, Mekke

1910, Mekke

TÜZLÜK¹²⁰

Oyulmaz kala dünyada
Tüzlükdü, küçlü çok andan.
Tüzlük acaşmaz tumanda,
Ol ölmez, ketip kayadan.

Mahtanmagız bay da, biy da,
Bizniça insansız siz da.
Kalmabız biz biribiz da,
Nedi baylık, mülk da, üy da.

Tüzlük a ölmez, çirimez,
Anı bir kılıç da kesmez.
Zalim anı mahtap ketmez,
Cüreginden kama ötmez.

Ol köp zâlim boynun burgand,
Ol patcahladan kutulgand,
Zindanlardan uçup çıkgand,
Temir bugov coyalmagand.

Munu aythan aksak Kâzım,
Kelginçinge manga ölüm,
Kısılgınçı eki közüm,
Tüzlükge kuld meni özüm.

1912

DOĞRULUK

Yıkılmaz kale dünyada
Doğruluktur, güçlüsü yok ondan.
Doğruluk yolunu şaşırılmaz dumanda,
O ölmez, düşerek kayadan.

Övünmeyin, zengin de, bey de,
Bizim gibi insansınız siz de.
Kalmayız hiç birimiz de,
Nedir zenginlik, mülk de ,ev de.

Doğruluk ölmez, çürümez,
Onu bir kılıç da kesmez.
Zâlim onu övüp gitmez,
Yüreğinden kama geçmez.

O çok zâlimin boynunu bükmüş,
O padişahlardan kurtulmuş,
Zindanlardan uçarak çıkmış,
Demir boyunduruk öldürememiş.

Bunu söyleyen aksak Kazım,
Gelinceye kadar bana ölüm,
Kapanıncaya kadar iki gözüm,
Doğruluğa kuldur benim özüm.

1912

¹²⁰ Teppeev,2.C,s,29.

CAVUR EŞEKGE¹²¹

“Eşekni küçü hâlal,
Sütü haram” deydile,
Sen carlını cegelle,
Sora tutup tüyelle.

Sensiz da bolmaydıla,
Curtubuzda tavlula,
Amanga “Eşek kibik”
Dep koyadıla ala.

Tuyakların tiymegen
Taş bolmaz bu collada,
Sen barmağan col bolmaz
Bu tavlada, kollada.

Carlı eşek, cavur eşek,
İyeng ne aman edi!
Cavur etmeyin cekse,
Üyümü kuruğan edi!

Eki kulağın salpı,
Mudaḥ bolup turasa,
Köp artıklık sınağan
Sen da bir carlı cansa.

YAĞIR EŞEĞE

“Eşegin gücü helal,
Sütü haram” diyorlar,
Sen garibi çalıştırıyorlar,
Sonra tutarak dövüyorlar.

Sensiz de olamıyorlar,
Yurdumuzda dağlılar,
Kötüye “Eşek gibi”
Diye söylüyorlar onlar.

Ayaklarının değmediği
Taş olmaz bu yollarda,
Senin gitmediğin yol olmaz
Bu dağlarda, derelerde.

Garip eşek, yağır eşek,
Sahibin ne kötü idi!
Yağır etmeden çalıştırsa,
Kara gün mü gelmiş idi?

İki kulağın salpı,
Üzgün olup duruyorsun,
Çok zorluklar gören
Sen de bir garip cansın.

¹²¹ Teppeev, 2.C, s. 31.

Nazmum cavurungu sav
Etalmazın bileme,
Alay sanga kaygırıp,
Çıdayalmay eteme.

Til bilmeyse carlı sen,
Nazmumu angılarça,
Meni kaygırır sözüm
Sanga asıv bolurça.

1912

*Şiirimin yararı sağ
Edemeyeceğini biliyorum,
Yine seni kayırarak,
Duramadan ediyorum.*

*Dil bilmiyorsun garip sen,
Şiirimi anlayacak kadar,
Benim koruyucu sözüm,
Sana iyi olacak gibi.*

1912

**SUV BOYNUNDA CANGIZ
TALÇIKĞA AYTIŁĖAN NAZMU**

Suv boynunda aruv akđing,
Sen Kâzim'ni kıvandırding,
Kişivlaring ,cumuşaqla,
Köznü capharalla ala.

Sen bılayğa kıydan kelding,
Cangızlayın kılay ösdüng?
Kış kıbışmay kılay turdung,
Borandan kılay kıtuldung?

Cok egeçing,karındaşıng,
Cok ne cuvugun, ne honşung,
Anang, atang cok katingda,
Kılay ösdüng suv boynunda.

Men seni sındırmam kesmem,
Kişivlaringı da ezmem,
Men allayladan tüyülme,
Sen, menden korkup, iyilme.

Allingda men iyileyim,
Sanga men hürmet bereyim,
Carlı cerimi iynağı,
Turasa sen çımmak çağıp !

Senlay nazikni keserge,
Başına aman kün berge
Süyenle az tüyüdüle
Cürekleri küysüzdüle.

**SU KENARINDA YALNIZ SÖĞÜT
AĞACINA SÖYLENEN ŖİİR**

Su kenarında güzel yeşerdin,
Sen Kazım'ı sevindirdin,
Sürgünlerin, yumuşaktır,
Gözü kamaştırıyor onlar.

Sen buraya nereden geldin,
Yalnız başına nasıl büyüdüñ?
Kış ölmeden nasıl durdun,
Borandan nasıl kurtuldun?

Yok kız kardeşin,erkek kardeşin,
Yok ne akraban, ne komşun,
Annen, baban yok yanında,
Nasıl büyüdüñ su kenarında.

Ben seni kırmam, kesmem,
Sürgünlerini de ezmem,
Ben öyle yapanlardan değılim,
Sen, benden korkup, eğilme.

Önünde ben eğileyim,
Sana ben hürmet vereyim,
Fakir yerimin gösterişı,
Duruyorsun sen bembeyaz açarak!

Senin gibi naziğı kesmeye,
Başına kötü gün vermeye
Sevenler az değıldir
Yürekleri acımasız.

Seni ala körmesine,
Eğile kemirmesine,
Küysüz celle bükmesine,
Küysüz kolla kesmesine.

Biz çaşagan dünya küysüzd,
Köp can coyulad kezivsüz!
Sağ bol, tav suv boynunda tal,
Ös, çak, kuvan! Hayda ,sav kal.

1913

*Seni onlar görmesinler,
Keçiler kemirmesinler,
Acımasız rüzgarlar eğmesinler,
Acımasız eller kesmesinler.*

*Bizim yaşadığımız dünya acımasızdır,
Çok can alınıyor gereksiz!
Dikkatli ol, dağ su kenarındaki dal,
Büyü,aç,sevin! Haydi, hoşça kal.*

1913

NASİHATLA

Baytal aḡşı tayı bıla,
Keçe aḡşı ayı bıla,
Cıl - kuvatlı cayı bıla.

* * *

At tanılır cürüşünden,
İgi honşu- ülüşünden,
El biyi da - ḡar işinden.

* * *

Ḥalk tanılır aḡşısından,
Cer - gelevden alısından,
Kol usdası - halısından.

* * *

Ögüz sıylı boynu bıla,
Ana sıylı koynu bıla,
Ata sıylı caşı bıla.

* * *

İynek sütü - tili bıla,
Ḳızını nürü - künü bıla,
Ḳoy ḡuması - cünü bıla.

* * *

Çalgı çallık - kalaḡından,
Ḳonaḡ allık - kabaḡından,
Üy bolallık - turḡanından.

* * *

Cez altın bolmaz,
Altın caphanlıkḡa.
Köz maldan toymaz,
Artık taphanlıkḡa.

* * *

NASİHATLER

Dişi at iyi tayı ile,
Gece iyi ayı ile,
Yıl kuvvetli yazı ile.

* * *

At tanınır yürüyüşünden,
İyi komşu- göz hakkı verişinden,
Köy beyi de- her işinden.

* * *

Halk tanınır iyisinden,
Yer - otların çıkışından,
El ustası- hâlinden.

* * *

Öküz soylu boynu ile,
Ana soylu koynu ile,
Ata soylu oḡlu ile.

* * *

İnek sütü- dili ile,
Ḳızın nuru- günü ile,
Ḳoyunun iyisi - yünü ile.

* * *

Tırpan biçecek - örsünden,
Misafir alacak - dış kapısından,
Ev olacak - duruşundan.

* * *

Cez, altın olmaz,
Altın kaplamakla.
Göz maldan doymaz,
Ne çok bulsa da.

* * *

Caş barmaz kartla
Izlağan ızını.
El da tıyalmaz
Terilgen kızını.

* * *

Teren ağaçnı
Boran bığalmaz,
Birlikli elge
Düşman kiralmaz.

* * *

Egeçden tuvğan
Erke da bolur.
Namusdan tuvğan
Bilse da sorur.

* * *

Naķut, nalmas tabılır
Nasıp bıla.
Nasıp, cannet tabılmaz
Naķut bıla.

* * *

Süygenin taphan adamnı
Nasıplı bolur ķadarı.
Anı kormegen soķurdu,
Ariv terekde boķurdu.

* * *

Kerivan culduz col ķoymaz,
Kerahet maldan kıl toymaz.

* * *

Namıs degen az boldu,
Dünya malı baz boldu.

*Delikanlılar gitmez, ihtiyaşların
İzlediği izi.
Köy de durduramaz,
Kandırılmış kızı.*

* * *

*Derin ağacı
Boran bükemez,
Birlik olan yere
Düşman giremez.*

* * *

*Kız kardeşten doğan
Şımarık da olur.
Namusludan doğan
Bilse de sorar.*

* * *

*Yakut, elmas bulunur
Nasip ile.
Nasip, cennet bulunmaz
Yakut ile.*

* * *

*Sevdiğini bulan insanın
Nasıpli olur kaderi.
Onu görmeyen kordür,
Güzeli ağaçta hastalıktır.*

* * *

*Kervan yıldız yol bırakmaz,
Kerahet maldan gönül doymaz.*

* * *

*Namus denilen az oldu,
Dünya malı baz(değersiz) oldu.*

OSUYAT

Meni duvama kellikle,
Canazıma süyellikle,
Tört sanımı cuvarıkla,
Bashıçımdan tutarıkla.

Qabırımı qazarıkla,
Manga küyüp azarıkla,
Salımı eltip barlıqla,
Sav salamat qallıqla.

Barıgızga bardı sözüm,
Osuyat etedi Kâzım:
Qıyın kün çaşay bilirge,
Bilek boluguz bir birge!

Birlikde - tirlik biligiz,
Birbirgizni süyügüz!
Aruvluk bolsun tiligiz,
Hata körmesin üyügüz.

1944

VASIYET

Benim duama gelecekler,
Cenazeme duracaklar,
Tüm vücudumu yıkayacaklar,
Tabutumdan tutacaklar.

Kabrimi kazacaklar,
Bana yanarak, azacaklar,
Tabutumu götürüp gidecekler,
Sağ selamet kalacaklar.

Hepinize vardır sözüm,
Vasiyet ediyor Kazım:
Zor gün yaşamasını bilmek için,
Bilek olunuz birbirinize!

Birlikte - dirlik biliniz,
Birbirinizi seviniz!
Güzellik olsun diliniz,
Hata görmesin eviniz.

1944

NAZMU SOLTAN HAMİD KALABEK¹²²

Bu manzume 1918 yılında Bashan'da birkaç manzumeyle birlikte kitap olarak basılmış, ayrıca şarkı olarak da söylenmiştir. Kâzım'ın Arap harfleriyle yazmış olduğu bu şiir kitabı 1979 yılında Bakü'de Üniversitenin Şark Fakültesi öğrencisi Köçmezlanı Ludmina tarafından kiril harfleriyle çevrilmiştir. 1982 yılında Mızılanı Kanşav manzumeyi açıklayarak "Şuyohluk" isimli almanakta yayınlamıştır.¹²³

1

Ay, mubarek, Soltanhamid, adamları sabırı,
Cannet bolsun, ya Allah, anı cathan kabırı.
Oyulğandı, ya Allah, carlıları kalası,
Cürekleni mudah etdi qalmay halknı anası.
Dünyadan ketdi cazık, carlıları ökülü,
Hüruyyat bayrağın tutan, tav elleni köpürü.
Ay, mubarek Soltanhamid, carlıları anası,
Ömürde sav bolur meken cürekleni carası?

Türkiye Türkçe'si:

*Ey, mübarek, Soltanhamid, insanların sabrı,
Cennet olsun, ya Allah, onun yattığı kabri.
Yıkıldı, ya Allah, fakirlerin kalesi,
Yürekleri üzgün etti bütün halkın anası.
Dünyadan gitti yazık, fakirlerin vekili,
Hürriyet bayrağını tutan, dağ köylerinin köprüsü.
Ey, mübarek Soltanhamid, fakirlerin anası,
Hayatta iyileşir mi acaba yüreklerin yarası?*

¹²² Çalışmamın ekler bölümünde Kazım Meçi'nin el yazısıyla verilmiştir.

¹²³ Tebbeev, 2.C, s, 291.

Ay mubarek Soltanhamid cürekleni kıydırğan,
 Bitev halknı közlerinden kan cilamuk kuydurğan.
 Ay mubarek Soltanhamid közübüznü çırağı,
 Batıp qaladı carlılanı carıthın kün tıyağı.
 Kuvañ bolğan künleribiz mudah bolup batadı,
 Carlılanı köz carığı cer tübünde catadı.
 Halk üçünge soydurğandı Soltanhamid sanını,
 Carlıla üçün kurman etdi ol mubarek canını.

Türkiye Türkçe'si:

*Ey mübarek Soltanhamid yürekleri yakan,
 Bütün halkın gözlerinden kanlı gözyaşı döktüren.
 Ey mübarek Soltanhamid gözümüzün ışığı,
 Batıverdi fakirleri aydınlatan güneş ışığı.
 Sevinçli olan günlerimiz üzgün olarak batıyor,
 Fakirlerin göz nuru yer altında yatıyor.
 Halkı için kaybetti Soltanhamid vücudunu,
 Fakirler için kurban etti o mübarek canını.*

Carlılağa atuvçedi(aytuvçedi) şeriatnı olturup,
 Alıbizğa(allıbizğa) keldi cazık altın gulla tolturup.
 Carlılanı işibıla Arısey'ge ketkend(ketgendi)
 Anda ölürün bilgen kibik kerti vasiyat(osuyat) yetgend(etgendi)
 Aythın edi: Qarındaşım zâlimlege aldatma,
 Ölsem meni milligımı gavurlağa maltatma.
 Bargın edi sulh eterge çeçen uruş canına,
 Kötürgenley barayedi ak bayraqnı koluna.

Türkiye Türkçe'si:

*Fakirlere söylerdi şeriati oturarak,
Önümüze geldi yazık altın tabut doldurarak.
Fakirlerin işi için Arısey'e gitmişti,
Orada öleceğini bilmiş gibi gerçek vasiyet etmişti.
Demiş idi: Kardeşim kendinî zâlimlere aldatma,
Ölürsem benim cesedimi düşmanlara çiğnetme.
Gitmiş idi sulh etmeye çeçen savaşının olduğu yere,
Kaldırarak gidiyordu beyaz bayrağı elinde.*

4

*Nögerleri korkğan edi anı bıla barırğa,
Namısına uyalğandı cartı colda kalırğa.
Ölürmen dep korkmavçedi türlenivçed uyalıp,
Atı kişnep bardı halkğa kızıl kanga boyalıp.
Telgramla urdula halkğa habar berirge,
Gavurla cilap bardıla anı ölüsün körürge.
Gavur, busurman kalmayn suv kuyğanlay boldula,
Anı öltürgen gavurlanı eline ot saldıla.*

Türkiye Türkçe'si:

*Arkadaşları korkmuştu onunla gitmeye,
Namusluluğundan utanmıştı yarı yolda kalmaya.
Ölürüm diye korkmazdı değişmezdi utanarak,
Atı kişneyerek gidiyor halka, kırmızı kana boyanarak.
Trampetler çaldılar halka haber vermeye,
Düşmanlar ağlayarak gittiler onun ölüsünü görmeye.
Gavur, Müslüman hepside su dökülmüş gibi oldular,
Onu öldüren gavurların köylerini ateşe verdiler.*

Anı ölüsün kötürdüle maşnağa(maşınaga) salmayın
 Birgesine çıkğanelle bolşevikle kalmayın.
 Anı kalmay habarların gazet etip aldıla,
 Üç okrug arasında üç da kubba saldıla.
 Gavur busurman kalmayın anı sıylı kördüle,
 Anı üçün har başlıknı tav ellege berdile.
 Tavlanı celleri anga tavuş ete keterle,
 Tüzleni kanatlıları anga sarnav eterle.

Türkiye Türkçe'si:

*Onun ölüsünü kaldırdılar arabaya koymadan,
 Beraberinde çıkmışlardı Bolşeviklerin hepsi.
 Onun bütün haberlerini gazeteye yazdılar,
 Üç direk arasında üç de kubbe koydular.
 Gavur, Müslüman hepsi de onu yüce gördüler,
 Onun için her önemi dağ köylerine verdiler.
 Dağların rüzgarları ona ses ederek giderler,
 Ovadaki kanatlılar(kuşlar) ona ağıt ederler.*

Carlılanı köz caşları cavun bolup cavarla,
 Tüzlede çıkğan kırdıkla anı bıla kuvanırıla.
 Cerden çıkğan caşıl otla anga duva yeterle(eterle),
 Kökde aylangan kanatlıla anga cilay keterle.
 Titirerle anı üçün tavladağı terekle,
 Duva eterle anga, kalmay ceti kökde mölekle.
 Kıyama kün tolğan aylay çıkmaz meken kıçırıp,
 Zâlimlege cağannemi(cağanimni) eşikleri açılıp.

Türkiye Türkçe'si:

*Fakirlerin gözyaşları yağmur olup yağarlar,
Ovalarda çıkan çimenler onunla sevinirler.
Yerden çıkan yeşil otlar ona dua ederler,
Havada gezen kanatlılar ona ağlayarak giderler.
Titrerler onun için dağlardaki ağaçlar,
Dua ederler ona yedi gökteki melekler.
Kıyamet günü dolunay gibi çıkmaz mı ki bağırarak,
Zâlimlere cehennemin kapıları açılarak.*

7

*Ekev(Ako) mudah bolmaymısan ol marhumnu halına?
Anı kanın almay kalay barırsa Allahnı alına(allına).*

1918

Türkiye Türkçe'si:

*Ekev üzgün değil misin o merhumun hâline?
Onun kanını almadan nasıl gidersin Allah'ın önüne.*

POEMALA
CARALI CUGUTUR¹²⁴

1

Barıbiz da bilebiz
Caşav kıyının, tarın.
Caralı cuguturnu
Aytayım men hıparın.

Ol hıpar esge tüşse,
Men kıru da küyeme.
Anı siz barıgız da
Eştsegiz bek süyeme.

Zarfıa urup çığarga
Zarfıbiz coğdu bizni,
Kıarangılık açdırmay
Turad közleribizni.

Kitap okuy bilgen az,
Cahild carlı hılkıbiz,
Caşaybiz toğubuzdan
Köp bolğanlay açıbiz.

Büğün tavda kan cavad,
Arbazlanı tolturup.
Hıparımı başlayma,
Ot cağada olturup.

ŞİİRLER
YARALI DAĞKEÇİSİ

1

Hepimiz de biliyoruz
Hayat zorluğunu, darlığını.
Yaralı dağkeçisinin
Söleyim ben haberini.

O haber akla düşerse,
Ben sürekli yanıyorum.
Onu siz hepiniz de
İşitseniz çok seviyorum.

Zarfa vurarak çıkmaya
Zarfımız yoktur bizim,
Karanlık açtırmadan
Duruyor gözlerimizi.

Kitap okumasını bilen az,
Cahildir fakir halkımız,
Yaşıyoruz tok olanımızdan
Çok olarak açımız.

Bugün dağda kan yağıyor,
Avluları doldurarak.
Haberime başlıyorum,
Ocak başında oturarak.

¹²⁴ Kâzim Meçi, Nazmula bıla Poemala, Elbrus
Kitap Basma, Nalçık, 1987, s.68.

Sıyradıla cerni,
Sıyralla gircinnı.
Qoldan kelmeyd sıyrığa
Haparnı bıla cırnı.

Zâlimlede allay küç
Coğdu.Şukur Allah'ha !
Biz cürek sözübüzñü
Bermebiz malğunlukğa.

Caralı cuğuturnu
Ot carası cangança
Canadı cürek caram,
Qama kirip qalğança

Aytayım haparımı,
Sizge manga da asuvd.
Adamlığa aytmasang,
Küydürüp qoyad carsıv.

Oy, caralı cugutur!
Men da sanga uşayma,
Cüregimi qan cuva,
Haparımı başlayma.

2

Ariv aybaş cugutur!
Otlay edi iranlada,
Keçe enip içe edi
Tavda qara suvladan.

*Elimizden alıyorlar yeri,
Elimizden alıyorlar ekmeği.
Ellerinden gelmiyor almaya
Haber ile türküyü.*

*Zâlimlerde öyle güç
Yoktur. Şükür Allah'a!
Biz yürek sözümüzü
Vermeyiz kötülük yapanlara.*

*Yaralı dağkeçisinin
Kursun yarasının yandığı gibi
Yanıyor yürek yaram,
Kama girerek kalmış gibi.*

*Söyleyeyim haberimi,
Size bana da uygundur.
İnsanlara söylemesen,
Yakıverir üzüntü.*

*Oy, yaralı dağkeçisi!
Ben de sana benziyorum,
Yüreğimi kan yıkayarak,
Haberime başlıyorum.*

2

*Güzel ay başlı dağkeçisi!
Otluyordu otlaklarda,
Gece inerek içiyordu
Dağda kara sulardan.*

Iranda kiyik sürüv,
Soluy, catıp turganda,
Karavulu cuğutur
Bola edi kayalada.

Ol köp kuthargan edi
Sürüvün uvçuladan.
Kesi da köp kutula
Kelgen edi acaldan.

Bir col, tang carıganlay,
Kiyik sürüv, suv içip.
Iranlı gelev betni
Bara ed örge ketip.

Alaylay birsi betden
Açı uşkoğ atıldı.
Sürüv kaçdı. Cuğutur
Caralı bolup qaldı.

Ol, örge baralmayın,
Millıgın enşge atdı,
Teren sızğa içine
Ketip, termile, catdı

Uvçu cuğutur kayrı
Dump bolğanın bilmedi,
Ol, ne köp izlese da,
Kaydağsın körmedi.

*Sarp yerde geyik sürüsü,
Dinlenerek yatıp durduğunda,
Gözcü dağkeçisi
Oluyordu kayalarda.*

*O çok kurtarmış idi
Sürüsünü avcılardan.
Kendisi de kurtula
Gelmiş idi ecelden.*

*Bir sefer, tan ağardığında,
Geyik sürüsü, su içerek.
Sarp, çimenli yamacı
Gidiyordu yukarı çıkarak.*

*Böyleyken diğer yamaçtan
Acı tüfek patladı.
Sürü kaçtı. Dağkeçisi
Yaralı olarak kaldı.*

*O, yukarı gidemeden,
Vücudunu aşağıya attı,
Derin çalılık içinde
Giderek, isteyerek yattı.*

*Avcı, dağkeçisinin nereye
Kaybolduğunu bilmedi,
O, ne çok arasa da,
Nerede olduğunu görmedi.*

Köp aylanıp, zat tapmay,
Kara açuvu keldi.
Başha kiyik marargā
Bir başha carı ketdi.

Çuğuturnu ok teşgen
Çuğutur ol sızgāda,
Sav kün, sav keçe turdu,
Kutulup maravçudan.

Tavda gelev kırdıkğa,
Kathaned taza kanı,
Açıy edi, küye edi,
Avur carası anı.

Ol erça kötüre ed,
Carasını açıvun.
Cigitça küreşe ed,
Kutharırgā çaşavun.

Carası açıp anı
Koymasa da atlarğa,
Üzmey edi umutun
Ol sürüvün tabarğa.

Cüregi tartdıra edi
Kayalanı başına,
Közün almay karay ed
Sürüv ketgen canına.

Çok gezerek, birşey bulamadan,
Kara öfkesi geldi.
Başka geyik avlamak için
Bir başka yöne gitti.

Dağkeçisine kurşunun değdiği
Dağkeçisi o çalılıkta,
Bütün gün, bütün gece durdu,
Kurtularak avcıdan.

Dağdaki yabani çimenlerde,
Kurumuştı taze kanı,
Acıyordu, yanıyordu,
Ağır yarası onun.

O er gibi çekiyordu,
Yarasının acısını.
Yiğitçe uğraşıyordu,
Kurtarmaya hayatını.

Yarası acıyarak onun
Bırakmasa da adım atmaya,
Kesmiyordu ümidinî
O sürüsünü bulmaya.

Yüreği çekiyordu
Kayaların başına,
Gözünü kırpmadan bakıyordu
Sürüsünün gittiği yana.

Biz elli carlı uvçu
Haşim, tang carığanlay,
Çıkgan edi tavlağa,
Kiyik, cuğutur maray.

Ol, tavlada aylana,
Kiyikleni öltüre,
Alay bıla çaşay ed,
Üyürün keçindire.

Haşim, tik colnu çıgıp
Barganlay, birsi betde,
Ol aksak cuğuturnu
Kördü da, seyir etdi.

Ol caralı cuğutur
Örge kaçıp bara ed,
Erkinlikge kışd etip,
Carasın unuta ed.

Haşim kördü: bir börü
Cuğuturnu ızından,
Kıuvup cete barganın,
Toyayım dep qanından.

Haşim,uşkogun sermep,
Köl üstünden terk atdı.
Börü örge sekirip,
Sora - soylanıp kaldı.

*Bizim köylü fakir avcı
Haşim, tan yeri ağardığında,
Çıkmış idi dağlara,
Geyik, dağkeçisi avlamaya.*

*O, dağlarda gezerken,
Geyikleri öldürerek,
Onun ile yaşıyordu,
Evdekilerini geçindirmeye.*

*Haşim, dik yolu çıkarak
Giderken, diğer yamaçta,
O aksak dağkeçisini
Gördü de, seyir etti.*

*O yaralı dağkeçisi
Yukarı kaçıp gidiyordu,
Hürriyete kastederek,
Yarasını unutuyordu.*

*Haşim gördü : bir kurdun
Dağkeçisinin ardından,
Kovarak yetismeye çalıştığını
Doyayım diye kanından.*

*Haşim, tüfeğini çekip
Kol üzerinden çabuk attı.
Kurt yukarı sıçrayıp,
Sonra - düşerek kaldı.*

Cuğutur, entde uşkok
Anga atılğan sunup,
Suğu da bir qaradı,
Başın arthā terk burup.

Alay ol col anga uğay,
Uşkok cavuna atıldı!
Cuğutur tavğa ketdi ,
Börü coyulup qaldı!

Caralı canıvarnı
Kuvğan zulmuçu börü,
Tüzlük oğu ızından
Cetip alayda öldü.

Allay kara kün kelip
Qutulğan cuğuturğa,
Haşim tiymedi, erkin
Keterge koydu tavğa.

Anı ızından qarap,
Haşim töşde olturdu.
Ol kayala artına
Avğunçu qarap turdu.

Caralı cuğuturnu
Caraları sav bolup,
Tavlada entda caşar,
Canı kıvançdan tolup.

*Dağkeçisi, yine tüfeğin
Kendine patladığını sanarak,
Korkarak bir baktı,
Başını geriye çabuk çevirerek.*

*Öyle bu sefer ona değil,
Tüfek düşmanına patladı!
Dağkeçisi dağa gitti,
Kurt ölerek kaldı!*

*Yaralı canlıyı
Kovalayan zâlim kurdun,
Doğruluk kurşunu arkasından
Yetişerek orada öldü.*

*Öyle kara gün gelerek
Kurtulan dağkeçisine,
Haşim dokunmadı, rahat
Gitmeye bıraktı dağa.*

*Onun arkasından bakarak,
Haşim yamaca oturdu.
O kayaların arkasına
Geçinceye kadar durdu.*

*Yaralı dağkeçisini
Yaraları iyi olarak,
Dağlarda yine yaşar,
Canı kıvançla dolarak.*

Tavlanı erkinlikni
Çeksiz süygen cugutur,
Izingdan ok cetmesin,
Cavlarıng coyalmay tur!

4

Caralı cuguturnu
Kutharganından sora,
Haşım, canıvar atmay,
Üyüne kaytıp barad.

Kiyik et keledi dep,
Sabiyları çapdıla...
Alay ala ol keçe
Kiyik etsiz kaldıla.

Haşım üydegisine
Cuguturnu haparın,
Tizip bolgan halında,
Aytıp berdi har barın.

Qatını : “Tüz etgense,
Canım qor bolsun sanga!
Dedi, -canım avrudu
Ol carlı canıvarğa.

Biz da açdan ölmebiz,
Hudur¹²⁵ etip içsek da,
Ne eteyik ! çıdarbiz,
Ne kıynlık körsek da!”

Dağları genişliğı
Sınırsız seven dağkeçisi,
Arkandan kurşun yetişmesin,
Düşmanların öldüremeden dur.

4

Yaralı dağkeçisini
Kurtardıktan sonra
Haşım, canlıya tüfek atmadan,
Evine dönerek gidiyor.

Geyik eti geliyor diye,
Çocukları koştular...
Öylece onlar o gece
Geyik etsiz kaldılar.

Haşım evdekilerine
Dağkeçisinin haberini,
Dizerek olduğı gibi,
Söyleyiverdi hepsini.

Karısı: “Doğrusunu etmişsin,
Canım kurban olsun sana!
Dedi, -canım acıdı
O yaralı canlıya.

Biz de açlıktan ölmeyiz,
Un çorbası ederek içip dursak da,
Ne edelim ! sabrederiz,
Ne zorluk görsek de!”

¹²⁵ Undan yapılan çorba.

Ahşam karangısı da
Elge şoş kirip keldi.
Cambolat biy Haşim'ge
Cumuşçusun ciberdi.

Biyi ser cumuşçusu
Ahşamda salıp keldi.
- Biyim seni çağırır,
Hayda, cür, Haşim! - dedi.

Haşim eski çepkenin
Cengil kaplap üsüne,
Cumuşçunu ızından
Bardı biyi üyüne.

Haşim eşikden kirip:
- Üye igilik ! - dedi.
Cambolat'nı betini
Küysüz bolğanın kördü.

- Bugün uvğa bardıngmı ?
Dep sordu biy uvçuğa.
Haşim uvda hıparın
Terk oku aytdı anga.

- Ay sen aman ! - dedi biy,
Er tıyılse, katınsa !
Cüreging, korgaşınça,
Eriy turgan amansa.

Akşam karanlığı da
Köye yavaşça girerek geldi.
Cambolat bey Haşim'e
Hizmetçisini gönderdi.

Beyin ihtiyar hizmetçisi
Akşamda çıka geldi.
- Beyim seni çağırıyor,
Haydi, yürü, Haşim! - dedi.

Haşim eski cepkenini
Çabuk alarak üstüne,
Hizmetçinin arkasından
Gitti beyin evine.

Haşim kapıdan girerek:
- Eve iyilik! - dedi.
Cambolat'ın yüzünün
Asık olduğunu gördü.

- Bugün ava gittin mi?
Diye sordu bey avcıya.
Haşim avdaki haberi
Çabucak söyledi ona.

- Ey sen kötü! - dedi bey,
Erkek değilsin, kadınsın!
Yüreğin kurşun gibi,
Eriyerek duran kötüsün.

Men biying bolğanımı
Unuṭhan mı etgense ?
Bu art kezivde manga
Kiyik nek keltirmeyse ?

-Biyim ,kesing bilese,
Beş-altı sabiyim bard.
Küçüm cetmeyd,üydegim
Açdan kıynalıp turad

İt küçüklerini aç
Bolğanı manga nedi !..
Haşim, cüregi cana :
- Biz da adambız ! dedi.

- Avzungu kıs ! dedi biy.
Sekirip örge turdu.
Mucura bıla sermep,
Carlı Haşimni urdu.

Haşim eşik artına
Cıgıldı.Alay küçden
Kıobup mıllığın atdı
Zorçu biyni üsüne.

Ol biyni buvup oḡu
Koyarik edi, alay
Şapaları çapdıla,
Aç börüle çapḡança.

Benim beyin olduḡumu
Unuttun mu yoksa ?
Bu son zamanda bana
Geyik neden getirmiyorsun?

- Beyim, kendin biliyorsun,
Beş-altı çocuḡum vardır.
Gücüm yetmiyor, evdekiler
Açlıktan zor duruyorlar.

Köpek yavrularının aç
Olduḡundan bana ne!..
Haşim, yüreḡi yanarak:
- Biz de insanız ! dedi.

-Sesini kes! dedi bey.
Sıçrayıp yukarı kalktı.
Sopa ile gerilerek,
Garip Haşim'e vurdu.

Haşim kapı ardına
Yıkıldı. Sonra zorla
Kalkarak tüm gücüyle atıldı
Zâlim beyin üzerine.

O beyi boḡuverip
Bırakacak idi,ancak
Hizmetçileri koştular,
Aç kurtların koştuḡu gibi.

Carlı uvçunu, t    ,
A  an elle e  ikge.
Ala anga etgenni
Adam etmeydi itge.

Biy mucurası tiyip,
Sındırganed bilegin.
Zalimlikni   rteni
K  yd  rgened c  reɡin.

6

Haşim! A   b  r   kuv  an
Caralı cuğuturğa
Teng bolup   ald  n alay
Kişi bolu  mad sanga.

Sanga   ap  an b  r  n  
Kişi atıp urmadı,
Ol b  r  n     anından
  ara cer kızarmadı.

  olak bolup kaytd  n sen
Carlı   urum   y  nge,
Sav bolmaz cara t    d  
Oğurlu c  reɡinge.

Tavda ol sen kuth  rgan
Cu  utur  a u  aysa,
Anı  a, caraların
Kıynay, alay   a  aysa.

*Fakir avcıyı,d   erekek,
Atmı  lardı dışarıya.
Onların ona ettiğini
  nsan etmezdi köpeğe.*

*Beyin sopası de  erekek,
Kırmı  tı bile  ini.
Z  limli  in gücü
Yakmı  tı yüreğini.*

6

*Haşim! A   kurdun kovdu  u
Yaralı da  ke  isine
Denk olarak kaldın   yle
Kimse yardım etmedi sana.*

*Sana saldıran kurdu
Kimse atarak vurmadı,
O kurdun kanından
Kara yer kızarmadı.*

*  olak olarak döndün sen
Fakir kurumlu evine,
  yi olmayacak yara düştü
Uğurlu yüreğine.*

*Da  da o senin kurtardığın
Da  ke  isine benziyorsun,
Onun gibi , yaraların
Acı vererek   yle yaşıyorsun.*

Zâlimlikni tıyağı
Bizge aman tiyedi,
Ne etsin carlı Kâzim ?
Canı otda küyedi.

Haşim ! Aman açдың
Bizge palaş azmıdı ?
Közlerim çaşdan tola,
Eteme bu nazmunu.

Seni carsıvung meni
Carsıvumd, carlı uvçu.
İnşallah iynanabız
Kelir bir dert alıvçu !

Carlı Haşim, kesing da
Caralı cuğutursa.
Körgeñ kıynlıgıñı
Sen kaçan unutursa ?

- Seni urğan zalimni
Allah ursun ! deyme men,
- Palaşları ırhısın
Anga bersin ! deyme men.

Bar etgeñ artıklığı
Anı kesine cetsin !
Kâzim bergença, anga
Allah da nalat bersin !

*Zâlimliğin değneği
Bize kötü dokunuyor,
Ne yapsın garip Kazım?
Canı ateşte yanıyor.*

*Haşim! fena acıdın
Bize zorluk az mıdır?
Gözlerim yaşla dolu,
Ediyorum bu şiiri.*

*Senin acın benim
Acımdır, fakir avcı.
İnşallah inanıyoruz
Gelir bir dert alıcı.*

*Fakir Haşim, kendin de
Yaralı dağkeçisisin.
Gördüğün azabını
Sen ne zaman unutursun.*

*-Seni vuran zâlimi
Allah vursun! diyorum ben,
- Kötülüklerin selini
Ona versin! diyorum ben.*

*Bütün ettiği eziyetler
Onun kendine yetsin!
Kazım'ın verdiği gibi, ona
Allah da lanet versin!*

Bizni malğun zâlimle
Kökg aylanıp siyelle,
Hayıvannı tüvgençe,
Adamlanı tüyelle.

Kün sayın anı körüp,
Men amalsız bolama,
Başha colnu tapmayın,
Nazmulanı tağama.

7

Oy meni carlı halkım !
Kıynlıkda turasa.
Sen da bir başha bolmay,
Caralı cuğutursa.

Zıgırlı kolda zıgır
Kibik, köp kıynılığing.
Ne zatha çıdamadı
Seni kıynılı canıng ?

Kurum ocaklarıngdan
Keçegi qar cavğança,
Cavad kaygı üsünge,
Seni Allah kargağança.

Caz cabalak tavlağa
Cavgan kibik, üsünge
Kara palah cavadı,
Kirip keled üyünge.

*Bizim melun zâlimler
Göge dönerek işiyorlar,
Hayvanı döver gibi,
İnsanları dövüyorlar.*

*Her gün onu görerek,
Ben çaresiz oluyorum,
Başka yol bulamadan,
Manzumeler diziyorum.*

7

*Oy benim fakir halkım!
Zorluklarda duruyorsun.
Sen de bir başka olmadan,
Yaralı dağkeçisisin.*

*Kumlu yolda kum
Gibi, çok emeğin.
Neye sabretmedi
Senin zorlu canın?*

*Kurum ocaklarından
Gece kar yağmış gibi,
Yağıyor kaygı üstüne,
Sana Allah beddua etmiş gibi.*

*Yaz lapa lapa kar dağlara
Yağmış gibi, üzerine
Kara kötülük yağıyor,
Girerek geliyor evine.*

Kaygılarına carsıy,
Carlı Kâzım talğandı.
Ol başın tav çereke
Atar kibik bolğandı.

Carlı halkım ! Börüle
Kuvup bargan, caralı
Cuğutursa. Neteyim,
Kim bolur bizni canlı ?

Kim körür seni ızıngdan
Cumulğan börüleni ?
Kayğılarn kim körür
Carlı tavlu elleni ?

Seni süygen börüğe
Kimni oğu atılır ?
Fitnanı, zalimlikni
Tili kalay tartılır ?

Bar kıyınılıklarını
Carlı Kâzım köredi.
Cüregi kandan tola,
Açı nazmu etedi.

8

Caralı cuğuturnu
Aytım sizge hıparın.
Alay ol sav etalmaz,
Cürekle caraların.

*Kaygılarına üzülerek,
Garip Kazım dalmıştır.
O başını dağ ardına
Atar gibi olmuştur.*

*Fakir halkım! Kurtlar
Kovalayarak giden, yaralı
Dağkeçisisin ne edeyim,
Kim olur bizim tarafımız.*

*Kim görür senin arkandan
Yumulan kurtları?
Kaygılarını kim görür
Fakir dağlı köyleri?*

*Seni seven kurda
Kimin tüfeği patlar?
Fitnenin, zâlimliğin
Dili nasıl çekilir?*

*Bütün çektiklerini
Garip Kazım görüyor.
Yüreği kandan dolarak,
Acı şiir ediyor.*

8

*Yaralı dağkeçisinin
Söyledim size haberini.
Öylece o iyi edemez,
Yüreklerin yaralarını.*

Anı eştgen birsile
Ayta, halkğa cayılsa,
Carlı ot cağalada
Aytilip alay tursa.

Kim biled, açıv bolur
Kaygılı cüreklege:
Kim biled, açıv bolur
Zulmuçu zalimlege.

Alanı kollarından
Kelmeyd manga tiyerge,
Carlı uvçu Haşim'ni
Tüygen kibik tüyerge.

Şişlik koylay soyargä
Kollarından kelse ed,
Urup, tüyüp coyargä
Atım amal berse ed,

Bir kün çaşatmaz elle
Ala meni dünyada,
İçer suvum tügenip
Kılır edi tavlada.

“Keleşige ölüm cok !”
Degen söz bardı halkda.
Halkımı keleşisi
Boldum kıyın sağatda.

*Onu duyan diğerleri
Söylese, halka yayılsa,
Fakir ocak başlarında
Söylenerek öyle dursa.*

*Kim bilir, gücüne gider
Kaygılı yüreklerin:
Kim bilir, gücüne gider
Zulüm yapan zâlimlerin.*

*Onların ellerinden
Gelmiyor bana dokunmak,
Fakir avcı Haşim'i
Döver gibi dövmek*

*Şişlik koyun gibi yüzmek
Ellerinden gelseydi,
Vurup,dövüp yok etmek
İsmim fırsat verseydi.*

*Bir gün yaşatmazlardı
Onlar beni dünyada,
İçer suyum tükenip
Kalır idi dağlarda.*

*“Elçiye ölüm yok!”
Denilen söz vardır halkta.
Halkımın elçisi
Oldum zor zamanında.*

Men Mekka'ğa barganma,
Tiyerge bazınmayla.
Alay bıçak bilevçü,
Canıǵannı koymayla.

“İt ürğenin cel elted”,
Ürme qoy cavlarımı !
Qıyın kün ökülünley
Qalırma men halkımı !

Carlı halkım küreşdim:
Açıv bolur dep sözüm.
Sanga igilik tiley,
Caşayd dünyada **Kâzim**.

1907

*Ben Mekke'ye gittim,
Dokunmaya güvenemiyorlar.
Öyle bıçak bileyici,
Olmayı bırakmıyorlar.*

*“Köpek ulumasını rüzgar götürür”
Ulumaya bırak düşmanlarımı!
Zor günlerin vekili gibi
Kalırım ben halkımın.*

*Fakir halkım uğraştım:
Güce gider diye sözüm.
Sana iyilik dileyerek,
Yaşıyor dünyada Kazım.*

1907

BUZCİĞİT¹²⁶

Süymeklik, cannet çıpcık
Kelgen kibik, keledi,
İnsanları barına
Ol köp kıvanç beredi.

Alay bu tar dünyada
Anı da kanatlarını
Küydürüp koyadıla
Artıklığını otları.

Anı hakkında köple
Açı nazmu etdile,
“Süymeklik -kezivsüzley
Kurgan terek!”- dedile.

Süymeklik teli etip,
Mecnun ketgendi tüzge,
Anı hıparı, kuvğun
Sözüça, açıd bizge.

Ol hıpar tamam uşayd
Keçegi ocaklardan
Uluy aylangan celge,
Kelip kış uzaklardan.

O, Leyla bla Mecnun !
Sizni hıparıgızğa
Kâzim da köp cıladı,
Küydü kadaygızğa.

BUZYİĞİT

Sevgi cennet serçesi
Gelir gibi geliyor,
İnsanların hepsine
O çok kıvanç veriyor.

Öyle bu dar dünyada
Onun da kanatlarını
Yakarak bırakıyor
Zâlimliğin ateşi.

Onun hakkında çokları
Acı manzume ediyorlar,
“Sevgi - gerçekten de
Kuruyan ağaç!” -dediler.

Aşk deli ederek,
Mecnun çıkmıştı düze,
Onun haberi, acı haber
Sözü gibi acıdır bize.

O haber tamam benziyor
Geceki ocaklardan
Uğuldayarak gezen rüzgara,
Gelerek kış uzaklardan.

O, Leyla ile Mecnun!
Sizin haberinize
Kâzim da çok ağladı,
Yandı kaderinize.

¹²⁶ Begiylanı Abdullah, Kâzim, Elbrus Kitap
Basma, Nalçık, 1996, s.104 - 481.

Nizami,Navoi da,
Kütyüp-bişip,cazdıla,
Altın sözleri bizge,
Cangân otça, kaldıla.

Fizuli ! Açî nazmun
Cüregimi ,süngüça,
Teşîp ötdü,ciladım
Atam bugün ölgença.

Köp takırlık sınağan
Süygenlege sözlügüz
Asıv boldu köp azap
Körgenlikden özügüz.

Alay Mecnun entda da
Aylanad kara tüzde,
Azaplık da, zorluk da
Az tüyüldüle cerde.

Süymeklikni çıpçığı
Entda kanatsız qalad,
Süymeklikni teregi
Kezivsüzley kuv bolad.

Entda Farhat kayanı
Teşîp boşamağandı,
Entda da Şirin anga
Sarnavun koymağandı.

*Nizamî, Nevaî de,
Yanarak-pişerek, yazdılar,
Altın sözleri bize,
Yanan ateş gibi kaldılar.*

*Füzulî! acî manzumen
Yüreğimi, süngü gibi,
Delerek geçti, ağladım
Babam bu gün ölmüş gibi.*

*Çok eziyet çeken
Âşıklara sözünüz
Uygun oldu çok azap
Görmekten özünüz.*

*Öyle Mecnun yine de
Geziliyor kara düzde,
Azaplık da, zorluk da
Az değildir yeryüzünde.*

*Sevginin kuşu
Yine kanatsız kalıyor,
Sevginin ağacı
Zamansız kuruyor.*

*Yine Ferhat kayayı
Delerek bitiremedi,
Yine Şirin ona
Ağıtını bırakmadı.*

Zorluk cetgen cigitle,
Öllele coyulalla,
Cürekleri ömürde
Canıp turgan otlalla.

Alaysız çaşav,keçe
Kibik, karangı bolup
Kalır edi, sav dünya
Börü uluvdan tolup.

Andan başlayma sizge
Buzcigitni hıparın,
Sav etallıkça Şarknı
Ol eski hıparların.

Menden köp da ustala
Cırlay keldile anı,
Köplege carsıv berdi
Buzcigitni kaçarı.

Har tavnu kesi suvu,
Kesi cırı, bulbulu,
Tavda da cürüsün dep
Aytayım bu tavrınu.

Zâlimlik coyğanlanı
Kölü barla sıylayla,
Kezivsüz ölgenleden
Sav kaçanla cılayla.

*Zorluk yeten yiğitler,
Ölüp kayboluyorlar,
Yüreklere hayatta
Yanarak duran ateştir.*

*Öylece hayat,gece
Gibi, karanlık olarak
Kalırdı, bütün dünya
Kurt ulumasından dolarak.*

*Onun için başlıyorum size
Buzyiğit'in haberini,
İyi edecek gibi Şark'ın
O eski haberlerini.*

*Benden çok da ustalar
Söyleyerek geldiler onu,
Çoklarına acı verdi
Buzyiğit'in kaderi.*

*Her dağın kendi suyu,
Kendi türküsü, bulbulü,
Dağlarda da yürüsün diye
Söylüyorum bu hikayeyi.*

*Zâlimlik yapanları
Gönlü olanlar ağırılıyorlar,
Zamansız ölenlere
Sağ kalanlar ağlıyorlar.*

Buzcigit da biridi
Kezivsüz ölgenleden,
Subay sanların zorluk
Kabırğa kömgenleden.

Ahlularım, barıbiz
Buzcigitni sıylayık,
Anga, qarındaşıbiz
Ölgen kibik cılayık.

2

Tav elde çaşağandı
Deyle bir üy ustası.
Sora ol kart bolğandı,
Çaçın-başın çal basıp.

Köplege üy işlegent,
Kuvana ol işine,
Ol üyleni barısın
İşlegença kesine.

Buzcigit degen cangız
Caşı bolğandı anı,
Anı bıla birge edi
Ol kart ustanı canı.

Atası çaşın, kesi
Kibik, üy usta etgend,
“Men ölsem, ustalıgım
Sanga kallıkdı”, -dend.

*Buzyiğit de biridir
Zamansız ölenlerden,
Narin vücudunu zorlukla
Kabre gömenlerden.*

*Akranlarım, hepimiz
Buzyiğit'i ağırlayalım,
Ona, kardeşimiz
Ölmüş gibi ağlayalım.*

2

*Dağ köylerine yaşadı
Diyorlar bir ev ustası.
Sonra o ihtiyar oldu
Saçı - başı ağararak.*

*Çoklarına ev yapmıştı,
Sevinerek o işine,
O evlerin hepsini
Yapmış gibi kendine.*

*Buzyiğit denilen yalnız
Oğlu olmuştu onun,
Onun ile bir idi
O ihtiyar ustanın canı.*

*Babası oğlunu, kendi
Gibi, ev ustası etmişti,
“Ben ölürsem, ustalıgım
Sana kalacaktır”, - demişti.*

“Ustalık, - degendi ol,-
Barıbızdan da ullu.
Ansız kalsa, künsüzley
Kalıred adam ulu.

Ustalık süymeklikge
Bıla künge teng bolad,
Ustala ölgenlikge,
Ustalık savlay kalad.

Biz, usatala, dünyaya
İşler için tuvabız,
Suvuk, tilsiz taşları
Biz cırlağa burabız.

Taşlardan, ağaçlardan
Biz hastanla etebiz,
Alanı bu dünyaya
Koyup, alay ketebiz.

Men çaşadım dünyada
Kişige hata etmey,
Ustalık işden sora
Bir başha zat izlemey.

Bu hıyla köp dünyada
Canga hıyla etmedim,
Kesim çaşasam, barı
Tüp bolsunla demedim.

“Ustalık, - demişti o,-
Hepimizden de büyük
Onsuz kalırsa, güneşsiz
Kalırdı insan oğlu.

Ustalık sevgi
İle güneşe denk oluyor,
Ustalar ölseler de
Ustalık sağ kalıyor.

Biz,ustalar, dünyaya
Yapmak için doğarız,
Soğuk, dilsiz taşları
Biz türkülere çeviririz.

Taşlardan ağaçlardan
Biz hastaneler ederiz,
Onları bu dünyaya
Bırakır, öyle gideriz.

Ben yaşadım dünyada
Kimseye kötülük etmeden,
Ustalık işinden başka
Bir başka şey aramadan.

Bu hilenin çok olduğu dünyada
Cana hile etmedim,
Kendim yaşayayım, diğerleri
Yok olsunlar demedim.

Bu artıklık köp cerde
Bir artıklık etmedim,
K̇an köp tögölgen cerde
İnsan k̇anı tökmedim.

Kollarıma k̇an uğay,
Tıtırıla çağıldııa.
Üylerim şağarımı
Aybatlığı boldula.

Meni k̇atılığımdan
Bir sabiy cilamadı,
Bir carlı, bir k̇arıvsuz
Atanga çamlanmadı.

Oldu meni nasıbım -
Men ırrahat ölüirme,
Bar ustalığımı da,
Balam, sanga berirme.

Cerim meni kesine,
İrazı bolup alır,
Cerimi taşı manga,
K̇uvanıp, sın taş bolur.

İş, ustalık dünyada
Künüm boldula meni.
Men ölsem, ustalığım
Kalır üstünde cerni.

*Bu güç yetenlik çok olan yerde
Bir güç yetenlik etmedim,
K̇an çok dökülen yerde
İnsan k̇anı dökmedim.*

*Ellerime kan değil,
Kireçler bulaştılar.
Evlerim şehrimin
Gösterişi oldular.*

*Benim sertliğimden
Bir çocuk ağlamadı,
Bir fakir, bir güçsüz
Babana gönül koymadı.*

*Odur benim nasıbım-
Ben rahat ölüürüm,
Bütün ustalığımı da,
Yavrum, sana veririm.*

*Yerim beni kendine,
Razı olarak alır,
Yerimin taşı bana,
Sevinerek kabir taşı olur.*

*İş, ustalık dünyada
Günüm oldular benim.
Ben ölürsem, ustalığım
Kalır üstünde yerin.*

Taşnı da, ağacnı da,
Topurağnı da süyüp,
Caşadım men cerimde,
Caşav kıymatın bilip.

Sen da alay caşasang,
Carsımam kıadarıma,
Ol zamanda ırakat
Catarma kabırırmda.

Sen - cangız balam,canım,
Köz carıgımsa meni.
Atang caşağança,
Caşa üstünde cerni.

Mahtav kelir kesime
Dep, açıtma kişini,
Anı üçün tökdürme
Köz caşın bir sabiyni.

Mahtav degen çars kibik
Bir zatdı dünyada,
Bir sabiy kıvandırsang,
Ol biyikdi mahtavdan.

Mahtav, baylık da keter,
Kertiley kal tüzlükge,
Dünyada bir zat cetmez
Halallık, igilikge.

*Taşı da, ağacı da,
Toprağı da severek,
Yaşadım ben yerimde,
Hayatın kıymetini bilerek.*

*Sen de öyle yaşarsan,
Üzülmem kaderime,
O zaman rahat
Yatarım kabrimde.*

*Sen- yalnız yavrum,canım,
Göz nurumsun benim.
Babanın yaşadığı gibi,
Yaşa üstünde yerin.*

*Övgü gelir kendime
Diye, acıtma kimseyi,
Onun için döktürme
Göz yaşını bir çocuğun.*

*Övgü denen yıldırım gibi
Bir şeydir dünyada,
Bir çocuk sevindirsen,
O yüksektir övgüden.*

*Övgü, zenginlik de gider,
Gerçekçi kal doğruluğa,
Dünyada bir şey yetmez
Helállık, iyiliğe.*

Seni işing, ustalıkını
Carık künye teng etip
Caşa cerde,alağa
Teng bolğan zat çokdu dep.

Sora ala da sanga
Bu dünyanı kıvançın
Sınatırıl, nasıpını
Eşigin kenge açıp.

Kıvanç, buşuv da kelir,
Keziv bolalla ala.
Ne azap sınasang da,
Adamlayın kal, balam!”

3

Buzcigit ösdü, cetdi
Atasını qolunda,
Hüneri bar, - üyrendi
Üy ustası bolurğa.

Akılbalık boldu ol,
Köp zatlağa caradı,
Körgenine es etip,
Süyüp, sorup karadı.

Adam uğay fayğambar
Berdi delle hünlerin,
Ol da künün kırganmay
Eted qoldan kelgenin.

Senin işin, ustalığı
Aydınlık güne denk tutarak
Yaşa yerde, onlara
Denk olan şey yoktur diye.

Sonra onlar da sana
Bu dünyanın kıvancını
Gösterirler, nasibin
Kapısını geniş açarak.

Sevinç, üzüntü de gelir,
Sırayla oluyor onlar.
Ne azap görsen de,
İnsan gibi kal yavrum!”

3

Buzyiğit büyüdü, yetişti
Babasının elinde,
Hünerin hepsini, - öğrendi
Ev ustası olmaya.

Akil-baliğ oldu o,
Çok şeylere yaradı,
Gördüğüne akıl ederek,
Sevip,sorarak baktı.

İnsan değil peygamber
Verdi dediler hünerini,
O da gününü kıskanmadan
Yapıyor elinden geldiğini.

Atasına nögerge
Baradı üy işlerge:
Kolu cetgen nür canıp,
Kıladı halk seyirge.

Taşnı consa, can salıp, -
Koymaydı kün tiydirmey.
Ağacnı va ağaçha
Kışhan cerin bildirmey.

Avurkaram, az sözlü,
Sabır hälli, terk işli,
Ata, ana iynağı,
Aythan sözge kelişli.

Kart usta, tavkel bolup,
Buzcigitni çakırdı;
Coluna alğış etip,
Okurğa atlandırdı.

Köp kıynalıp, köp cürüp,
Şark cerine kelgendi,
Köple körgen Misir'ni
Buzcigit da körgendi.

Bağdat bıla Misir'de
Üyrenlendi ol işlep,
Burungu kalalağa,
Mecgitlege büsürep.

Babasına yardıma
Gitti ev yapmaya:
Eli yetişen yer nur yanarak
Kalıyor halk seyretmeye.

Taşı yontsa, can vererek,
Bırakmıyor güneş doğdurmadan.
Ağacı da ağaca
Eklediği yeri belli etmeden.

Ağır bakışlı, az sözlü,
Sabır hälli, çabuk işli,
Ata, ana değerlisi,
Söylenen söze gelişli.

İhtiyar usta, cesaretlenerek,
Buzyiğit'i çağırdı,
Yoluna dua ederek,
Okumaya atlandırdı. (yola çıkardı).

Çok zorluk çekerek, çok yürüyerek,
Şark yerine geldi,
Çokların gördüğü Misir'ı
Buzyiğit de gördü.

Bağdat ile Misir'da
Öğrenmişti o çalışarak,
Eski kaleleri,
Mescitleri örnek alarak.

Kümüşçünü şekirti
Boldu.Bir avuk ketdi, -
Altın soza üyrendi,
Barıp kümüş eritti.

Eline kaytıp keldi,
Anasın kuvandırdı,
Buzcigit kallay usta
Bolğanın halk tanıdı.

Kolunu ustalığı,
Sanını arıvluğu
Köp cerlege cayıldı,
Caratıp gitçe, ullan.

Hanlardan keleşile
Keldile anı köre,
Ustalık izlegenge
Buzcigit boldu töre.

4

Kart usta, hıysap etip,
Aytdı bir şoş ingirde:
- Buzcigit ösdü, cetdi,
Zamandı üy eterge.

Barmıdı elde, curtda,
Bir közü karağanı?
Carık etip çaşavun,
İşine can salğanı?

Gümüşçünün kalfası
Oldu. Bir zaman gitti,
Altın uzatmayı öğrendi,
Giderek gümüş eritti.

Köyüne dönüp geldi,
Anasını sevindirdi,
Buzyiğit'in nasıl usta
Olduğunu halk tanıdı.

Elinin ustalığı,
Vücudunun güzelliğı
Çok yerlere yayıldı,
Beğenerek küçük, büyük.

Hanlardan elçiler
Geldiler onu görmeye,
Ustalık arayana
Buzyiğit oldu töre.

4

İhtiyar usta, hesap ederek,
Söyledi bir sakın akşam:
- Buzyiğit büyüdü, yetişti,
Zamanıdır ev kurmaya.

Var mıdır köyde, yurтта,
Bir gözüne kestirdiğı?
Aydınlık ederek hayatını,
İşine yarayacak biri?

Ullu edi ustani
Süymeklikge hurmeti.
Ustalıkga aythança,
Anga - ömürlük! - dedi.

*Büyük idi ustanın
Sevgiye hürmeti.
Ustalığa dediği gibi,
Ona - ömürlük ! - dedi.*

Süymeklik cannet çıpçık
Bolğanın bilip keldi,
Ustalıkça, anı da
Har zatdan sıylı kördü.

*Sevginin cennet serçesi
Olduğunu bilerek geldi,
Ustalık gibi, onu da
Her şeyden soylu gördü.*

Buzcigit kişi bolup,
Cetgende da kadarı,
Süymeklikni carıgın
Suradı ol, kadalıp.

*Buzyiğit kişi olup,
Yetiştiginde de kaderi,
Sevginin ışığını
Soruyor o, devamlı.*

Süymedi öz anası
Caşha açık bolurğa, -
Tuvra salıp kengeşni,
Buzcigit'ge sorurğa.

*İstemedi öz anası
Oğluna açık olmaya,-
Karşısına geçerek,
Buzyiğit'e sormaya.*

Etgen muratların ol
Caz til bıla sanadı,
Buzcigit'im eştir dep,
Umut etip karadı.

*Düşündüklerini o
Mecazi olarak söyledi,
Buzyiğit'im işitir diye,
Ümit ederek durdu.*

- Ana süygen balanı
Carık bolur kadarı,
Kart bolsa ata, ana,
Az bolur üy madarı.

*-Annenin sevdiği yavrunun
Aydınlık olur kaderi,
İhtiyar olsa baba, ana,
Az olur ev çaresi.*

Ꞑanatlı uya işlep,
Caşarğa nöger izler.
Cangız bolsa balası
Cengil ceterin süyer.

Bala uçar biyikge,
Ceter köp igilikge,
Kesi süygen - nasıpdı,
Ꞑuş Ꞑanatdı cigitge.

Ꞑara çaçlı kız alsang,
Ꞑatapala biçerme,
Ꞑalk cıyılıp toyuma
Ꞑara sıra süzerme.

Altın çaçlı kız alsang,
Ak dariyle biçerme,
Ꞑalk cıyılıp toyuma,
Bal bozala süzerme.

Ꞑara közlü kız alsang,
Kavrak kapdal biçerme,
Ꞑan Ꞑonakla çakırıp,
Ꞑant kangala tizerme.

Ala közlü kız alsang,
Ala cıyırık biçerme,
Ayğa, künge teng etip,
Algış ete keterme...

*Kuş yuva yaparak,
Yaşamaya arkadaş arar.
Yalnız olsa yavrusu
Çabuk yetişmesini ister.*

*Yavru uçar yükseğe,
Ulaşır çok iyiliğe,
Kendisi seven- nasiptir,
Kuş kanattır yiğide.*

*Kara saçlı kız alsan,
Kaftanlar biçerim,
Halk toplanıp düğünüme
Kara boza süzerim.*

*Altın saçlı kız alsan,
Ak ipekler biçerim,
Halk toplanıp düğünüme,
Bal bozalar süzerim.*

*Kara gözlü kız alsan,
İpekli kaftan biçerim,
Han misafirler çağırarak,
Yemek masaları dizerim.*

*Ala gözlü kız alsan,
Ala elbise biçerim,
Aya, güneşe denk edip,
Dua ederek giderim...*

Da çokdu Buzcigit'ni
Cüregin arsar etgen.
Keçe tınclığın alıp,
Caşavun carık etgen.

Uyalıp, beti tola,
Bir canına ketedi,
Ana süygen can bala
Adep, namıs etedi.

Bilmedi carlı atası,
Carlı anası bilmedi,
Süymeklik tolğun urup,
Anı cerge kömerin...

Buzcigit'ge col çıktı,
Uzakğa atlanırğa,
Kart ustanı kuançı
Tüşdü köp saklanırğa.

5

Köp cerleça dünyada,
Ol cerni da kesini
Bar edi huğmat etgen
Asker, hanı, özürü.

Ayta edile hanı
Tüzd dep niyeti, işi:
Anı zorluğun körüp,
Tarıkmay edi kişi.

*Ancak yoktur Buzyiğit'in
Yüreğini kararsız eden.
Gece dinçliğini alıp,
Hayatını aydınlık eden.*

*Utanarak, yüzü kızararak,
Bir yöne gidiyor,
Anasının sevdiği can yavru
Edep, namus ediyor.*

*Bilmedi garip babası,
Garip anası bilmedi,
Sevgi dalgasının vurarak,
Onu yere gömeceğini.*

*Buzyiğit'e yol çıktı,
Uzağa atlanmaya,
İhtiyar ustanın sevinci
Kaldı çok beklemeye.*

5

*Çok yerler gibi dünyada,
O yerin de kendinin
Var idi hüküm süren
Askeri, hanı, veziri.*

*Söylüyorlardı hanın
Doğrudur diye niyeti, işi:
Onun zorbalığını görüp,
Dert yanmıyordu kimse.*

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Hanlık ceri çığayed
Tengizlege, uzakğa,
“Anı küyünden adam
Tüşmegendi tuzakğa”, -

Dey edile bilmegenle,
Hannı mahtap,büsürep,
Meni sartın, bolmadı
Allay han, cer üstünde!...

Tuzaksız han - han bolmaz,
Han ese, hâl suramaz,
Köp halkları kul etip,
Cesir cekmey turalmaz.

Kul cegilgen cerde va
Tüzlük atası ölür.
Han toy etse üyünde -
Halkğa kıyınlık kelir.

Comağda kıyın tüyül
Hannı oğurlu etgen,
Tüzlüğün, sözün aytıp,
Anga sıy, mahtav bergen.

Kanatlığa til çıkğan,
Bir cigit barın çıkğan
Comağda seyir midi
Hannı da igi sungan?

Hanlık yeri çıkıyordu
Denizlere, uzağa,
“Onun ağıtından insan
Düşmemişti tuzağa”, -

Diyorlardı bilmeyenler,
Hanı överek, sayarak,
Bunun gibi, olmadı
Öyle han, yer üstünde!...

Tuzaksız han - han olmaz,
Han ise, hâl sormaz,
Çok halkları esir edip,
Esir çalıştırmadan duramaz.

Esir çalıştırılan yerde
Doğruluğun babası ölür.
Han düğün ederse evinde-
Halka zorluk gelir.

Masalda zor değildir
Hanı uğurlu etmek,
Doğruluğunu, sözünü söyleyip,
Ona soyluluk, övgü vermek.

Kuşlara dil çıkan,
Bir yiğit herkesi yıkan
Masalda zor mudur
Hanı da iyiden saymak?

Caşav a comak tüyül, -
Kördük ağın, karasın:
Har han da halk kanında
Kılaydı zor kılasın.

Men körmedim bir hanı
Carlığa bet etgenin,
“Ol da adam balası, -
Bir solusun!” degenin.

Men eştmedim bir hanı
Halkğa kuvanç bergenin:
Kişi kıyını kıynap,
Azatlık izlegenin.

Meni bu sur hıparım -
Şark cerini kertisi.
Zulmuğa boyun salmam,
Canım çıgıp ketginçi.

Bir hanı da mahtamam,
Kereksiz ayıp almam,
Biyik ese da tahtı, -
Allına tobuqlanmam.

Alay haqdı cırçıga
Boluşun tüz aytırğa,
Caşav halın caşırmay,
Savlanı sağıaytırğa.

Hayat ise masal değıl,
Gördük akını, karasını:
Her han da halkın kanında
Yapıyor zorluk kalesini.

Ben görmedim bir hanın
Fakiri kolladığını,
“O da insan yavrusu, -
Bir dinlensin!” dediğini.

Ben işitmedim bir hanın
Halka sevinç verdiğini:
İnsana zorluk çektirmeden,
Hürriyet vermek istediğini.

Benim bu uzun haberim-
Şark yerinin gerçeğı.
Zulme boyun eğmem,
Canım çıkıp gidinceye kadar.

Bir hanı da övmem,
Gereksiz ayıp almam,
Yüksek ise de tahtı.-
Önüne diz çökemem.

Öyle doğrudur şâire
Olani doğru söylemeye,
Hayat hâlini gizlemeden,
Yaşayanları uyarmaya.

Kerti edi ol hannı
Esliligi, aklı
Az edi zor casağı
Sakadı em fakırı.

*Gerçek idi o hanın
Dikkatliliği,akılı
Az idi zor yasağı
Sakatı hem fakiri.*

Uruşlağa çakırğan
Davurbaş tavuşları
Tüşlerinde eştile
Qaldıla.Ozdu barı.

*Savaşlara çağıran
Nara atan sesleri
Düşlerinde işitilir
Oldu. Geçti hepsi.*

Qurçu sinsa adamnı,
Suvusa ötgür kanı, -
Cılıtmaz biylik külü
Qarangı bolur künü.

*Çeliği kırılrsa insanın,
Soğursa azgın kanı,-
Isıtmaz beylik ateşi
Karanlık olur günü.*

Caşı çok - kün qarangi;
Cangız kızı - kadarı;
Han da tüyül ölümsüz, -
Cok ızından qararı.

*Oğlu yok - gün karanlık;
Yalnız kızı - kaderi;
Handa değildir ölümsüz.-
Yok arkasından bakacak.*

Ölümnü suvuq celi
Sağaytadı köpleni,
Han da kızın çakırıp,
Ahır künün esgerdi.

*Ölümün soğuk yeli
Uyarıyor çokları,
Han da kızını çağırıp,
Son gününü hatırladı.*

-Kız eseng da - cangızım,
Köknü culduzu boldung!
Men ketsem hanlık eter
Caşım çok - kurup ongum,-

*-Kız isen de - yalnızım,
Göğün yıldızı oldun!
Ben gitsem hanlık edecek
Oğlum yok - kuruyup gücüm.-*

“Ayüp hanın kalesi”
Dep kalırca ömürge,
Kast etdim bu cerlede
Bir kala işletirge.

Men sanga altın kala
İşletip, tahım bıla
Berikme, bayam kırıp,
Onov et akıl bıla.

Anası çok kız bala
Ata kölün sakladı,
Sözüne kulak sala,
Han tahın kuçakladı:

- Caz cabalağ kar bolmaz,
Calğan adep - hâl bolmaz,
Akılı köp bolsa da,
Tişiriv han - han bolmaz.

Seni sıylı tahtında
Uzak bolsun ömrüng,
Altın kala işlerge
Bildim usta kelirin.

Men tüşümde körgeñme:
Altınkanat bir duvdağ,
Uçup kelip kondu da,
Boldu tögereğ çuvak.

“Eyüp hanın kalesi”
Diye kalacak hayatta,
Kastettim bu yerlerde
Bir kale yaptırmaya.

Ben sana altın kale
Yaptırıp, tahtım ile
Vereceğim, hazırlayıp,
İstişare et akıl ile,

Anası yok kız çocuk
Baba gönlünü aldı,
Sözüne kulak verip,
Han tahtını kucakladı:

-Yaz lapa lapa kar olmaz,
Yalan edep- hâl olmaz,
Akılı çok olsa da,
Kadın han - han olmaz.

Senin soylu tahtında
Uzak olsun ömrün,
Altın kale yapmaya
Bildim usta geleceğini.

Ben rüyamda gördüm:
Altın kanatlı bir toy kuşu,
Uçup geldi kondu da,
Oldu yuvarlak ufacık.

Han cangıdan çaşarıp,
Boldu ötgür, kuvatlı,
Özürlerin ciberip,
Üy ustala suratdı.

*Han yeniden yeşerip,
Oldu azgın, kuvvetli,
Vezirlerini gönderip,
Ev ustaları arattı.*

Buzcigit'ni hıparın
Hanga bayam etdile,
Kart ustası eline
Keleşile cetdile.

*Buzyigit'in haberini
Hana beyan ettiler,
İhtiyar ustanın köyüne
Elçiler yetiştiler.*

Biz bilebiz, ustalık
Allah'ın bergenidi,
Saylap, canın bu cerde
Bek sıylı körgenidi.

*Biz biliyoruz, ustalık
Allah'ın verdiği dir,
Seçerek, canın bu yerde
Çok soylu gördüğüdür.*

Alay anga han közü
Karasa umut bıla,
Kutharmazsa altınını
Berseng da tuluk bıla.

*Öylece ona hanın gözü
Bakarsa ümit ile,
Kurtaramazsın altını
Versen de tulum ile.*

Allah bergen ustalık
Hannı üyün caratır.
Unamasang - han zoru
Olcanlada arıtır.

*Allah'ın verdiği ustalık
Hanın evini beğenir.
Kabul etmesen- han zoru
O taraflarda yorar.*

“Allah berip, han alıp”,
Dep andan cürüydü söz,
Usta eseng - mahtavğa,
Köp kıynlıkğa da töz!

*“Allah verip, han alıp”,
Diye ondan söyleniyor söz,
Usta isen - övgüye,
Çok eziyete de dayan!*

Qart usta arsar boldu,-
Toyuna cavadı qar,
Alay hannı salamn
Almazğa da cok madar.

Buzcigit bek kuvandı,
Keterge col köl aldı,
Nöger surap coluna,
Tengi Kamal'ğa bardı.

Ana sütün teng içgen
Kamal seyirge qaldı...
Söz aytmay, cengil bolup,
Birgesine atlandı.

6

Kervan kelgen collağa
Karay, közleri talğan
Zuleyha'nı tüşleri
Bolmaz edile calğan:

Atlı kerivan körüp,
Eki közü nür candı.
Qaravaş kızlarına
Qarap bılay küy saldı:

Zuleyha

Colda kıynadı canın,
Qurman etdi köp malın,
Eki kolu nür cangan
Buzcigit ol bolmaz mı?

İhtiyar usta kararsız oldu,-
Düğününe yağıyor kar,
Öyle hanın selamını
Almamaya da yok çare.

Buzyiğit çok sevindi,
Yola gitmeye gönlü yattı,
Arkadaş arayıp yoluna,
Yaşıtı Kemal'e vardı.

Ana sütünü beraber içtiği
Kemal seyretti kaldı...
Söz söylemeden, çabucak,
Beraberine atlandı.(yola çıktı)

6

Kervan gelen yolara
Bakarak, gözleri dalan
Züleyha'nın düşleri
Olamazdılar yalan:

Atlı kervan görüp,
İki gözü nur yandı.
Hizmetçi kızlarına
Bakıp böyle ağıt yaktı:

Züleyha

Yolda yordu canını,
Kurban etti çok malını,
İki eli nur yanan
Buzyiğit o olmaz mı?

Corğa atlay cürüşü,
Han sıfatlı külüşü,
Köz kamaştıran köp işi,
Buzcigit ol bolmaz mı?

Siz allına barığız,
Bizden hapar salgız,
Arip bolur colundan,
Sorup, kölün alığız!

Künçikgannı culduzu
Buzcigitim ol ese,
Sizni tanır, hâl sorup,
“Han erkesi - kim?”- dese

Adebine büsürep,
Birgesine kaytıgız,
Saklap turğan cazıqğa
Süyünçülük aytıgız.

Altın cüzük, kavhar taş
Süyünçüğe berirme,
Kırk karavaş içinde
Anı sıylı körürme.

7

Kızla kelip, aytdıla
Caş ustanı haparın:
- Ol bolmasın Zuleyha,
Tüşüngdegi duvdağıng?

Rahvan at gibi yürüyüşü,
Han sıfatlı gülüşü,
Göz kamaştırıcı her işi,
Buzyiğit o olmaz mı?

Siz önüne gidinîz,
Bizden haber veriniz,
Yorgun olur yolundan,
Sorup, gönlünü alınız!

Gündoğunun yıldızı
Buzyiğit'im o ise,
Sizi tanır, hâl sorup,
“Hanın nazlı kızı - kim?” -derse

Edebine sayarak,
Beraberinde dönünüz,
Bekleyip duran garibe
Müjdesini veriniz.

Altın yüzük, gevher taş
Müjdecîye veririm,
Kırk hizmetçi içinde
Onu üstün görürüm.

7

Kızlar gelip, söylediler
Delikanlı ustanın haberini:
- O olmasın Züleyha,
Rüyandaki toy kuşun?

-Tüşümdegi duvdağım
Ol ese, can tenglerim,
Bayram etip, sıy etip,
Bildireyik kelgenin!

Az bolmasın çaş kölü,
Biz allına barayık,
Anı tohtar cerine
Saklavulla salayık...

...Buzcigit - han konağı,
Han sarayın sormadı,
Bir carlını üyünde
Fatar alıp tohtadı.

Carlı kadın Fatimat
Razılığın bildirdi.
Asıl usta Buzcigit
Kesin anga süydürdü.

Carlı kadın Fatimat-
Adamları asılı,
Ol ösdürdü han kızın
Bılay ariv, basımlı.

Unutmadı Zuleyha
Anı sütün, comanın,
Entda bolur ol ököl
Süydü ese konağın.

-Düşümdeki toy kuşum
O ise, can arkadaşlarım,
Bayram edip, hediye vererek,
Bildirelim geldiğini!

Az olmasın delikanlı gönlü,
Biz önüne gidelim,
Onun duracağı yere
Bekleme yerleri koyalım...

...Buzyiğit - han misafiri,
Han sarayını sormadı,
Bir fakirin evinde
İzin alıp durdu.

Fakir kadın Fatima
Rızalığını bildirdi.
Asıl usta Buzyiğit
Kendini ona sevdirdi.

Fakir kadın Fatima-
İnsanların asili,
O büyüttü han kızını
Böyle güzel, alımlı.

Unutmadı Züleyha
Onun sütünü, masalını,
Yine olur o vekil
Sevdi ise misafirini.

Zuleyha sabır - sabır
Aytdı sözüñ, ışara:
- Allah da süygen hanın
Asıllağa ışanad!..

8

Buzcigit kıala işleyd,
Kamal da kerek izleyd.
Ozalla ayla, künle,
Zuleyha otda küyed.

Köp işçi, taşçı keldi,
Ustanı işin kördü.
Ne aytsa zakiy usta,
Ayüp han barın berdi.

Altını, kıümüşü köp,
Aytmaydı mardası dep,
Kamal'nı közçü etip,
Buzcigit işleydi bek.

Şaharnı ustaları,
Körgeñle, bilgeñle da,
Kalanı ösgeñine
Kararğa kelgeñle da.

Tangsınıp ustalıkğa,
Cayalla hıpar halkğa:
"Köz körtüp bu cerlede
Bolmadı bıllay kıala!"

Züleyha sabırlı - sabırlı
Söyledi sözüñü, gülümseyerek:
- Allah da sevdiği hanı
Asillere emanet eder!

8

Buzyiğit kale yapıyor,
Kemal da gerekli şeyi arıyor.
Geçiyor aylar, günler,
Züleyha ateşte yanıyor.

Çok işçi, taş ustası geldi,
Ustanın işini gördü.
Ne derse büyük usta,
Eyüp han hepsini verdi.

Altını, gümüşi çok,
Söylemiyor az diye,
Kemal'i gözcü ederek,
Buzyiğit çalışıyor çok.

Şehrin ustaları,
Görenler, bilenler de,
Kalenin yükseldiğine
Bakmaya gelenler de.

Denk görerek ustalığı,
Yayıyorlar haber halka:
"Gözün gördüğü bu yerlerde
Olmadı böyle kale!"

Han kl tavidan biyik, -
Karaydı sakal iyip.
Kredi Buzcigit'ni
Hünerin, sıyın bilip.

Buzcigit aşığadı
Kalanı bitdirirge,
Kaytıp barıp anasın,
Atasın da körürge.

Da ne medet, cazıvu
Bolmağan cok insanda:
Krd ol da han kızın
Kl uzak uğanda.

Eki kz, olpanla
Cangan kibik canĖanlay,
Ol kız alay bara ed,-
Kırdıkla cur barĖanlay.

Hr atlağanı sayın
Cer andan uyalĖana,
Terekle, kırdıkla da
Ol kızĖa bağ urĖana.

Anı krĖenle barı
Kalmayın kızarĖana,
Anı krĖen krtla da
Cağla bolup kağana.

*Han gnl dağdan yüksek,-
Bakıyor sakal indirerek.
Görüyor Buzyiğit'in
Hnerini, dln bilerek.*

*Buzyiğit acele ediyor
Kaleyi bitirmeye,
Dönüp gidip anasını,
Babasını da görmeye.*

*Yalnız ne are, yazısı
Olmayan yok insanda:
Gördü o da han kızını
Gnl uzaklara uğtuğunda.*

*İki gözü, oban yıldızı
Yanmığ gibi yanarak,
O kız öyle gidiyordu,-
imenler yürüdüğü gibi.*

*Her adım attığı anda
Yer ondan utanmığ gibi,
AĞalar, imenler de
O kızı bağ vurur gibi.*

*Onu görenlerin hepsi
Kalmadan kızarmığa,
Onu gören ihtiyaırlar da
Delikanlı olup kalmığa*

Ol bolmasa dünyada
Kün carıtmay allıka,
Ansız alsa dünyanı
Saz tuman basarıka.

Ansız alsa, dünyada
Kögetle bişmezlika,
Cerni urgaklık alıp,
Sabanla bitmezlika.

Ansız alan dünyada
Şavdanla ururuka,
Terekle kögermeyin,
Samum celle urluka.

Ansız alan dünyada
Ot tirgizilmezlika,
Ansız alsa, dünyada
Üyle işlenmezlika,-

Buzcigit'ge ma alay
Köründü. Hayran boldu.
Kayıdan, uvanıdan da
Anı cüregi toldu.

Hansarayına kirip,
Kız andan ıkmay aldı,
Buzcigit'ni cüregi
Otda-örtende candı.

*O olmasa dünyada
Güneş aydınlatmadan kalmışa,
Onsuz kalsa dünyayı
Koyu duman basmışa.*

*Onsuz kalsa, dünyada
Meyveler pişmeyecek gibi,
Yeri kuraklık alıp,
Tarlalar bitmeyecek gibi.*

*Onsuz kalan dünyada
Pınarlar kuruyacak gibi,
Aalar yeşermeden,
Sam yelleri vuracak gibi.*

*Onsuz kalan dünyada
Ateş tutuşmaz gibi,
Onsuz kalsa , dünyada
Evler yapılmayacak gibi,-*

*Buzyiğit'e işte öyle
Göründü. Hayran oldu.
Kayıdan, sevinten de
Onun yüreği doldu.*

*Hansarayına girerek,
Kız oradan ıkmadan kaldı,
Buzyiğit'in yüreği
Ateşte-yangında yandı.*

Köp aylandı Buzcigit
Alayda, ol tiyrede.
Közün alalmağanlay
Kız çaşağan üyleden.

Hayran bolup aylandı,
Ne eterin bilmeyin,
Ol tiyreden keterge
Cüregi cibermeyin.

“Ol kimdi? Kimni kızıld?”
Buzcigit bilmey edi,
Anı tabıp söyleşir
Colnu da körmey edi.

“...Ogese ol... tüşümde
Uçup kelgen kanatlı
Bolup manga tünümde
Bir carık tang mı atdı?

“...Ogese ol canımı
Köp künleni carıñhan
Tavuş bolup, culduzum
Kamatdı mı carıñdan?”

Arlak ketip, dağda
Kayta edi Buzcigit,
Kesi kesine bılay
Ayta edi Buzcigit:

Çok gezdi Buzyiğit
Oralarda, o çevrede.
Gözünü alamadan
Kızın yaşadığı evlerden.

Hayran olarak gezdi,
Ne edeceğini bilmeden,
O çevreden gitmeye
Yüreği bırakmadan.

“O kimdir? Kimin kızıldır?”
Buzyiğit bilmiyordu,
Onu bulup konuşacak
Yolu da görmüyordu.

“... Yoksa o ...rüyamda
Uçup gelen kuş
Olup bana uyandığımda
Bir aydınlık şafak mı attı?

“...Yoksa o canımı
Çok günleri aydınlatan
Ses olup, yıldızım
Kamaştırdı mı ışıktan?”

Biraz ileri gidip, yine de
Dönüyordu Buzyiğit,
Kendi kendine böyle
Söylüyordu Buzyiğit:

“Manga bolur bolğandı,
Allah, boluş sen manga!
Boluş örtenge tüşüp
Küye turgan insanga.

Ansız kırdık çakğanın
Esleyalmam dünyada,
Ansız kün, ay çıkğanın,
Men körälmam dünyada.

Ötmekni tatıvun da
Sezalmam cer üsünde,
Suvum da açı bolur,
Bir tınçlık bolmaz mende...”

Keçe ortağa deri
Tentek bolup aylandı.
“Ol kızğa tübemeyin
Koymam!” dedi, qarğandı.

9

Tanga kalkıp, tüş kördü,
Kamal’nı terk uyatdı,
“Coldaşıngı esgermey,
Cuklaysa”- dep uyaltıdı.

Kamal turup, nögerin
Tanımay, seyir etdi:
- Beting-ķutung ketgendi,
Ne boldu sanga? - dedi.

“Bana olacak olmuştur,
Allah’ım, yardım et sen bana!
Yardım et yangına düşüp
Yanarak duran insana.

Onsuz çimen yeşerdiğini
Fark edemem dünyada,
Onsuz güneş, ay çıktığını
Ben göremem dünyada.

Ekmeğin tadını da
Sezemem yer üstünde,
Suyum da acı olur,
Rahatlık olmaz bende...”

Gece yarısına kadar
Serseri olup gezdi.
“O kıza rastlamadan
Bırakmam ! dedi söz verdi.

9

Sabaha dalarak, düş gördü,
Kemal’i çabuk uyandırdı,
“Yol arkadaşını düşünmeden,
Uyuyorsun”-diye utandırdı.

Kemal kalkıp, arkadaşını
Tanımadı, şaşarak:
-Yüzün-sıfatın değişmiş,
Ne oldu sana? -dedi.

Buzcigit

Bügeçe bir tüş kördüm,
Bir tavğa salam berdim,
Uçup çıkdım men anı,
Ak kanatlı - nögerim.

Ol kanatlı nögerim,
Kanatların cıydı da,
Meni birgeme uçup,
Uzak bardı canımda.

Sora ol anga ketdi,
Tavğa karangı cetdi,
Konar cerimi tapmay
Men köp adırgı etdim.

Men da anga uçalmay,
Ol da manga uçalmay,
Ekibiz eki tavda
Köp etdik sıyıt-kavğa.

Karangılık taş bolup,
Meni üsümnden basdı,
Ak kanatlı, soş bolup,
Köz tuvramdan acaşdı.

Tul-tuman kıara çavka
Künnü betin capdıla,
Tırnakların çıkırap,
Can-canımdan çapdıla.

Buzyiğit

Bu gece bir düş gördüm,
Bir dağa selam verdim,
Uçup çıktım ben onu,
Ak kanatlı - arkadaşım.

O kanatlı arkadaşım,
Kanatlarını topladı da,
Benim beraberimde uçup,
Uzak gitti yanımdan.

Sonra o ona gitti,
Dağa karanlık çöktü,
Konacak yerimi bulamadan
Ben çok kaygı ettim.

Ben de ona uçamadan,
O da bana uçamadan,
İkimiz iki dağda
Çok ettik bağış-kavga.

Karanlık taş olup,
Benim üzerimden bastı,
Ak kanatlı, sessiz olup,
Göz önünden kayboldu.

Toz-duman kara karga
Güneşin yüzünü kapattılar,
Tırnaklarını çıkırap,
Her yanımdan koştular.

Tav artı bir qarangı,-
Köp turdum col tabalmay,
Ketdim kara kuldege,
Kaldım andan çığalmay...

Aman tüşnü coralap,
Aytır kişi - teng midi?
Han kızın süygen cigit,
Han kızından keng midi?

Kamal tolu bilgendi
Buzcigit'ni sırların,
Umutuna cetalmay
Köz çaş tögüp cıların.

Buzcigit'den kem kalmay
Kamal da küydü, candı;
Bu dünyada bir canı
Süyüvden kim kuthardı?

Ol aytdı, arsar bola,
Kölü acımdan tola:
- Cokdu bizge öküllük
Bir Fatimat'dan sora.

Kıyın boldu kadaring,
Buzcigit, tengim,canım!
Fatimat'ha ayt barın,
Ol körür bir madarın.

*Dağ arkası bir karanlık,-
Çok durdum yol bulamadan,
Gittim kara kuyuya,
Kaldım oradan çıkamadan...*

*Kötü rüyayı yorarak,
Söyleyecek kimse- akran mıdır?
Han kızını seven yiğit,
Han kızından uzak mıdır?*

*Kemal hepsini bildi
Buzyiğit'in sırlarını,
Ümidine ulaşamadan
Göz yaşı döküp ağlayacağını.*

*Buzyiğit'ten geri kalmadan
Kemal de pişti, yandı;
Bu dünyada bir canı
Sevmekten kim kurtardı?*

*O söyledi kararsız olarak,
Gönlü dertten dolarak:
- Yoktur bize vekillik
Bir Fatima'dan sonra.*

*Zor oldu kaderin,
Buzyiğit, akranım, canım!
Fatima'ya söyle hepsini,
O görür bir çaresini.*

Buzcigit ol katinga
Aytdı bitev Һaparın,
Anasına aythanҗa
Aytdı bar kaygıların.

Bildi, küye, Fatimat
Caş Zuley'ni körgenin.
Buzcigit'ge aytdı ol
Kız Һan kızı ekenin.

- Balam, sen Һannı kızın
Körüp küygense, canım.
Köp Һan, biy ulula da
Tilep turalla anı.

Andan ariv kız çoқdı
Biz çaşаған cerlede,
Anıҗa akıllı çoқ
Şaharlada, ellede.

Buzcigit

Meni közlerim şaғat
Boldula, anam, anga,
Ant eteme, allay kız
Tuvmaғandı dünyаға.

Künüm keçe bolluқdu,
Anı körmesem, anam!
Dünyada çaşarıқma
Men, örten otda cana.

*Buzyiğit o kadına
Söyledi bütün haberini,
Annesine söyler gibi
Söyledi bütün kaygılarını.*

*Bildi, yanarak, Fatima
Oğlanın Züleyha'yı gördüğünü.
Buzyiğit'e dedi o
Kız han kızı nazlıyı.*

*- Yavrum, sen hanın kızını
Görüp yanmışsın, canım.
Çok han, bey oğulları da
İsteyip duruyorlar onu.*

*Ondan güzel kız yoktur
Bizim yaşadığımız yerlerde,
Onun gibi akıllı yoktur
Şehirlerde köylerde.*

Buzyiğit

*Benim gözlerim şahit
Oldular, annem, ona,
Yemin ediyorum, öyle kız
Doğmamıştır dünyaya.*

*Günüm gece olacaktır,
Onu görmezsem, annem!
Dünyada yaşayacağım
Ben, yanan ateşte yanarak.*

Fatimat

Sen da dünyaga ariv
Caratılğan bir cansa,
Kirgen üyüngü sen da,
Künça cap-caritasa.

Ekigizni birbirge
Dep caratıñça Allah;
Alay ol han kızıdı,-
Andadı, balam, palah.

Buzcigit

Anam! Han,Biy - barın da
Unutıñma men bugün,
Bügün birinçi kere
Kördüm dünyanı colun!

Bügünge deriçi men
Tar zindanda turğança,
Dünyanı carıgına
Anga bugün çıkğança,

Alay bolup turama,
Boluş manga, oy anam!
Bügünden başlap seni
Bolurma kerti balang.

Fatimat

Zulayha da öz balam,
Halal sütümü içdi,
Taphan anası sunup,
Köküregimde ösdü

Fatima

Sen de dünyaya güzel
Yaratılmış bir cansın,
Girdiğin evi sen de,
Güneş gibi ap-aydınlık ediyorsun.

İkinizi birbirinize
Diye yaratmış gibi Allah;
Yalnız o han kızıdır,-
Ondadır, yavrum, zorluk.

Buzyiğit

Annem! Han, bey- hepsini de
Unutmuşum ben bu gün,
Bu gün birinci kere
Gördüm dünyanın yolunu!

Bu güne kadar ben
Dar zindanda durmuş gibi,
Dünyanın aydınlığına
Ona bu gün çıkmış gibi,

Öyle olarak duruyorum
Yardım et bana, ey annem!
Bu günden başlayarak senin
Olurum gerçek yavrun.

Fatima

Züleyha da öz yavrum,
Helal sütümü içti,
Doğduğı annesi sanarak
Göğsümde büyüdü.

Ne bıla boluşayım
Carsıvlu balam, sanga?
Carlı katınnı sözü
Cetalmaz ulla hanga.

Buzcigit

Hangı söleş demeyme,
Han süygenge karamaz.
Üy ustasını çaşın
Ol tengine sanamaz.

Kızın kesine barıp,
Meni süygenimi ayt,
Anı künge teng etip
Meni küygenimi ayt.

Fatimat

Hangı kabağı allında
Ölüm saklap tursa da,
Hangı buyruk etip, meni
Zindanga saldırsa da,-

Barayım halal balam,
Boluşalsam - köreyim.
Zuleyha'ga: "Küsegen
Canıng tabılğand!" - deyim.

10

Köget, cemiş cayılğan,
Bulbul-kuşu cırlağan,
Sansız türlü gülleni
Zuleyha süyüp cıyğan.

Ne ile yardım edeyim
Acılı yavrum, sana?
Fakir kadının sözü
Erişmez büyük hana.

Buzyiğit

Hana konuş demiyorum,
Han sevgiye bakmaz.
Ev ustası oğlanı
O dengine saymaz.

Kızın kendisine varıp,
Benim sevdiğimi söyle,
Onu güneşe denk edip
Benim yandığımı söyle.

Fatima

Han kapısı önünde
Ölüm bekleyip dursa da,
Hangı buyruk edip, beni
Zindana koydursa da,-

Gideyim helal yavrum,
Yardım edebilirsem- göreyim.
Zuleyha'ya: "Aradığın
Canın bulunmuştur!" - diyeyim

10

Meyve, yemiş toplanan,
Bülbül- kuşu öten,
Sayısız türlü gülleri
Zuleyha severek toplayan.

Cerge berip tazalık,
Şavdan suvla kaynağan,
Kök kırdıkla kavşalıp
Cur-kiyikle oynagan.

Zuleyha ser çabıvçu,
Çeksiz zavuk tabıvçu,
Ertten çakda kuşkanat
Bolup köget kabıvçu.

Gahinik çapırılğan,
Cannet serivün urğan,
Teng kızları kuşşalap,
Zuleyha oyun kurgan.

Hansarayı, bahçası
Endi şoşdu, muthuzdu.
Ahırzaman duniya,
Caş cürekge uçuzdu.

Gül da künsüz açılmaz,
Terek, kırdık kögermez,
Buzcigitsiz Zuley da
Duniyada kün körmez.

Sak egetle arada,
Söleşirge çok ongu.
Han tüyüldü Buzcigit,
Altın ese da kolu.

*Yere verip temizlik,
Pınar sularının kaynadığı,
Gök çimenler serilerek
Geyiklerin koşup oynadığı.*

*Züleyha yavaş koşucu,
Sınırsız zevk bulucu,
Sabah erken kuş kanatlı
Olup meyve yiyici.*

*Kahinliğin yeşerdiği,
Cennet serinliğinin vurduğu,
Akran kızları toplanarak,
Züleyha'nın oyun kurduğu.*

*Hansarayı, bahçesi
Artık sessizdir, solgundur.
Ahir zaman dünya,
Oğlan yüreğine ucuzdur.*

*Gül de güneşsiz açılmaz,
Ağaç, çimen yeşermez,
Buzyiğit'siz Züleyha da
Dünyada gün görmez.*

*Dikkatli hizmetçiler arada,
Konuşmaya yok gücü.
Han değildir Buzyiğit,
Altın ise de eli.*

Taşdan katı tahtında,
Alay turgan çağında,
Süt anası Fatimat
Köründü col canında.

Çabıp çıktı Zuleyha,
Tansıklap kucaqladı.
Közüne mudah karap,
Sözüne kulak saldı.

Fatimat aytdı barın
Buzcigitni haparın.
Eki süygen cüreknı,
Ol bildi azapların.

-Biz neteyik qalada?
-Amal izle, han bala!
-Amalım çok, atam sak,
Koymayd üyden çıqarğa.

-Cangız kızı aythannı
Han okuna etedi,...
Bilmeyme, han qalanı
Kimge dep işletedi?

Sanga atağan bolsa
Altın qala - aybatın,
Süymeklik qışhan bala,
Bilseng kerek kıymatın:

*Taştan sert tahtında,
Öyle durduğı anda,
Süt anası Fatima
Göründü yol kenarında.*

*Koşup çıktı Züleyha,
Özlemle kucakladı.
Gözüne üzgün bakıp,
Sözüne kulak verdi.*

*Fatima söyledi hepsini
Buzyiğit'in haberini.
İki seven kalbin,
O bildi azabını.*

*-Biz ne edelim kalede?
-Çare ara, han yavrusu!
-Çarem yok, babam dikkatli,
Bırakmıyor evden çıkmaya.*

*-Yalnız kızının dediğini
Han bile yapıyor,...
Bilmiyorum, han kaleyi
Kime diye yaptırıyor?*

*Sana adanmış olsa
Altın kale- güzelliğini,
Sevgi yakalayan yavru,
Bilsen gerek kıymetini.*

“Kesim körüp büsürep,
Süyenimça bolmasa,
Çalangı kabul almam,
Muratlarım tolmasa”,-

De da, - atang bügülür!
Kız cüregin kim bilir?
Buzcigitge col tabıp
Tüberse ertten, ingir...

11

Köp kızlanı içinde
Zuley keldi kalağa,
Buzcigit çakırğandı
Nakışlağa qararğa.

Buzcigit

Suratlarım kalada -
Kün kubilğan kögürçün.
Can salalmam boyavğa
Zuleyha bir körgünçün.

Zuleyha

Suratların kalada -
Kün kubilğan kögürçün.
Kanat kağıp uçalmaz,
Buzcigit can berginçin.

Buzcigit

Colum tikdi, begipdi,
Han kalası biyikdi !
Can salırğa darmanım
Han tutalmaz kiyikdi.

“Kendim görüp bakarak,
Sevdiğim gibi olmazsa,
Kalenı kabul almam,
Muratlarım dolmazsa”,-

Dersen,-babın bükülür!
Kız yüregini kim bilir?
Buzyiğit’e yol bulup
Rastlarsın sabah,akşam...

11

Çok kızların içinde
Züleyha geldi kaleye,
Buzyiğit çağırdı
Nakışlara bakmaya.

Buzyiğit

Resimlerim kalede-
Güneşin övdüğü güvercin.
Can koyamam boyaya
Züleyha bir görmeden.

Züleyha

Resimlerin kalede-
Güneş öven güvercin.
Kanat çırpıp uçamaz,
Buzyiğit can vermeden.

Buzyiğit

Yolum diktir,kapalıdır,
Han kalesi yüksektir!
Can vermeye ilacım
Han tutamaz geyiktir.

Zuleyha

Han kalası biyikdi,
Colu nek bitellikdi?
Can salırğa darmanın
Öz allınga kelipdi...

Buzcigit söz aytalmay
Turdu nasıp çağında,
Beti cibip, nür bolup,
Zuleyha'nı canında.

Tebirenip bek kala,
Buzcigit kökge uçdu.
Can kirip nakışlağa,
Boyavları bet kışdu.

Buzcigit

Manga Teyri eşigi
Açılğanga uşaydı.
Kerti midi, Zuleyha,
Carığı künnü, aynı?

Zuleyha

Köp cıl seni sakladım,
Colğa çığıp qaradım.
Sen canıma koşulup,
Bir körürge tapmadım.

Cüregimde kayğıdan
Kıutulur kün körmedim.
Tüşlerime can salıp,
Tüşümde bir kelmeding.

Züleyha

Han kalesi yüksektir,
Yolu neden kapanacaktır?
Can koymaya ilacın
Öz önüne gelmiştir...

Buzyiğit söz söyleyemeden
Durdu nasip anında,
Yüzü ıslandı, nur olup,
Züleyha'nın yanında.

Sallanarak sağlam kale,
Buzyiğit göğə uçtu.
Can girip nakışlara,
Boyaları yüze kustu.

Buzyiğit

Bana cennet kapısı
Açılmışa benziyor.
Gerçek midir, Züleyha,
Işığı güneşin, ayın?

Züleyha

Çok yıl seni bekledim,
Yola çıkıp baktım.
Seni yanıma katılarak,
Bir görmeye bulamadım.

Yüreğimde kayğıdan
Kurtulacak gün görmedim.
Düşlerime can koyarak
Düşümde bir gelmedin.

Sen kelgenli kalağa,
Col kesilip qalğanlay,
Kerti süygen can edim,
Turdung manga qaramay.

Billay qala işleding,
Burmay seni izledim,
Entda calın, cangan ot
Seni körgeñ tüşlerim.

Teyri eşigi açılıp,
Tübegenbiz eki teng.
Ahır - aval bolğunçu
Ayrılmabız birbirden.

Buzcigit

Col cürüdüm, suv tapmay,
Suvda cüzdüm, col tapmay,
Hayran bolup çaşadım,
Manga bir terek çaqmay.

Köp taciret kördüm men,
Cer kırdırıp keldim men.
Ceti cılını cek bolup
Cürügenme elimden.

Oltanlarım teşilip,
Qaptallarım sögölüp,
Huner izlep cürüdüm,
Nasıpnı anda körüp.

*Sen geleli kaleye,
Yol kesilip kalmışça,
Gerçek seven can idim,
Durdun bana bakmadan.*

*Böyle kale yaptın,
Sürekli seni aradım,
Yine yalın, yanan ateş
Seni gören düşlerim.*

*Cennet kapısı açılıp,
Rastladık iki akran.
Ahır-evvel olmadan
Ayrılmayız birbirimizden.*

Buzyiğit

*Yol yürüdüm, su bulamadan,
Suda yüzdüm, yol bulamadan,
Hayran olup yaşadım,
Bana bir ağaç açmadan.*

*Çok ticaret gördüm ben,
Yer aşarak geldim ben.
Yedi yıl uzak olup
Yürüdüm köyümden.*

*Çarıklarım delinip,
Kaftanlarım sökölüp,
Hüner arayıp yürüdüm,
Nasibi onda görüp.*

Sen kelgenli kalağa,
Col kesilip kalğanlay,
Kerti süygen can edim,
Turdung manga karamay.

Bıllay kala işleding,
Burmey seni izledim,
Entda calın, cangan ot
Seni körgen tüşlerim.

Teyri eşigi açılıp,
Tübegenbiz eki teng.
Ahır - aval bolğunçu
Ayrılmabız birbirden.

Buzcigit

Col cürüdüm, suv tapmay,
Suvda cüzdüm, col tapmay,
Hayran bolup çaşadım,
Manga bir terek çaķmay.

Köp taciret kördüm men,
Cer kırdırıp keldim men.
Ceti cılnı cek bolup
Cürügenme elimden.

Oltanlarım teşilip,
Kaptallarım sögölüp,
Huner izlep cürüdüm,
Nasıpnı anda körüp.

*Sen geleli kaleye,
Yol kesilip kalmışça,
Gerçek seven can idim,
Durdun bana bakmadan.*

*Böyle kale yaptın,
Sürekli seni aradım,
Yine yalın, yanan ateş
Seni gören düşlerim.*

*Cennet kapısı açılıp,
Rastladık iki akran.
Ahır-evvel olmadan
Ayrılmayız birbirimizden.*

Buzyiğit

*Yol yürüdüm, su bulamadan,
Suda yüzdüm, yol bulamadan,
Hayran olup yaşadım,
Bana bir ağaç açmadan.*

*Çok ticaret gördüm ben,
Yer aşarak geldim ben.
Yedi yıl uzak olup
Yürüdüm köyümden.*

*Çarıklarım delinip,
Kaftanlarım sökölüp,
Hüner arayıp yürüdüm,
Nasibi onda görüp.*

Atamı da körmedim,
Anamı da körmedim,
Uсталıktan başhanı
Men cukğa tergemedim.

Tavdan taşdan ötgenme,
Bu şaharğa cetgenme,
Köp kitap okuğanma,
Köp tilek da etgenme.

Seni körüp bahçada
Közlerim ot çakdıla.
Andan beri sanlarım
Bu avruvnu tapdıla.

Uсталık, हुner - barı,
Bu dunyanı zatları,
Süymeklik - cangız nasıp.
Men anı angıladım.

Boş kıldırdım kıralnı,
Boş okudum Kur'an'ını,
Seni körür kün bolsa,
İşim kesi kıraldı.

Men bir konak colovçu,
Havh fatarında kalğan,
Carlı uстанı caşı,
Han kızına taralğan.

*Babamı da görmedim,
Anamı da görmedim,
Uсталıktan başkasını
Ben bir şeye tercih etmedim.*

*Dağdan taştan geçtim,
Bu şehre yetiştim,
Çok kitap okudum,
Çok dilek de diledim.*

*Seni görüp bahçede
Gözlerim şimşek çaktı.
Ondan beri vücudum
Bu hastalığı buldu.*

*Uсталık, हुner - hepsi,
Bu dünyanın şeyleri,
Sevgi - yalnız nasiptir.
Ben onu anladım.*

*Bilmeden gezdim krallığı,
Bilmeden okudum Kur'an'ı,
Seni göreceğün olsa,
İşim kendisi hâlloldu.*

*Ben bir konuk yolcu,
Geçici misafir evinde kalan,
Fakir uстанın oğluyum,
Han kızına vurulan.*

Atım meni Buzcigit,
Har insanga tüz, cigit.
Alır bolsang tenglikge,
Üyge kirsemmi igit?

Eter bolsang meni teng,
Üyge kirsem kerekdi,
Canım süygen canımı
Kesim körsem kerekdi.

Kızla

Biring - narat biring- naz,
Tizilipsiz, ariv - ar,
Biring - altın, biring - nür,
Birigipsiz ariv - ar!

Birigiz - kün biring - ay,
Koşulupsuz ariv - ar.
Kıyama kün kelginçi
Ayrılmagız, ariv - ar.

12

Buzcigit Zuleyha'nı
Köre turdu kalada,
Süymeklik künden künge
Öse bardı arada.

Süymeklik ol qarangi
Kalağa kün tiydirdi.
Tavuşluq suratlağa
Cangıdan can kiyardı.

Adım benim Buzyiğit,
Her insana doğru, yiğit,
Kendine denk görürsen,
Eve girsem mi iyidir?.

Eder olsan beni denk,
Eve girsem gerektir,
Canımın sevdiği canımı
Kendim görsem gerektir.

Kızlar

Biriniz -çam biriniz -ladın ağacı,
Dizilmişsiniz, güzelce,
Biriniz- altın, biriniz - nur,
Birikmişsiniz güzelce!

Biriniz - güneş, biriniz- ay,
Karışmışsınız güzelce.
Kıyamet günü gelmeden
Ayrılmayınız, güzelce.

12

Buzyiğit Züleyha'yı
Görerek durdu kalede,
Aşkları günden güne
Büyüdü arada.

Aşk o karanlık
Kaleye güneş doğdurdu.
Gösterişli resimlere
Yeniden can verdi.

Ustanı nakışları,
Kalanı bar taşları,
Uyanıp, oynap, külüp,
Caraşıp kaldı barı.

Zuleyha'nı külgeni,
Kıvançı, mudahlığı,
Barı da tavrı bolup,
Seyirlik sıfat aldı.

Allay usta bolmadı
Biz tanıgan cerlede,
Allay süygen bolmadı
Kız saylağan ellede.

Allay kala körmedi
Bu tiyreni halkları,
Allay hapa eştmedi
Bu cerni bek kartları.

Salğan taşı ot canıp,
Tartıhan ızı kuralıp,
Buzcigit süygenine
Tübey turdu kıvanıp.

Kız bilmedi atası
Buzcigit'ge bermezın,
Üy ustası ulanın
Anga durus körmezın.

Ustanın nakışları,
Kalenin bütün taşları,
Uyanıp, oynayıp, gülüp,
Yerleşerek kaldı hepsi.

Züleyha'nın gülüşü,
Sevinci, üzüntüsü,
Hepsi de masal olup,
Seyirlik şekil aldı.

Öyle usta olmadı
Bizim tanıdığımız yerlerde,
Öyle seven olmadı
Kız beğenilen köylerde.

Öyle kale görmedi
Bu çevrenin halkları,
Öyle haber işitmedi
Bu yerin çok ihtiyarları.

Koyduğu taşı ateş yanıp,
Çektiği iz düzenlenip,
Buziğit sevdiğine
Rastlayarak durdu sevinip.

Kız bilmedi babasının
Buziğit'e vermeyeceğini,
Ev ustası oğlanı
Ona uygun görmeyeceğini.

Zulmunu bilmey sırın
Ala tavkel etdile.
“Can sav bolup, birbirni
Taşlamabız!” dedile.

Haram adam azmıdı,
Söz cetdirdile hana:
“Kızın el külkülüğü
Eted!” dedile anga.

Han kızın çağırdı da,
Ariv söleşdi, küldü...
Da ne küreşse da ol,
Sözü barmazın bildi.

Uruşdu... “Sen - han kızı!”
Dep, esine tüşürdü,
Kız antına ölmezın
Kart han tolu tüşündü.

Han

Ol mudu ahır sözün,
Kızım, balam, atanga?
Ne hata etgen edim
Men ömürümde sanga?

Zuleyha

Manga dünya carığın
Bergen sen eding ,atam,
Senden katılık, hata
Körmegen edim, atam.

Zulmün sırrını bilmeden
Onlar cesaret ettiler.
“Canımız sağ oldukça, birbirimizden
Vazgeçmeyiz!” dediler.

Haram insan az mıdır?
Söz yetiştirdiler hana:
“Kızın seni gülünç duruma
Düşürüyor” dediler ona.

Han kızını çağırdı da,
Güzel konuştu, güldü...
Ne kadar uğraşsa da o,
Sözünün geçmeyeceğini bildi.

Kızdı... “Sen - han kızısn !”
Diye, aklına getirdi,
Kızın yeminine ölmeyeceğini
İhtiyar han çok düşündü.

Han

O mudur son sözün,
Kızım, yavrum, babana?
Ne hata etmiş idim
Ben ömrümde sana?

Züleyha

Bana dünya ışığını
Veren sen idin, babam,
Senden sertlik, hata
Görmemiş idim, babam.

Keç sen carlı kızına,
Cokdu başı ayırım.
Tavkel bolganma atam,
Cokdu arıya kayırım!

Han

Kızım, carık künümse,
Kıynama meni bılay,
El külkülüğü etme
Atangı canı savlay!

Zuleyha

Cüregim men ayıhanı
Etmeyd, keç atam manga,
Ne eteyim? Sanap koy
Meni Allah urğanga.

Altın tecep, taht tecep,
Boş kıynama canımı,
Allah bergend kesime
Koy meni tört sanımı.

Dariyleni neterme,
Nakut bıla nalması?
Buzcigitsiz dünyada
Kanıam kırup kalmaz mı?

Kerivanla kelsinle
Başhalanı üyüne,
Başka kızla tursunla
Altınlağı süyüne.

*Affet sen garip kızını,
Yoktur başka sözüüm.
Cesaretli oldum babam,
Yoktur geri dönüşüm!*

Han

*Kızım, aydınlık güneşimsin,
Üzme beni böyle,
El diline düşürme
Babanı canın sağken!*

Züleyha

*Yüreğim benim dediğimi
Yapmıyor, affet babam beni,
Ne edeyim? Kabul et
Beni Allah vurmuş gibi.*

*Altın verip, taht verip,
Boşuna üzme canımı,
Allah verdi kendime
Bırak benim vücudumu.*

*İpekleri ne yapayım,
Yakut ile elması?
Buzyiğit'siz dünyada
Kanıam kuruyup kalmaz mı?*

*Kervanlar gelsinler
Başkalarının evine,
Başka kızlar dursunlar
Altınlara sevinerek.*

Ḥan ululanı barın
Buzcigit'ça köralmam
Buzcigitni tırnağın
Men barına beralmam.

13

Adam canı ḥanlağa
Gebenek canıça tüyül,
Ayṯhanına boy salıp
Turmağanga ol küyün

Terk körgüztür, uyatır,
Kim bolur ḥanga batır?
Adam ḥanın köl etip,
Üstünde salat çatır!

Kolunda savut - saba,
Ayṯhanı bolup bara,
Usu tutsa ḥalknı da
Etedi ḥan avara.

Zuleyḥa - teli sabiy,
Bilmeydi çaşav halın,
Süygen ata ese da,
Atası ḥan bolğanın.

İt itligin etgença,
Ḥan da ḥanlığın eter,
Tınmağan usta çaşnı
Tartıp da boynun keser.

*Han ulularının hepsini
Buzyiğit gibi göremem
Buzyiğit'in tırnağını
Ben tümüne değıšemem.*

13

*İnsan canı hanlara
Kelebek canı bile değıldir,
Söylediğini kabul edip,
Durmaya o zordur.*

*Çabuk gösterir, uyandırır,
Kim hana karşı durur?
İnsan kanını göl edip,
Üstünde kurar çadır!.*

*Elinde silahları,
Söylediği oluverir,
Kafa tutsa halkı da
Eder han halkı avare.*

*Züleyha- deli çocuk,
Bilmiyor hayat hâlini,
Sevdiği babası ise de,
Babasının han olduğunu.*

*İt itliğini eder gibi
Han da hanlığını eder,
Söz dinlemeyen usta oğlanın
Çeker de boynunu keser.*

Tişiriv a... akılsız,
Cılar da terk unuttur,
Han saylağan nasibın
Sıylı körüp kıubultur.

Haram akıl carıtıp,
Han tahında olturdu,
Buzcigit'i çağkırtıp,
Kıaladan hıpar sordu.

Buzcigit başın iyip,
Kıala bitgenin aytdı.
Hırmıt etip asıl caş
Cetine sabır kıaytdı.

Han ulla ısıbas etdi,
Razılığın bildirdi.
Altın-tuhtuy kıapdalnı
Buzcigit'ge kıydirdi.

Özırlege karadı,
Akılın etdi bayam:
- Caşım cok bıllay usta
Bolsun meni öz balam!

Camavatnı cıyıgız,
Soyum malla tıyıgız,
Zuleyha'nı toyuna
Tamam bolsun sıyıgız.

Kadın kısmı... akılsız,
Ağlar da çabuk unuttur,
Hanın seçtiği nasibini
Soylu görüp yüceltir.

Haram akıl aydınlatıp,
Han tahtında oturdu,
Buzyiğit'i çağkırtıp,
Kaleden haber sordu.

Buzyiğit başın eğip,
Kalenin bittiğini söyledi.
Hırmıt edip asil oğlan
Yerine sabırlı döndü.

Han büyük övgü etti,
Razılığını bildirdi.
Altın düğmeli kaftanı
Buzyiğit'e giydirdi.

Vezirlerine baktı,
Herhâlde aklından bir şey geçirdi:
- Oğlum yok böyle usta
Olsun benim öz yavrum!

Cemaati toplayınız,
Yüzülecek hayvanlar tutunuz.
Züleyha'nın düğününe
Tamam olsun hediyeniz.

Cangız kızım nasıplı
Bolsun anı süyeme,
Halkğa hapar cayıgız,
Buzcigit'ge bereme!...

Buzcigit cunçusa da,
Tobuqlanmayın kaldı.
Başın enşge iygelley
Hannı salamın aldı.

14

Han uzak uruşladan
Horlam alıp kelgende,
Cıyılıp kuvañ etgen
Töre edi bu cerde.

Kızganç tüyül edi han:
Kişige etmey hını,
Töge edi ayamay,
Tonalğan ırışını.

Toya etdile açla,
Tokla - esirip cata,
Kengde tögülse da han,
Mında bir kişi hata.

Körmeyin ullu toyda,
Barı azat bolğança,
İçe edile, toya,
Han bermezlikça azap.

Yalnız kızım nasıplı
Olsun onu istiyorum,
Halka haber yayınız,
Buzyiğit'e veriyorum!...

Buzyiğit sevinse de,
Diz çökmeden kaldı.
Başını aşağı eğerek
Hanın selâmını aldı.

14

Han uzak savaşlardan
Zafer alıp geldiğinde,
Toplanarak sevinmek
Töre idi bu yerde.

Cimri değil idi han:
Kimseye kızmazdı,
Paylaşıyordu halkıyla,
Aldığı ganimet rızkını.

Doyuyorlardı açlar,
Toklar - sarhoş olarak yatıyordu,
Uzakta dökülse de kan,
Burada kimse eziyet etmezdi.

Görmeden büyük düğünde
Hepsi azat olmuş gibi,
İçiyorlardı, doyarak,
Han azap vermeyecek gibi.

Ol uruşda caralı,
Ölgen da bolmagança,
Alay edi han toyu,
Cır cürekleni aç.

At çarişle, oyunla
Bola edile kızıv.
Han allay horlam toyga
Alıp çıga ed kızın.

Bu col oyun başha,
Kelgença halk cubançha.
Ayüp han cengil suhu,
Uşamay toy kuançha.

Çapsala da han erge
Beredi kızın derge,
Cetmedi tavuş bolup,
Ol alğınça, cer-erge.

Zuleyha da körünmey
Toyçula arasında,
Turadı begitilip
Kesini kalasında.

Han konakla, sıylıla
Olturuvçu cerlede,
Askerçile egetle,
Han işin cürütgenle.

*O savaştı yaralı,
Ölen de olmamış gibi,
Öyle idi han düğünü,
Türkü yürekleri açarak.*

*At yarışları, oyunlar
Oluyorlardı hızlı.
Han öyle zafer düğününe
Alıp çıkıyordu kızını.*

*Bu sefer oyun başka,
Kelmiş gibi halk vakit geçirmeye.
Eyüp han çabuk, sessiz,
Benzemiyor düğün sevince.*

*Koşsalar da, han, kocaya
Veriyor kızını diye,
Olmuyordu ses olup,
O öncekiler gibi, yer yere.*

*Züleyha da görünmeden
Düğüncüler arasında,
Duruyor kapatılarak
Kendinin kalesinde.*

*Han konukları, soyluların
Oturdukları yerde,
Askerler, hizmetçiler,
Han işini yürütenler.*

Aş, içgi, cır da elpek
Boluvçu hansarayda
Han özürle, egetle
Kuş-muşdula har kayda.

Buzcigit'ni tüz canı
Bilmeyin bir hıylanı,
Nögerlerin çakırıp,
İçed kara sıranı.

Han egetle, hâl bile,
Kuşalaydıla anı.
İçgini erkin tecep,
Buzadıla caş kanın.

Birle anı kozutup
Tüyüş açarğa kerek,
Han a ustanı tutup
Zindanga atar kerek.

Zuleyha qalasında,
Tengleri arasında
Kiyinedi Buzcigit-
Közünü qarasında.

Barınada tüşünüp,
Hannı oyun tüz bilip,
Kamal'nı canı ketdi,
Zuleyha'ğa terk cetip.

Önceden yemeğin, içkinin, türkünün de
Çok olduğu hansarayda
Han vezirleri, hizmetçiler
Gizlice konuşuyorlar her yerde.

Buzyiğit'in doğru yanı
Bilmeden bu hileyi,
Arkadaşlarını çağırıp,
İçiyor kara içkiyi.

Hanın hizmetçileri, durumu bilerek,
Kuşatıyorlar onu.
İçkiyi bolca verip,
Bozuyorlar kanını.

Birilerinin onu alaya alarak
Kavga başlatması gerek,
Hanın da ustayı tutarak
Zindana atması gerek.

Züleyha kalesinde,
Akranları arasında
Giyiniyor Buzyiğit'e
Güzel görünmek için.

Hepsini de düşünerek,
Hanın hilesini doğru bilerek,
Kemal'in aklı başından gitti,
Züleyha'ya çabuk yetişerek.

Kamal

Ħan toyundan keldim men,
Ħan aklın bildim men:
Ħannı közü suvukdu,
Ölüm bizge cuvukdu.

İgi tüyül toyları,
Bizge etgen oyları,
Ħurmanlıkğa uşamaydı
Bügün soyğan koyları.

Ħıylğa cıyılğand Ħalk,
Bizge bilened bıçak,
Buzcigit'den boşaybız,
ZuleyĦa, bılay tursak.

Duşman tolup sarayğa,
Ħuvanışıp karayla,
Köp içinde cangızını
Ölür künün marayla.

Cetse bu küysüz Ħadar,
Buzcigit'ge ne madar?
Sen Ħazavat etmeseng,
Bu oyunda can çıĦar!

Köp duşmannı içinde
Boyun salıp catadı,
Boyun salğan cigitni
Ölür tangı atadı.

Kemal

Han düğününden geldim ben,
Hanın aklından geçeni bildim ben:
Hanın niyeti iyi deĦildir,
Ölüm bize yakındır.

İyi deĦildir düğünleri,
Bize kurdukları tuzakları,
Kurbanlıkğa benzemiyor
Bu gün yüzdükleri koyunları.

Hileye toplanmış halk,
Bize bileniyor bıçak,
Buzyiğit'i kaybediyoruz,
Züleyha , böyle dursak.

Düşman dolup saraya,
Sevinerek bakıyorlar,
Çok insan içinde yalnızın
Ölecek anını bekliyorlar.

Yetişse bu ağıtsız kader,
Buzyiğit'e ne çare?
Sen uğraşmasan eğer,
Bu oyunda can çıkar!

Çok düşmanın içinde
Boyun eğip yatıyor,
Boyun eĦen yiğidin
Ölecek şafağı atıyor.

Süygeninge canıngı,
Âşık taza anıngı
urman etseng, - bugün sen
Tıyarıksa anıngı!

Kengeşge koşulursa,
Bu nedi dep sorursa,
İgi akıldan tolsang,
Bizge nöger bolursa.

Senden sebep bolmasa,
Buzcigit'ni coyalla.
Künümü keçe etip,
Meni tengsiz oyalla.

...Zuleyha abıp bardı,
Toy için eki cardı,
Atasına bir arap,
Ol barın angıladı.

Közünden köz caş bardı,
Barına tabu saldı.
annı allında tohtap,
Tüzlük töre davladı.

Zuleyha

Salam berdik atala,
utlu bolsun toyuğuz.
Köp alknı akırğansız,
İgi bolsun oyuğuz.

Sevdiğine canını
Âşık temiz kanını
Kurban etsen ,- bu gün sen
Durdurursun hanını!

Konuşmaya katılırsın,
Bu nedir? diye sorarsın,
Hile olmadığını anlarsan
Bize arkadaş olursun

Senden sebep olmazsa,
Buzyiğit'i öldürecekler.
Gündüzümü gece ederek,
Beni akransız bırakacaklar.

...Züleyha koşarak gitti,
Düğünü ikiye böldü,
Babasına bir bakarak,
O hepsini anladı.

Gözünden gözyaş aktı,
Hepsine "durun!" dedi.
Hanın önünde durup,
Doğruluk istedi.

Züleyha

Selâm verdik atalar,
Kutlu olsun düğününüz.
Çok halk ağırmissınız,
İyi olsun oyununuz.

Allah için toy bolsa -
Koy-kozula soyuğuz,
Duşman için toy bolsa,
Azat etip koyuğuz.

Soyum kerek desegiz,
Adam etin tatmağız.
Oyun kerek desegiz,
Tüzge kılıç tartmağız.

Nasıp kelgen künlede,
Bıllay suvuq oy etgen
Eşitmedim bir cerde,
Adam soyup toy etgen.

Toy üsünde öçeşip,
Bıllay akıl keltirgen,
Köp içinde cangızını
Hıylı bıla öltürgen.

Hıylı kelmey esine,
Süymeklikden esirgen,
Öz üyünden acaşıp,
Kıyın colu kesilgen.

Atasından ayrılğan,
Anasından ayrılğan,
Kozu kıllı bu harip,
Caşlay canı kıyılğan.

*Allah için düğün olsa -
Koyun-kuzu yüzünüz,
Duşman için düğün olsa,
Azat ederek bırakınız.*

*Yüzmek gerek dersenz,
İnsan eti tatmayın.
Oyun gerek dersenz,
Doğruya kılıç çekmeyin.*

*Nasibin geldiği günlerde,
Böyle soğuk oyun eden
İşitmedim hiç bir yerde,
İnsan yüzüp düğün eden.*

*Düğünde bahse girip,
Bunu aklına getiren,
Çok insanın içinde yalnızı
Hile ile öldüren.*

*Hile gelmeden aklına,
Aştan sarhoş olan,
Kendi evinden ayrılıp
Zor yolları kesilen.*

*Babasından ayrılan,
Anasından ayrılan,
Kuzu gibi bu garip,
Gençken canına kıyılan.*

Altın nakış kalanı
Kanı bıla qaladı.
Kızın berlik han anı
Cangız canın maradı.

Cürek salıp aytırğa,
Caş canın sağırtırğa,
Bir ana süt ösdürgen
Coldaşın da kabırğa

Salırğa aytıpsız siz.
Oğese han adepsiz,
Hürmetsiz da bolup, biz
Boş kavgamı etebiz?

Öz curtundan acaşıp,
Kimdi uzak ketmegen,
Halal kıyını üçün
Kimdi azap çekmegen?

Men cilayma, tileyme
Atam bıla anamdan,
Han qatında oltırğan
Kiçiden, tamatadan:

Aythanımı alsamız,
Sorganımı bersegiz:
Asıl adam bu ese,
Bir haterin körsegiz;

*Altın nakışlı kaleyi
Kanı ile ördü.
Kızını verecek han onun
Yalnız canına göz dikti.*

*Yüreğe koyup söylemeye,
Genç canını yok etmeye,
Bir ananın sütüyle büyüyen
Yoldaşını da kabre*

*Koymaya kararlısınız siz.
Yoksa han edepsiz,
Hürmetsiz de olarak, biz
Boşuna kavga mı ediyoruz?*

*Kendi yurdundan çıkıp,
Kimdir uzak gitmeyen,
Helal kazancı için
Kimdir azap çekmeyen?*

*Ben ağlıyorum, diliyorum
Babam ile anamdan,
Hanın yanında oturan
Küçükten, büyükten:*

*Söylediğimi alsanız,
Sorduğumu bilerseniz:
Asil insan bu ise,
Bir hatırını görseniz;*

Öz curtundan açayhan
Cangız bala - tentekni
Akıl bar ese handa,
Azat kılsa kerekdi.

15

Zuleyha'nı köz caşı
Eritmedi betlerin,
Anı taza tilegi
Ketermedi dertlerin.

Karavaşla cetdile,
Anı tart-soz etdile.
Buzcigit'ni tört eget
Tartıp alıp ketdile.

Muratına cetip, han
Buzcigit'ni tutdurdu,
Kızını carık küün
Tar zindanga sukdurdu.

Zuleyha tapdı amal,
Tuthundan başın aldı,
Betinden kanı ketip,
Atasına karadı:

Zuleyha

Akılsızğa söz aytsang,
Köklüregine konmaydı.
Rahmusuzğa söz aytsang,
Erir kanı bolmaydı.

Kendi yurdundan çıkan
Yalnız yavruyu, garibi
Akıl var ise handa,
Azat kılsa gerektir.

15

Züleyha'nın gözyaşı
Yumuşatmadı yüzlerini,
Onun temiz dileği
Gidermedi dertlerini.

Hizmetçiler yetiştiler,
Onu tutup çektiler.
Buzyiğit'i dört asker
Çekip alıp gittiler.

Muradına erişip, han
Buzyiğit'i yakalattı,
Kızının aydınlık güneşini
Dar zindana sokturdu.

Züleyha buldu dert,
Aklı başından gitti,
Yüzünden kanı gidip,
Babasına baktı:

Züleyha

Akılsıza söz söylesen,
Kalbine işlemiyor.
Rahmetsize söz söylesen
Eriyecek kanı olmuyor.

Kar üsüne kün tiyse,
Cılınır dep kıvanma,
Han kalada toy etse,
Carlı eseng, kivanma.

Süygening carlı bolsa,
Caşarma dep kivanma.
Bay carlığa calğanmaz,
Calğarma dep kıvanma.

Hannı kızı sen bolup,
Erkeme dep, kıvanma,
Kılıç ceter boynunga,
Erkeme dep kıvanma.

Ariv aytsa han atang,
Kertidi dep, kıvanma,
Dunya malı, altını
Mendedi dep kıvanma.

Köp kan tökgen atanı
Kaçı bar dep, kıvanma,
Korkutmaz bala kanı,
Açımam dep, kıvanma.

Kamal

Hanga tuzak salmadı,
Kan tögerge kalmadı,
Dertigiz bolmaz anga,
Malıgızını almadı.

Kar üstüne güneş doğsa,
Isınır diye sevinme,
Han kalede düğün ederse,
Fakir isen sevinme.

Sevdiğin fakir olsa,
Yaşarım diye sevinme.
Zengin fakire verilmez,
Varırım diye sevinme.

Hanın kızı sen olup,
Nazlıyım diye, sevinme,
Kılıç yetişir boynuna,
Nazlıyım diye sevinme.

Güzel söylese han baban,
Gerçektir diye, sevinme,
Dünya malı, altını
Bendedir diye sevinme.

Çok kan döken babanın
Yazı var diye, sevinme,
Korkutmaz evlat kanı,
Acı çekmem diye, sevinme.

Kemal

Hana tuzak kurmadı,
Kan dökmeye kalmadı,
Derdinüz olmaz ona,
Malınızı almadı.

Sanına kılıç tağıp,
Süngü bıla çapmadı,
Balta-bıçak bilep ol,
Sizge hıyla tapmadı.

Atağınızı öltürgen
Duşmanığız bu tüyül,
Bar tersligi - bu kıala,
İşledi ol han üyün.

Bir adamnı kanına,
Boyalmadı kolları,
Şahar koyup, el koyup,
Bu kalanı kaladı.

Bir adamnı kanın ol
Kara cerge tökmedi,
Bir adamğa dert tutup,
Hıyla murat etmedi.

Kara bolsa işigiz,
Adam kanın içigiz!
Terslik asmak asdıgız-
Bir kesigiz tüşügüz.

Hayır çokdu hanlardan,
Soğur boldula barı,
Akıl kaçdı aladan,
Aman iş, ölüm tarıp.

Beline kılıç takıp,
Süngü ile koşmadı,
Balta-bıçak bileyip o,
Size hile etmedi.

Atanızı öldüren
Duşmanınız bu değil,
Bütün kötülüğü- bu kale,
Yaptı o han evini.

Bir insanın kanına,
Bulanmadı elleri,
Şehir bırakıp, köy bırakıp,
Bu kaleyi ördü.

Bir insanın kanını o
Kara yere dökmedi,
Bir insana kin tutup,
Hile murat etmedi.

Kara olsa işiniz,
İnsan kanı içiniz!
Yanlış idam verdiniz-
Bir kendiniz düşünüz.

Çare yok hanlardan,
Kör oldular hepsi,
Akıl gitti onlardan,
Kötü iş, ölüm gelerek.

Hanla barı kuturup
Sangırav bolğandıla,
Karangı zindanları,
Cesirden tolğandıla.

Ay Buzcigit, sen cazık,
Birge ösdük, çaşadık,
Carlı anang bişirgen
Gırcınnı köp aşadık.

Sen elingde han eding,
Erke ösgeñ can eding,
Bulbul eding ceringde,
Carlılağa tang eding!

Bolmaz cerge tüşgense,
Terk tururğa madar cok.
Cangan otha tüşgense,
Kıtharırğa kadar cok.

Egiz tuvğan balalay,
Ayrılmay çaşadık.
Han sözüne iynanıp,
Bıllay palahğa kaldık.

Buzcigit

Ay, can dosum, Kamal'ım,
Cok seni da amaling:
Acal cetdi madar cok,
Kıyın edi kadamım.

Hanların hepsi kudurup
Sağır olmuşlardı,
Karanlık zindanları,
Esirden dolmuşlardı.

Ey Buzyiğit, sen garip,
Beraber büyüdük, yaşadık,
Garip ananın pişirdiği
Ekmeği çok yedik.

Sen köyünde han idin,
Nazlı büyüyen can idin,
Bülbül idin yerinde,
Fakirlere şafak idin!

Olmaz yere düşmüşsün,
Çabuk gitmeye çare yok.
Yanan ateşe düşmüşsün,
Kurtarmaya kader yok.

İkiz doğmuş yavru gibi,
Ayrılmadan yaşadık.
Han sözüne inanarak,
Böyle kötülükte kaldık.

Buzyiğit

Ey, can dostum, Kemal'im,
Yoktur senin de çaren:
Ecel geldi çare yok,
Zor idi kaderim.

Kara kuşnu kanatı
Kayırılır kün cetdi,
Cança körge tengeimden
Ayrılır kün cetdi.

Sen bu cerden keterse,
Elibizge kaytırısa,
Meni bu haparımı
Comak etip aytırısa.

Asırarsa meni sen,
Ceribizge kaytırısa,
Meni bu haparımı
Caning açıp, aytırısa.

Cangız kalğan atama,
Cılay kalğan anama,
Buzcigit'ni sözü dep,
Salamımı ala bar.

Cangızım dep can bere,
Karamımdan toymağan,
Meni carlı atama
Bılay aytmay koymağın:

Bala atadan tuvar,
Ana kindigin cuvar,
Ata bolsa er kişi,
Ulanı ızın kuvar.

Kara kuşun kanadı
Bükülecek gün geldi,
Can gibi gördüğüm akranımdan
Ayrılık günü geldi.

Sen bu yerden gidersin,
Köyümüze dönersin,
Benim bu haberimi
Masal edip söylersin.

Kabre koyup beni sen,
Yerimize dönersin,
Benim bu haberimi
Canın acıyarak, söylersin.

Yalnız kalan babama,
Ağlayarak kalan anama,
Buzyiğit'in sözü diye,
Selamımı alarak git.

Yalnızım diye can vererek
Bakışımдан doymayan,
Benim garip babama
Böyle söylemeden koma:

Evlad babadan doğar,
Ana göbeğini yıkar,
Baba olsa er kişi,
Oğlu izinden gider.

Ata sözün atmadım
Kıynlıktan kaçmadım,
Bilese kollarıma,
Tıtır boldu cakğanım.

Cangızım dep köz kısımay,
Karap menden toymağan,
Cılay kalğan anama
Bılay aytmay koymağın:

Zindan içi karangı,
Andan çığar qarıv cok,
Acal cetse adamğa
Bu dünyada kalıv cok.

Başımdağı börkümü
Sen anama eltirse,
“Buzcigit’ni közünden
Körüp tur anam” derse.

Esen kaytıp elge sen
Atabızını körürse,
Kolumdağı cüzükñü
Eltip anga berirse.

Kıyın künde anama
Bala bol sen, köl bere!
Sabır bol de dünyada
Kıynlıkları köre!

Baba sözünü atmadım
Zorluklardan kaçmadım,
Biliyorsun ellerime
Kireç oldu sürdüğüm.

Biriciğim diye, göz yummadan,
Bakıp benden doymayan,
Ağlayarak kalan anama
Böyle söylemeden koma:

Zindan içi karanlık,
Oradan çıkmaya güç yok,
Ecel yetişse insana
Bu dünyada kalmak yok.

Başımdaki kalpağı
Sen anama götürürsün,
“Buzyiğit’in gözünden
Görerek dur anam” dersin.

Rahat dönüp köye sen
Babamızı görürsün,
Elimdeki yüzüğü
Götürüp ona verirsin.

Zor gününde anama
Evlat ol sen, gönlünü al!
Sabırlı ol de dünyada
Zorlukları görerek!

Meni suray kelgende,
Seni cangız körgende,
Barın aytırsa burmay,
Caşıra cilay turmay.

Elteme men birgeme
Calan süymekligimi.
Altın, cavhar alalmaz
Seni bu tengligingi!

Atam bergen dersleni,
Cap-caş ustalıgımı,
Zuleyha'nı kıaramın,
Anam tansıklıgımı!

Eltmedi andan özge,
Kul da bolmadı derse,
Elime, camavatha
Tüzlüğüm bildirirse!

16

Buzcigit'ni coydula
Keçeni arasında.
Kart usta ayrıldı,
Ol cangız balasından.

Buzcigit'ni cüregi
Kökden uçan culduzça,
Dump boldu küçü ketdi,
Eridi, cazğı buzça.

*Beni sormaya geldiklerinde,
Seni yalnız gördüklerinde,
Hepsini söylersin açıkça,
Saklayıp ağlayarak durmadan.*

*Götürüyorum ben beraberimde
Yalan olan aşkı.
Altın, mücevher alamaz
Senin bu arkadaşlığını!*

*Babamın verdiği dersleri,
Yeni-taze ustalıgımı,
Züleyha'nın bakışını,
Anama özlemlerimi!*

*Götürmedi ondan başka,
Kul da olmadı dersin,
Köyüme, cemaatime
Doğruluğumu bildirirsin!*

16

*Buzyiğit'i öldürdüler
Gecenin arasında.
İhtiyar usta ayrıldı,
O yalnız yavrusundan.*

*Buzyiğit'in yüreği
Gökten kayan yıldız gibi,
Kayboldu gücü gitti,
Eridi, yaz buzu gibi.*

Anı usta kolları,
Atası bergen hüner,
Ketdile, coyuldula,
Alıp koydu kara cer.

Taşlada til cok anısı,
Ala karg r edile,
Taşlada k z cok anısı,
Ala cilar edile.

Kallay  yle işlered,
Buzcigit ol taşladan!
Zulmu ayırdı anı
Caşavdan, ustalıktan.

K n bilse ol zorluknu
Tav artından  ıkmazed,
Buz a suvu  şavdan suv
Cırlamazed, a mazed.

Terekleni k kl g 
K p-kara bolur edi,
K gerip turg n kırdık
Sargalıp, kurur edi.

Kezivsüz cerge kirip
Ketdile ariv k zle,
 m rde eşitilmezle
Zuleyha eşitgen sözle.

Onun usta elleri,
Babasının verdiği hüner,
Gittiler, kayboldular,
Alıverdi kara yer.

Taşlarda dil olsaydı,
Onlar beddua ederlerdi,
Taşlarda göz olsaydı,
Onlar ağlarlardı.

Nasıl evler yapardı,
Buzyiğit o taşlardan!
Zulüm ayırdı onu
Hayattan, ustalıktan.

Güneş bilseydi o zorluğu
Dağ ardından çıkmazdı,
Buz gibi soğuk pınar suyu
T rk  söylemezdi, akmazdı.

Ağ a ların yeşili
Sim-siyah olur idi,
Yeşerip duran  imenler
Sararıp, kurur idi.

Zamansız yere girip
Gittiler güzel gözler,
 m rde duyulmazlar
Züleyha'nın duyduğu sözler.

H parıma tursunla
Ol culduzla a k zle,
H parıma  alsınla,
Caz kibik cılı sözle.

K zim andan cazadı
Sizge mudah   aparın,
Tavlu  alk unutmazın
Buzcigit'ni  adarın!

 gi  ayda tursa da,
Sav dunyanı  aşıdı,
Ol har taza c rekni
A lusı, coldaşıdı.

Nazmu saklayd kezıvs z
Cerge kirgen sözleni,
Ol bermeydi  l mge
 şlerin  ileni.

17

  Buzcigit'ni   lt r p,
Kızımı  ut hardım !" dep,
  Endi kızım Zeytungı
  an uluna barır" dep,

  an  ıvanıp turaed,
  Toy etilsin!" degened.
Cangı toynu  urarg 
Kesi buyruk bergened.

*Haberime dursunlar
O yıldızlar gibi gözler,
Haberime kalsınlar,
Yaz gibi sıcak sözler.*

*Kazım ondan yazıyor
Size  zg n haberini,
Dağlı halk unutmazın
Buzyiğit'in kaderini!*

* yi nerede dursa da,
Bütün dünyanın oğludur,
O her temiz yüreğin
Dengidir, yoldaşıdır.*

*Manzume bekliyor zamansız
Yere giren sözleri,
O vermiyor  l me
 yilerin  şlerini.*

17

*  Buzyi it'i öldürüp,
Kızımı kurtardım!" diye,
  Artık kızım Zeytun'a
  an oğluna varır" diye,*

*  an sevinip duruyordu,
  D   n edilsin!" demişti.
Yeni d   n  ba latmaya
Kendisi buyruk vermişti.*

...Zuleyha, şekli bolup,
Toy bargan cerge keldi,
Zindanda Buzcigit'ni
Ölgenin bilmey edi.

“Negedi bu kuvañç?” dep,
Ol seyir etip turdu.
Toy etgenlege qarap:
“Ne toydu bu? dep sordu.

Zuleyha

Uçup kelip bilayda
Balalı kuş sarnasa,
Ol tas etgen balasın,
İncip, küyüp çakırsa,

Aytığız siz camavat,
Balası anga çıgar mı?
Kuşbalaköz Buzcigit
Bu toy - oyunda bar mı?

Kızla

Balalı kuş sarnasa,
Kuş balası çığalmaz,
Kuşbalaköz Buzcigit
Bu oyunda tabılmaz.

Zuleyha

Kozulu koy makırsa,
Kozusu bar mı eken?
Kozu közlü Buzcigit
Bu oyunda bar meken?

...Züleyha şüphelenerek,
Düğün yapılan yere geldi,
Zindanda Buzyiğit'in
Öldüğünü bilmiyordu.

“Niçin bu sevinç?” diye,
O seyredip durdu.
Düğün edenlere bakarak:
“Ne düğünüdür bu? diye sordu.

Züleyha

Uçup gelip burada
Yavrulu kuş ağlasa,
O kaybettiği yavrusunu,
İncinip, yanıp, çağırsa,

Söyleyin siz cemaat,
Yavrusu ona çıkar mı?
Kuş yavrusu gözlü Buzyiğit
Bu düğünde var mı?

Kızlar

Yavrulu kuş ağlasa,
Kuş yavrusu çıkamaz,
Kuş yavrusu gözlü Buzyiğit
Bu oyunda bulunmaz.

Züleyha

Kuzulu koyun melerse,
Kuzusu var mı, acaba?
Kuzu gözlü Buzyiğit
Bu oyunda var mı acaba?

Kızla

Çozulu çoy makırısa,
Çozusun ol tabalmaz,
Çozu közlü Buzcigit
Bu toy-oyunda bolmaz.

Zuleyha

Bulbul çaşla cırlayla,
Kızıl gülle bar meken?
Gül sıfatlı Buzcigit
Bu oyunda bar meken?

Kızla

Bulbul kelip cırlasa,
Kızıl gülge konalmaz,
Kızıl gülley Buzcigit
Bu toy-oyunda bolmaz.

Çara kayın çarağaç,
Örten tüşüp çaralıp,
Ömür izlep tursa da,
Ölgenni kim tabalır!

Alınğan cücek kaygısı,
Kuş alganga uşaydı,
Buzcigit'ni çaşavu
Boşalganga uşaydı.

18

Zuleyha cilap, sarnap,
Alayda sıyıt etdi.
Künü çarangi bolup
Ol atasına cetdi.

Kızlar

Kuzulu koyun melerse,
Kuzusunu o bulamaz,
Kuzu gözlü Buzyiğit
Bu düğün- oyunda olmaz.

Züleyha

Bülbül oğlanlar türkü söylüyor,
Kırmızı güller var mı acaba?
Gül sıfatlı Buzyiğit
Bu oyunda var mı acaba?

Kızlar

Bülbül gelip türkü söylese,
Kırmızı güle konamaz,
Kırmızı gül gibi Buzyiğit
Bu düğün-oyunda olmaz.

Kara kayın, kara ağaç,
Yıldırım düşüp kararıp,
Ömür arayıp dursa da,
Öleni kim bulabilir!

Alınan civciv kaygısı,
Kuş almışa benziyor,
Buzyiğit'in hayatı
Tamam olmuşa benziyor.

18

Züleyha ağlayıp, ağıt yakıp,
Orada çok bağırđı.
Güneş i karanlık olup,
O babasına vardı.

Züleyha

Eşitdim men, oy atam,
Aman akıl etgense:
Buzcigit'ni öltürüp,
Muratına cetgense.

Kalın ağaç içinde
Bala kiyik atıansa,
Caş kanın suvlay tögüp,
Murdarlıkğa bathansa.

Kızına kün koymazdan
Atha minip çıkgansa.
Dunya sanga keng kaldı,
Duşmanınıgı cıkğansa!

Köp aythandan fayda cok,
Aman hıpar okupsa,
Manga sen ata uğay,
Kara kanlım bolupsa.

Han

Ne bolgand, kızım sanga,
Nege sıyıt etese?
Kızım köz caşlarını
Ne zat için tögeşe?

Züleyha

Bu kara künden başlap
Seni kızın bolalmam,
Meni künum bathandı,
Men üyüngde turalmam.

Züleyha

İşittim ben, ey babam,
Kötü akıl etmişsin:
Buzyiğit'i öldürüp,
Muradına ermişsin.

Sık ağaçlar içinde,
Yavru geyik vurmuşsun,
Genç kanın su gibi döküp,
Murdarlığa batmışsin.

Kızına gün bırakmadan
Ata binip çıkmışsin.
Dünya sana geniş kaldı,
Düşmanını yenmişsin!

Çok söylemekten fayda yok,
Kötü haber okumuşsun,
Bana sen baba değil,
Kara kanlım olmuşsun.

Han

Ne oldu, kızım sana,
Niçin bağıırıyorsun?
Kızım göz yaşlarını
Kimin için döküyorsun?

Züleyha

Bu kara günden başlayarak
Senin kızın olamam,
Benim güneşim batmıştır,
Ben evinde duramam.

Kollarında k      
Buzcigit'ni n  r   anı.
Bir kı  ga da bermesin
Allah senlay atanı!

Han

Kızım bu a  ı s  zn  
  alay aytasa manga!
Buzcigit kesi   lgend,
Ölüm t  red insanga!

Zuley  a

Kızım deme sen manga,
Atam deyalmam sanga!
  y  ng da arbazıng da
Boyal  gandıla   anga.

  y  ng,   aba  n er  i
K  r  ned manga endi.
Manga ata,   y da cok,
Ağır k  n  m kalgendi.

Han

Boş cilama sen, balam,
  alk i  inde a    ı k  p.
A    ıladan a    sım
Saylarma men sanga dep,

El-elleni k  dırıp,
Elden elge barırma,
K  p a    nı i  inden
Saylap kiev alırma.

Ellerinde donmuştur
Buzyiğit'in nur kanı.
Bir kı  a da vermesin
Allah senin gibi babayı!

Han

Kızım bu acı sözü
Nasıl söylersin bana!
Buzyiğit kendi öldü,
Ölüm t  redir insana!

Züleyha

Kızım deme sen bana,
Babam diyemem sana!
Evin de avlun da
Boyanmı  lardır kana.

Evin, avlun   irkin
Görünüyor bana artık.
Bana baba, ev de yok,
Son g  n  m geldi artık.

Han

Boşuna a  lama sen, yavrum,
Halk i  inde iyi çok.
  yilerden iyisini
Se  erim ben sana diye,

Tüm köyleri geçerek,
Köyden k  ye varırım,
Çok i  inin i  inden
Seçip damat alırım.

Başımdağı tacımı,
Tübümdegi tahtımı,
Kızım, sanga berirme,
Seni sıylı körürme.

*Başımdaki tacımı,
Altımdaki tahtımı,
Kızım sana veririm,
Seni yüce görürüm.*

Ming tüeni¹²⁷ cükletip,
Sanga berne alırma,
Altın otov casatıp,
Karavaşla salırma.

*Bin deveyi yükletip,
Sana çeyiz alırım,
Altın gelin odası hazırlatıp,
Hizmetçiler koyarım.*

Zuleyha

Kulaklarım sangırav,
Eştalmayma sözüngü,
Ol nasıp kerek tüyül,
Boş kıynama kesingi.

Züleyha

*Kulaklarım sağır,
İşitemiyorum sözünü,
O nasıp lazım değil,
Gereksiz zorlama kendini.*

Dunya mülkün keltirsen,
Birine kıramazma,
Akılım başdan ketdi,
Senden akıl almazma.

*Dünya mülkünü getirsen,
Birisine bakmazım,
Aklım başımdan gitti,
Senden akıl almazım.*

Menden özge kızını
Süygeninge berirse,
Ming karavaş, kul salıp,
Anı sıylı körürse.

*Benden başka kızını
Sevdiğine verirsin,
Bin hizmetçi, kul koyarak,
Onu yüce görürsün.*

Buzcigit'im bolmasa,
Özgeni men tergemem,
Anı nürün körmeyin
Caşap turayım demem.

*Buzyiğit'im olmazsa,
Başkasını ben kabul etmem,
Onun nurunu görmeden
Yaşayıp durayım demem.*

¹²⁷ Tüe:Tüye olarak da geçer.Deve anlamındadır.

Han

Bu dünyada kul uğay,
Han, şıyıl da öledi,
Buzma, kızım toyungu,
Hanladan hat keledi.

Usta edi Buzcigit,
Anga meni sözüm az.
Anı üçün han kızı
Sıyıt etip caramaz.

Namısing köp bu cerde,
Seni köple tileyle,
Aslan kibik cigitle,
Kızım seni küseyle.

Caylıklada cılking bar,
Cüz emilik baylarsa,
Cağana teng han caşla
Cüzün salıp saylarsa.

Cılkı çinde ak acir,
Aklıgına qariv çok,
Han Deberli Zeytun'nu
Caşlıgına davung cok.

Sen Zeytun'ga berirme,
Namısingı körürme.
Ketgen sunup nasıbing
Boş kereksiz terilme.

Han

Bu dünyada kul değil,
Han, Şeyh de ölüyor,
Bozma kızım düğününü,
Hanlardan kötülük geliyor.

Usta idi Buzyiğit,
Ona benim sözüm az,
Onun için han kızının
Ağlaması yaraşmaz.

Namusun çok bu yerde,
Seni çokları istiyorlar,
Aslan gibi yiğitler,
Kızım sana erişmek istiyorlar.

Yaylalarda at sürülerin var,
Yüz eğitilmemiş at bağlarsın,
Yanına denk han gençler
Yüzünü beğenip seçersin.

Yılkı içinde ak aygır,
Aklıgına güç yok,
Han Deberli Zeytun'un
Gençliğine sözün yok.

Seni Zeytun'a veririm,
Mürüvvetini görürüm.
Gitmiş sanarak nasibini
Boş gereksiz kendinî üzme.

Naķut bıla nalmasdan
Ming tüeni cüklerme,
Ming ķulnu, ķaravaşnı
Sen ızıngdan iyerme.

Mal aķşısın alırsa,
Ton aķşısın kiyerse,
Buzcigit'ni unutup
Sen Zeytun'nu süyerse.

Zuleyha

Altın taķha oturup,
Bal ayakla tolturup,
Bu Zeytun'nu keltirip
Hansarayda toyung bar,

Buzcigit'ni öltürüp,
Can darmanın küydürüp,
Teşmez ķara kiyyirip,
Manga hıylay oyun bar.

Temir altın bolalmaz,
Bağır kümüşça canmaz,
Seni süygen Zeytun'un
Buzcigit'ni ĥorlamaz.

Anga altın kiyyirdseng,
Toyun da cıl etdirdseng,
Buzcigit'ni ķaramı
Muthuz bolmaz, bilgin sen!

*Yakut ile elmasdan
Bin deveyi yüklerim,
Bin kulu, hizmetķiyi
Senin arkandan gönderirim.*

*Malın iyisini alırsın,
Kürkün iyisini giyersin,
Buzyiğit'i unutup
Sen Zeytun'u seversin.*

Züleyha

*Altın tahta oturup,
Bal tasları doldurup,
Bu Zeytun'u getirip
Hansarayda düğünün var,*

*Buzyiğit'i öldürüp,
Can ilacını yakarak,
Çıkma ķara giyyirip,
Bana hile oyun var.*

*Demir altın olamaz,
Bakır gümüş gibi parlamaz,
Senin sevdiğin Zeytun'un
Buzyiğit'i geçemez.*

*Ona altın giyyirdsen,
Düğünün bir yıl ettirdsen,
Buzyiğit'in bakışı
Silinmez, bilesin sen!*

Ვanatları kesilse,
Ვuş biyikge uçalmaz,
Seni sıylı Zeytun'ung
Buzcigit'ge uşamaz.

Buzcigit'ni bir tügün
Altın üyge bermezme.
Ming han ulan birikse,
Anı tengli körmezme.

Ming Zeytun'nu keltirseng,
Birin Ვabıl körmezme.
Buzcigit'im bolmasa,
Men Ვatınga kelmezme.

Ვızıngda Ვater Ვalmad,
Aldarğa Ვarıv cetmez,
Caş cüregi cerge teng,
Anı bir can sav etmez.

Buzcigit ölüp anda,
Cüregim bek sındanda,
Ne fayda bar fitnadan,
Sen meni taş sındanda!

Altın kuşum uçdu cek,
Büsüremey işinge;
Ვon deseng da Ვonalmaz
Altınga kümüşünge.

*Kanatları kesilse,
Kuş yükseğe uçamaz,
Senin soylu Zeytun'un
Buzyiğit'e benzemez.*

*Buzyiğit'in bir tüyünü
Altın eve veremem.
Bin han oğlu toplansa,
Ona denk göremem.*

*Bin Zeytun'u getirsen,
Birin kabul edemem.
Buzyiğit'im olmazsa,
Ben yanına gelemem.*

*Kızında hatır kalmadı,
Kandırmaya güç yetmez,
Genç yüreği yere denk,
Onu bir canlı sağ etmez.*

*Buzyiğit ölüp orda,
Yüreğim çok kırıldığında,
Ne fayda bütün fitneden,
Sen beni taş sandığında!*

*Altın kuşum uçtu çabuk,
Aldırmadan işine;
Kon desen de konamaz
Altına gümüşüne.*

İçim buzlap buz boldu,
Han sözü uçuz boldu,
Manga endi ne kerek,
Caşav tatıvsuz boldu.

*İçim donarak buz oldu,
Han sözü ucuz oldu,
Bana artık ne gerek,
Hayat tadsız oldu.*

Men kuşungu neteyim,
Kuşung manga ne tutar?
Nakut bıla nalmasdan
Cansız canga ne çıkar?

*Ben kuşunu ne yapayım,
Kuşun bana ne tutar?
Yakut ile elmas dan
Cansız cana ne çıkar?*

Men kulungu neteyim
Kul cegerim bathanda?
Altın otov ne kerek,
Canım cerge cathanda?

*Ben kulunu ne yapayım
Hizmet edeceğim battığında?
Altın oda ne gerek,
Canım yere yattığında?*

Başıngdağı tacıngı,
Tübüngdegi taħıngı,
Alıp, atam, neteyim,
Cerge sukdung canımı.

*Başındaki tacını,
Altındaki tahtını,
Alıp, babam, nedeyim,
Yere soktun canımı.*

At aħsısın neteyim ?
Tutup miner kişim cok,
Ton aħsısın neteyim ?
Alıp kiyer kişim cok.

*Atın iyisini nedeyim?
Tutup binecek kimsem yok,
Kürkün iyisini nedeyim?
Alıp giyecek kimsem yok.*

Elden elge col salıp,
Kievlükle izlesen,
Manga cılv cok ese,
Nege kıynalasa sen.?

*Köyden köye yol koyarak,
Damatlıklar ararsın,
Bana sıcaklık yoksa,
Niye yorulursun sen?*

Ḥalkda aḥşı köp ese,
Kievlükle körürse,
Menden başḥa kızingı
Süygeninge berirse!

19

Zuleyḥa, esin cıya,
Zat tilemed ḡadardan.
Başḥan ceri oyula,
Çığıp ketdi ḡaladan.

Uçḡan ḡuşnu ızından
Bardı, fakır, tarala,
Buzcigit'ni közlerin
Kolu bıla cabarga.

Köz caş küydüre betin,
Ming süngü çanča etin,
Carıḡ dünya çars bola,
Örtende suna kesin.

Alay keldi kıḡ bala,
Kesi kibik az bala,
Süymeklikge baz bala,
Bu dünyadan tas bala.

Altın üyde, cibekde
Andan carlı bolmayın,
Köp muratı cürekde
Cangız biri tolmayın.

Halkta iyi çok ise,
Damatlıklar görürsün,
Benden başka kıḡını
Sevdiğine verirsin!

19

Züleyha, aklını toplayıp,
Hiç bir şey dilemedi kaderden.
Bastığı yerler göçerek,
Çıkıp gitti kaleden.

Uçan ḡuşun ardından
Gitti, fakir, ağlaya ağlaya,
Buzyiğit'in gözlerini
Eli ile örtmeye.

Gözyaşı yakarak yüzünü,
Bin süngü batarak etine,
Aydınlık dünya kaybolarak,
Dumanda sanarak kendini.

Öylece geldi kıḡ yavru,
Kendisi gibi az yavru,
Sevgiye değersiz yavru,
Bu dünyadan kaybolan yavru.

Altın ev de, ipek de
Ondan fakir olmadan,
Çok muradı yüreğinde
Yalnız biri dolmadan.

Bu dünyada azap köp,
Barın men sanayalmam,
Barından bek süymeklik
Azabın çeğed adam.

Carıgıça carık çok,
Azabıça azap çok,
Anga caşlık kartlık da,
Carlılık, baylık da çok.

Süymeklik asıl eter,
Zulmudan saklap, korup,
Anı otun öçültgen,
Cahanim iti bolur.

Zuleyha

Hayran başing, han başing
Kesilgenge uşaydı,
Arıv beting, nür beting,
Ezilgenge uşaydı.

Cibek çatır salınıp,
Kolung, butung baylanıp,
Kebining çok, körüng çok,
Catasa sen soylanıp.

Kanga bulğap başingı,
Kumğa bulğap kaşingı,
Körmey han coldaşingı,
Közden akan caşımı,

*Bu dünyada azap çok,
Hepsini ben sayamam,
Hepsinden çok aşk
Azabını çekiyor insan.*

*Aydınlığı gibi aydınlık yok
Azabı gibi azap yok,
Ona gençlik yaşlılık da,
Fakirlik, zenginlik de yok.*

*Aşk asil eder,
Zulümden gizler, korur,
Onun ateşini söndüren,
Cehennem iti olur.*

Züleyha

*Hayran başın, han başın
Kesilmişe benziyor,
Güzel yüzün, nur yüzün,
Ezilmişe benziyor.*

*İpek sicim koyulup,
Elin,ayağın bağlanıp,
Kefenin yok,kabrin yok,
Yatıyorsun uzanıp.*

*Kana bulayıp başını,
Kuma bulayıp kaşını,
Görmeden han yoldaşını,
Gözden akan yaşımı,*

Koyup hâlal aşığı,
Emçek karındaşını,
Catasa sen ay cazık,
Tapmay turgan taşını!

Bal şekerley sözlerin,
Sangıravma eşmezme,
Bala kuşlay közlerin,
Soğur boldum körmezme!

Kollarımı al, cigit,
Köküreginge sal cigit,
Közleringi cabayım,
İyman bıla kal cigit!

Çaşavumu al, cigit,
Can coluna sal, cigit,
Közleringi cabayım,
Köple esinde kal cigit!

Endi sözüm ötmezlik,
Kıçırığım cetmezlik,
Can süygenin Zuleyha
Oynap-külüp kelmezlik;

Endi nürüm cazmazlık,
Seni süyüp azmazlık,
Külüp-oynap allınga
Suvsap alıp barmazlık;

Bırakıp helal aşını,
Süt karındaşını,
Yatıyorsun sen ey garip,
Bulamadan durduğun taşını!

Bal şeker gibi sözlerin,
Sağır oldum duyamam,
Yavru kuş gibi gözlerin,
Kör oldum göremem!

Ellerimi al, yiğit,
Göğsüne koy yiğit,
Gözlerini kapatayım,
İman ile kal yiğit!

Hayatımı al, yiğit,
Can yoluna koy, yiğit,
Gözlerini kapatayım,
Çokların aklında kal yiğit!

Artık sözüm geçmeyecek,
Bağırdığım yetmeyecek,
Can sevgilin Züleyha
Oynayıp-gülüp gelmeyecek.

Artık nurum yazmayacak,
Seni sevip azmayacak,
Gülüp-oynayıp önüne
İçecek alıp varmayacak;

Kaygın esden ketmezlik,
Öz karanı teşmezlik,
Kişi sözü ötmezlik,
Dunya kıvanç bermezlik.

Uzak coldan süydürdün,
Uzak ketip küydürdün,
Ay, Buzcigit catasa,
Ketgendi beting, nürüng.

Uzak ketding körmezge,
Çakırsam da kelmezge.
Ming söz aytsam, birine
Kaytıp cuvap bermezge.

Sarnap, cerni carsam da,
Seni çün can alsam da,
Esingde çok, talsam da,
Cilap, küyüp kalsam da,

Dunya senden ketgendi,
Nürüngü saz etgendi,
Atam bergen savğanı
Allah kabil etgendi.

Sen katımda bolmasang,
Bu dunyanı neteyim?
Senden sora carık çok,
Men birgenge keteyim.

*Kaygın akıldan gitmeyecek,
Kendi karamı çıkarmayacak,
Kimsenin sözü geçmeyecek,
Dünya kıvanç vermeyecek.*

*Uzak yoldan sevdirdin,
Uzak giderek yaktın,
Ey, Buzyiğit yatıyorsun,
Gitmiştir yüzün, nurun.*

*Uzak gittin görmemek için,
Çağırsam da gelmemek için.
Bin söz söylesem, birine
Dönüp cevap vermemek için.*

*Ağlayıp, yeri yarsam da,
Senin için can alsam da,
Aklında yoktur, ölsem de,
Ağlayıp, yanıp kalsam da,*

*Dünya senden gitmiştir,
Nurunu soluk etmiştir,
Babamın verdiği hediye
Allah kabul etmiştir.*

*Sen yanımda olmasan,
Bu dünyayı ne yapayım?
Senden sonra ışık yok,
Ben beraberinde gideyim.*

Bu zulmulu dünyada
Amal tapsak kerekdi:
Kıyğı cetmez terende
Birge catsak kerekdi!

20

Andan sora Zuleyha
Teng kızların suradı,
İrazi salam berip,
Bilay aytıp sarnadı:

Zuleyha

Carar aythan cırlarım,
Sav kalıgız canlarım!
Manga keter kün cetdi,
Cilamagız, canlarım!

Endi sizni köralmam,
Ertden salam beralmam,
Kiyinirge, oynargâ
Katıgızgâ kelalmam.

Sizden köp hater kördüm,
Kesim da hürmet berdim,
Razı bolup cürügüz,
Unutmağız, tenglerim!

Duniyada rahmu az,
Ariv bolsun tiligiz,
Sizni körüp süygenni
Siz da süye biligiz.

*Bu zulümlü dünyada,
Çare bulsak gerektir:
Kaygı yetişmez derinde
Beraber yatsak gerektir!*

20

*Ondan sonra Züleyha
Akran kızlarını sordu,
Razı selam vererek,
Böyle söyleyip ağladı:*

Züleyha

*Yarar söylediğim türküler,
Sağ kalınız canlarım!
Bana gidecek gün yetti,
Ağlamayın, canlarım!*

*Artık sizi göremem,
Sabah selam veremem,
Giyinmeye, oynamaya
Yanınıza gelemem.*

*Sizden çok hatır gördüm,
Kendim de hürmet verdim,
Razı olup yürüyünüz,
Unutmayınız akranlarım!*

*Dünyada rahmet az,
Güzel olsun diliniz,
Sizi görüp seveni
Siz de sevmeyi biliniz.*

Meni sıylı körgele,
Künde salam bergenge,
Büğün beri kelgenle,
Cılagız bu ölgenge!

Dunya bakı bolsa da,
Añşıladan tolsa da,
Endi manga kuvat çok,
Bar zulmu kúrusa da.

Altıncağa koy tonla,
Sizni kiyer kişim çok,
Altın iyer boz corğa,
Sanga miner kişim çok.

Altın caphan bek kala,
Sanga kirir kişim çok,
Kızıl güllü keng tala,
Oynar-külür kişim çok.

Bizden duniya ketdi,
Han meni öksüz etdi,
Aytama: adam tözmez,
Kurutup bu adetni!

Artık caphan abınır,
Artık süygen qabınır,
Ayta keteme körge,
Zulmuğa küç tabılır!

Beni yüce görenler,
Her gün selam verenler,
Bu gün buraya gelenler,
Ağlayınız bu ölene!

Dünya ebedi olsa da,
İyilerden dolsa da,
Artık bana kuvvet yok,
Bütün zulüm kurusa da.

Altın yakalı koyun kürkleri,
Sizi giyecek kimsem yok,
Altın eyer boz atım,
Sana binecek kimsem yok.

Altın kaplamalı güvenli kale,
Sana girecek kimsem yok,
Kırmızı güllü geniş yayla,
Oynayacak-gülecek kimsem yok.

Bizden dünya gitti,
Han beni öksüz etti,
Söylüyorum: insan dayanmaz,
Kurutup bu adeti!

Fazla koşan sendeler,
Fazla seven tutuşur,
Söyleyerek gidiyorum kabre,
Zulme güç bulunur!

Acaldan kalır bolmaz,
Kelse kişiden sormaz,
Buzcigitsiz dünya,
Manga dünya bolmaz.

21

Kamal kaytdı eline,
Üç kün turdu körünmey.
Buzcigit'ni üyüne
Kalay barırğa bilmey.

Kıyın colun arıtıp
Keldi, fakır eline.
Küye, bişe olturdu
Zulmu tüşgen tengine.

Buzcigit'ni kol ızın
Kıyalada kördü ol,
Kesine sın saldı dep,
Ustalığın bildi ol.

Kamal köp, az tursa da
Açı kadarnı cavlap,
Ölgenni osuyatı
Haqıdı, sıylıdı savğa.

Ölüm açı bolsa da,
Ong çok alırğa davlap,
Anı duvasın, aşın
Eterge kerek savla.

Ecelden kalmak olmaz,
Gelse kimseden sormaz,
Buzyığitsiz dünya,
Bana dünya olmaz.

21

Kemal döndü köyüne,
Üç gün durdu görünmeden.
Buzyığit'in evine
Nasıl gideceğini bilmeden.

Zor yolunu yorarak
Geldi, fakir köyüne.
Yanarak, pişerek oturdu
Zulüm düşen akranına.

Buzyığit'in el izini
Kayalarda gördü o,
Kendine kabir yaptı diye,
Ustalığını bildi o.

Kemal çok, az dursa da
Acı kadere küserek,
Ölenin vasiyeti
Haktır, yücedir sağa.

Ölüm acı olsa da,
Çare yok almaya dava ederek,
Onun duasını, aşını
Yapmaya gerektir sağ olanlar.

Köz çaş tökgen Kamal'ını,
Ol osuyat sağaytdı,
Köpnü körgeñ bir karta,
Buşuv haparın aytdı.

Kart mıçdı, tıngılap,
Kamal bıla keldi ol.
Camavatnı cıydı da,
Bıllay uvaz berdi ol:

Kartnı uvazı

Köpnü körgeñ kart edim,
Bir- eki söz aytayım.
Kulak salıp camavat,
Çaşav kıyındı dayım.

Tuvğanma dep kuvanma,
Tuvğan ölür kün çıgar,
Küçüm bar dep kuvanma,
Küçüñ keter kün çıgar.

Malım bar dep kuvanma,
Malıñ qalmaz kün çıgar.
Tangım bar dep kuvanma,
Tangın atmaz kün çıgar.

Üsübüzde kara cer
Acal ölüm kayda çok?,
Karap tursak: igige
Bu dünyadan fayda çok.

Göz yaşı döken Kemal'in,
O vasiyet hatırına geldi,
Çok gün gören bir ihtiyara
Acı haberini söyledi.

İhtiyar durdu, dinleyip,
Kemal ile geldi o.
Cemaati topladı da,
Böyle vaaz verdi o:

İhtiyarın vaazı

Çok gün gören ihtiyar idim,
Bir-iki söz söyleyeyim.
Kulak verip cemaat,
Hayat zordur her daim.

Doğdum diye sevinme,
Doğan ölür gün gelir,
Gücüm var diye sevinme,
Gücün gidecek gün gelir.

Malım var diye sevinme,
Malın kalmaz gün gelir,
Şafağım var diye sevinme,
Şafak atmaz gün gelir.

Üstümüzde kara yer
Ecel ölüm nerede yok?
Bakıp dursak iyiye
Bu dünyadan fayda yok.

Bu dünyadan fayda çok,
Angılagız igile!
Faygamberla, şıyılı
Cer túbüne kirdile.

Angılagız cigitle,
Akılmanla aytdıla:
Cer tepdirgen zâlimle
Bu dünyadan qaytdıla.

Burungunu sözlerin
Esigizge alıgız:
Ölüm hâkdı, kertidi,
Öllükbüz biz barıbiz.

Köpnü körgen camavat,
Kıabırılağa kara sen:
Ölmey ese tuvğan can
Nek tolgandı ol özen?

Ustaladan kalğan söz,
Hâl hıysabın alğan söz,
Kara cerni körlükdü,
Duniyanı körgen köz!

Carathanga ne eterbiz?,
Bu dünyadan keterbiz.
Kara toprak bolup,
Kara cerde erirbiz.

*Bu dünyadan fayda yok,
Anlayınız iyiler!
Peygamberler, şeyhler
Yer altına girdiler.*

*Anlayınız yiğitler,
Bilgeler söylüyorlar:
Yer titreten zâlimler
Bu dünyadan döndüler.*

*Eski zamanın sözlerini
Aklınıza alınız:
Ölüm haktır, gerçektir,
Öleceğiz hepimiz.*

*Çok şey gören cemaat,
Kabirlere bak sen:
Ölmüyorsa doğan can
Niye doldu bu düzlük?*

*Ustalardan kalan söz,
Hâl hesabını alan söz,
Kara yeri görecektir,
Dünyayı gören göz!*

*Yaradana ne ederiz?,
Bu dünyadan gideriz.
Kara toprak olup,
Kara yerde eririz.*

Acal cetmey öllük çok,
Cilağandan kellik çok:
Buzcigitim ölgendi,
Bizge buşuv berlik çok!

Ölüm colun biliv çok,
Ölgen bizge keliv çok,
Acal karı bir cetse,
Cilağandan kellik çok.

Körge cerde köz kalır,
Aythan cerde söz kalır,
Cigit ölse camavat,
Eli, ceri sav kalır!

At ölse, iyer kalır,
El köçse ceri kalır,
Er kişi colğa çıksa,
Eline salam salır.

Colovçudan col kalır,
Ton ustadan ton kalır,
Er kişi ölüm körse,
Eline kuvğun salır.

Teng ölse, tengi kalır,
Colu, işi kem kalır,
Karap tursak ahşıla,
Bu dünyada kim kalır!

Ecel yetmeden ölecek yok,
Ağlamaktan gelecek yok:
Buzyiğit'im ölmüştür,
Bize kaygı verecek yok!

Ölüm yolunu bilmek yok,
Ölenin bize geleceği yok,
Ecel karı bir yetse,
Ağlamaktan gelecek yok.

Gören yerde göz kalır,
Söylenen yerde söz kalır,
Yiğit ölürse cemaat,
Köyü, yeri sağ kalır!

At ölürse, eyeri kalır,
Köy göçerse yeri kalır,
Er kişi yola çıkarsa,
Köyüne selam gönderir.

Yolcudan yol kalır,
Kürk ustasından kürk kalır,
Er kişi ölüm görse,
Köyüne acı haber bırakır.

Akran ölse, dengi kalır,
Yolu, işi geniş kalır,
Bakıp dursak iyiler,
Bu dünyada kim kalır!

Karındaşı ölgenni
Karındaşı kaladı,
Er başına iş düşse,
El arkasın saladı.

Kardeşi ölenin
Kardeşi kalıyor,
Er başına iş düşse,
Köy destek veriyor.

Katın ölse, tul kalır,
Biy coyulsa, kul kalır,
Altın kümüş haznası
Uzak barmay tonalır.

Kadın ölse, dul kalır,
Bey ölürse, kul kalır,
Altın gümüş hazinesi
Çok geçmeden yağmalanır.

Mingen atın boş kalsa,
Anga miner tabılır;
Kiygen tonung boş kalsa,
Anı kiyer tabılır;

Bindiğin at boş kalsa,
Ona binecek bulunur;
Giydiğin kürkün boş kalırsa,
Onu giyecek bulunur;

Ulan kalsa, mal tabar;
Kızın kalsa, caş tabar;
Caşın ölüp bir ketse,
Harip başın ne tabar?

Oğlan kalsa, mal bulur;
Kızın kalsa, oğlan bulur;
Oğlun ölüp bir gitse,
Garip başın ne bulur?

Katın kalsa, er tabar,
Caş ayrılса cer tabar,
Cangızına cilağan
Camavatdan köl tabar.

Kadın kalsa, koca bulur,
Oğlan ayrılса yer bulur,
Yalnızıma ağlayan
Cemaatten gönül bulur.

Az caşadı Buzcigit,
Az kördü kıvanç, nasıp,
Oldu buşuv açısı,
Terk ketdi Allah cazıp.

Az yaşadı Buzyiğit,
Az gördü kıvanç, nasıp,
Odur kaygı acısı,
Çabuk gitti Allah yazıp.

Carık culduz terk küyer,
Carık kün da bek tiyer,
Carık culduz Buzcigit,
Sanga halk kara kiyer...

22

Çart usta sanı tutmay,
Tögeregin çarmadı.
Buzcigit'ni anası
Bılay aytıp sarnadı:

- Ay, ay, dünya, ay, dünya,
Cangızını da koymadın.
Ne köp canını alsan da,
Alganlıkğa toymadın.

Kesing cangız bir eding,
Arğamakğa teng edin,
“Buzcigit'im” degende,
“Canım, anam” der eding!

Köz allımda tursanged,
Körmezmedim, can balam?
Ölgen ceringde bolsam,
Ölmezmedim, can balam?

Toymay çaldım közüngden,
Çanmay çaldım sözüngden,
Cerlı balam kaydasa,
Caşlay colu kesilgen?

Aydınlık yıldız çabuk yanar,
Aydınlık güneş de çok dokunur,
Aydınlık yıldız Buzyiğit,
Sana halk kara giyer...

22

İhtiyar usta ayakları tutmadan,
Etrafına sendeledi.
Buzyiğit'in annesi
Böyle söyleyip ağıt yaktı:

-Ey, ey, dünya, ey, dünya,
Yalnızımı da bırakmadın,
Ne çok canı alsan da,
Almakla hiç doymadın.

Kendin yalnız bir idin,
Dünyalara denk idin,
“Buzyiğit'im” dediğimde,
“Canım, anam” der idin!

Göz önümde dursaydın,
Görmez miydim, can yavrum?
Öldüğün yerde olsam,
Ölmez miydim, can yavrum?

Doymadan kaldım gözünden,
Kanmadan kaldım sözünden,
Garip yavrum neredesin,
Gençken yolu kesilen?

Şavdan suvum süzülgen,
Biyik tavum tizilgen,
Carlı balam kaydasa,
Caşlay otu öçülgen?

Uzak cerlege ketding,
Kesinge tansık etding,
Katin almay, toy etmey,
Karaldı cavhar beting.

Öldüng balam, tuzakda,
Asıralding uzakda,
Allah ese suvalcı,
Kalay tözdü bu zathā?

Aytmay ketding sözüngü,
Körmey kaldım közüngü,
Ata kölü taş bolsa,
Ceter meken tözümü?

Acalsız cazıv bolsa,
Artıngda kiming qalsın?
Seni izlep tarıksam,
Kölümü kiming alsın?

Balaların suv alğan
Sülesinley, anangma!
Cangızın cerge kömüp,
Cilay kalğan anangma!

*Pınar suyum süzülen,
Yüksek dağım dizilen,
Garip yavrum neredesin,
Gençken ateşi sönen?*

*Uzak yerlere gittin,
Kendini özlettin,
Kadın almadan, düğün etmeden,
Karardı cevher yüzün.*

*Öldün yavrum, tuzakta,
Gömüldün uzakta,
Allah ise sualci,
Nasıl dayandı bu şeye?*

*Söylemeden gittin sözünü,
Görmeden kaldım gözünü,
Baba gönlü taş olsa,
Sabretmeye yeter mi?*

*Ecelsiz yazı olsa,
Ardında kimin kalsın?
Seni arayıp dert yansam,
Gönlümü kimin alsın?*

*Yavrularını su alan
Vaşak gibi, annenim!
Yalnızımı yere gömüp,
Ağlayarak kalan annenim!*

Zuleyha'nı ölümden
Kişi ayıralmadı,
Buzcigit'ni öltürüp,
Hanı işi barmadı.

Ullu toyu kuvañçı
Buşuv bolurun kördü,
Boy salıp Zuleyha'nı
Allına kesi keldi:

Han

Keç endi manga balam,
Buzcigit öldü, ketdi.
Anı sav eter amal
Cokdu dünyada endi.

Ölgen ölüp ketse da,
Sav çaşarğa kerekdi.
Allah'nı kadarına
Atang ne eterikdi?

Ariv qala işletip,
Buzcigit'ni men anda
Asıratırma, kızım,
Kötürüp halk allında...

Han aytharıça qala
İşletip, Buzcigit'ni
Namıslı asıratdı,
Asıransan cigitni.

Züleyha'yı ölümden
Kimse ayıramadı
Buzyiğit'i öldürüp,
Hanın işi onmadı.

Büyük düğünün sevincinin
Üzüntü olacağını gördü,
Boyun eğip Züleyha'nın
Önüne kendi geldi:

Han

Affet artık beni yavrum,
Buzyiğit öldü, gitti.
Onu sağ edecek çare
Yoktur dünyada artık.

Ölen ölüp gitse de,
Sağın yaşaması gerekir.
Allah'ın kaderine
Baban ne yapabilir?

Güzel kale yaptırarak,
Buzyiğit'i ben orda
Gömdürürüm, kızım,
Yücelterek halk önünde...

Han dediği gibi kale
Yaptırıp, Buzyiğit'i
Edebince gömdürdü,
Gömülen yiğidi.

Ol anı bıla birge
Kızını kuvañın da
Asıradı, nasıbın
Koymay cerni başında.

Zuleyha ol kalağa
Kirdi da anda kaldı.
Ol kalanı eşigin
Bir kişi açalmadı.

Buzcigit'ni üsüne
Kıplanıp cilay-cilay,
Zuleyha ölüp kaldı,
Buzcigit'ni taşlamay.

Savlay birge çaşarga
Koymadıla alanı,
Ölüp, birge kaldıla
İçinde ol kalanı!

Ol kalanı eşigin
Bir kişi açalmadı.
Ol entda ma alay
Açılmayın turadı.

Endi biz da bılayda
Eşiklerin haparnı
Eteyik, eşiginley
Ala cathan kalanı.

*O onun ile beraber
Kızının sevincini de
Gömdü, nasibini
Bırakmadan yerin üstünde.*

*Züleyha o kaleye
Girdi de orda kaldı.
O kalenin kapısını
Hiç kimse açamadı.*

*Buzyiğit'in üzerine
Kapanıp ağlaya-ağlaya,
Züleyha ölüp kaldı,
Buzyiğit'den vazgeçmeden.*

*Sağken beraber yaşamaya
Bırakmadılar onları,
Ölüp, beraber kaldılar
İçinde o kalenin!*

*O kalenin kapısını
Hiç kimse açamadı.
O şimdi de öylece
Açılmadan duruyor.*

*Artık biz de burada
Haberin kapılarını
Kapatalım, kapısı gibi
Onların yattığı kalenin.*

Endi biz da bılayda
Tohdayık, mudah bola
Süymeklikni carıgı
Betleribizge ura.

Oy Buzcigit, Zuleyha
Cüregimi carası,
Sizge cilay qalgandı
Tüzlükñü çal anası.

Tavnu halkı unutmaz
Açı hparıgızñı,
Zulmunu tumanında
Bergensiz canıgızñı.

Süymeklikni öçülmez
Otu, turur canganlay.
Sizni cüreklerigiz,
Ol otça carıthanlay

Tururla keçeleni
Bu qarangı dünyada.
Kâzim carlı tilinde
Cazgand hparın andan.

1910-1917¹²⁸

Artık biz de burada
Duralım, üzgün olarak
Sevginin ışığı
Yüzlerimize vurarak.

Ey Buzyiğit, Züleyha
Yüreğimin yarası
Size ağlayarak kaldı
Doğruluğun ak saçlı anası.

Dağlı halkı unutmaz
Acı haberinizi,
Zulmün dumanında
Verdiniz canınızı.

Sevginin sönmez
Ateşi, durur yanarak.
Sizin yürekleriniz,
O ateş gibi aydınlatarak.

Dururlar geceleri
Bu karanlık dünyada.
Kazım fakir dilinde
Yazdı haberi ondan.

1910-1917

¹²⁸ Kâzim, bu manzumeyi 1910 yılında yazmaya başlayıp 1917 yılında tamamlamıştır.

SÖZLÜK

A

acal	:ecel
acir	:aygır
açğış	:anahtar
açı	:acı
açuv	:acı,ızdırıp
ahır kün	:son gün,kıyamet günü
ahça	:akçe,para
ahşı	:iyi
aılılman	:akıllı,bilgin
al burun	:ilk önce
aladan	:onlardan
alay	:öyle
alaça	:onlar gibi
alda	:önde
alğan	:alan
algın	:önce
alham sura	:elham sure,fatiha
alma	:elma
almostu	:albastı,kötü ruh
amal	:çare
aman	:kötü
aman	:yaman,kötü,fena
amanlık	:kötülük
amma	:nine
anaçılık	:ebelik
anda	:onda
andan	:ondan
anga	:ona

anglamak	:anlamak
apsatı	:av tanrısı
arba	:araba
arbaz	:avlu
arğı	:diğer,öteki,karşıki
arğı betde	:karşı yamaçda
arı beri	:öte beri
arığan	:yorulan,yorgun
arık	:zayıf
arsar	:kararsız
arsar bolmak	:kararsız olmak,şaşırmak
artat	:asla,kesinlikle
artda	:arkada
artık	:çok,fazla
aruv	:güzel,iyi,gösterişli
aslam	:pek çok
asçık	:azıcık
aş	:yemek
aşamak	:yemek
aşıkmak	:acele etmek
aşırmak	:göndermek,uğurlamak
ata	:baba
ata karnaş	:amca
ata tukumu	:ata soyu
atavul	:sülale
atlam	:adım
avaz	:ses
avrutmayın	:ağrısızca
avruv	:hastalık,ağrı,sızı
avuz	:ağız

avval	:evvel,ilk,önce
ay hay	:tabii,evet
ayamayın	:esirgemedi
aybat	:iyi,güzel,yakışık
ayıbetmek	:ayıplamak
aylanmak	:gezmek,dolaşmak
aytmak	:söylemek
azan	:ezan

B

bağa	:paha
bağana	:direk
bağça	:bahçe
bala	:yavru,çocuk
balavuz	:balmumu
balavuz	:reçine
baliy	:vişne
baraz kün	:çarşamba günü
barı	:hepsi
barıbiz	:hepimiz
barmak	:varmak
baş	:birinci,lider
baş	:kafa,baş
baş keçe	:pazartesi gecesi
baş kün	:pazartesi günü
başça	:farklı
batan	:batan
batır	:yiğit,kahraman
bav	:ahır

bayan etmek	:açıklamak
baylamak	:bağlamak
bayrım keçe	:cuma gecesi
bayrım kün	:cuma günü
baytal	:dişi at
bazık	:kalın
bazman	:terazi
bediş	:ayıp
bek	:pek
bet	:yüz
bezgek tutmak	:sıtmaya yakalanmak
bıla	:ile
bılay	:böyle,bunun gibi
bılayda	:burada
bilgen	:bilen
birgeley	:birlikte
birgesine	:yanında
bittirmek	:bitirmek
biy	:bey
biyik(miyik)	:yüksek
biçen	:kuru ot
biçenlik	:çayır
bişmek	:pişmek
bolmak	:olmak
boluş	:yardım
bölek	:bir parça,bir kaç
börk	:kalpak
börü	:kurt
bukmak	:saklanmak.

buku	:toz	caratmak	:beğenmek
burmak	:çevirmek	caratmak	:yaratmak
burungu	:eski	caraşuv	:uygun,yakışık
buşman	:pişman	carık	:aydınlık,ışık
buv	:erkek geyik	carlı	:fakir
buvaz	:hamile,gebe	cartısı	:yarısı
buyukmak	:ezilip büzülmek	caş	:oğlan
buzmak	:bozmak	caşamak	:yaşamak
buzov	:buzağı	caşav	:hayat
buzuk	:bozuk	caşırmak	:gizlemek,saklamak
büsliman	:müslüman	cav	:düşman

C

cabalağ	:lapa lapa yağan kar	caz	:yaz
cafrak	:sahife,yaprak	cazık	:garip,yazık
calan	:yalın,açık	cazıvçu	:yazıcı
calınmak	:yalvarmak	cazmak	:yazmak
calçı	:amele,işçi	cekmek	:işe koşmak
camagağat(camavat):cemaat		cel	:yel,rüzgar
can canından	:her tarafından	cengil	:hafif,hızlı,çabuk
cangı	:yeni	cer	:yer
cangız	:yalnız,tek başına	cesir	:esir
canıvar	:canlı	ceti	:yedi(sayı)
cannet	:cennet	cetişmek	:yetişmek
capmak	:örtmek,kaplamak	cetmek	:ulaşmak
car	:ucurum,yar	cez	:pirinç madeni
cara	:yara	ceşil(caşil)	:yeşil
caralı	:yaralı	cıgılmak	:düşmek,yıkılmak
caramak	:yaramak	cıkmak	:yenmek,yıkmak

cıl	:yıl	cumuş	:hizmet
cılav	:ağlayış	cumuşçu	:hizmetçi
cıliv	:sıcaklık	cunduruh	:yumruk
cılķı	:at sürüşü	curt	:yurt
cılķıçı	:at çobanı	cut	:aç gözlü
cır	:türkü	cutarġa	:yutmaya
cırtmak	:yırtmak	cutmak	:yutmak
cıyırma	:yirmi(sayı)	cuvap	:cevap
cıymak	:toplamak	cuvmak	:yıkamak
cıyrık	:kadın elbisesi	cuvuk	:yakın,akraba
cibek	:ipek	cuvummak	:yılanmak
cibermek	:bırakmak,göndermek	cönger	:arkadaş
cılamuk	:gözyaşı	cörme	:bir tür sucuk
cılan	:yılan	cötel	:öksürük
ciltin	:kıvılcım	cüġen	:gem
citi(cütü)	:keskin,sivri	cük	:yük
ciyirgenmek	:tiksinmek	cün	:yün
coġ etmek	:yok etmek	cürek	:yürek
coġdu	:yoktur	cüz	:yüz(sayı)
col	:yol	cüzük	:yüzük
colovçu	:yolcu	cüzüm	:üzüm
comak	:masal,hikaye		Ç
coralamak	:yormak,yorumlamak		
cortmak	:koşmak	çabak	:balık
coymak	:kaybetmek,öldürmek	çabır	:çarık
cugutur	:dağ keçisi	çagır	:şarap
cukka	:meme	çakırmak	:çağırarak
cuklamak	:uyumak	çalduv	:çelme
culduz	:yıldız	çalġı	:tırpan
cumulmak	:yumulmak	çalpak	:yaylak

çana	:kızak	degen	:denilen
çapmak	:koşmak	demengili	:sağlam,emniyetli
çardak	:ağıl	dudak(duvdak):toy kuşu	
çarlı	:vücut	dump bolmak :kaybolmak	
çavka	:karga	duppur	:küçük dağ,tepe

çaykamak	:çalkalamak
çaynamak	:çiğnemek

E

çaç	:saç	efendi	:imam,hoca
çaçmak	:dağıtmak	eger	:tazı
çeget	:orman	egeç	:kız kardeş
çek	:sınır,bölüm	ekev	:ikisi birden
çelek	:kova	el	:köy
çepgen	:cepken	el	:yabancı
çıbık	:çubuk	eltmek	:götürmek
çıdamak	:sabretmek	emen	:meşe
çığarmak	:çıkarmak	emilik	:eğitilmemiş at
çıkgrır	:fıçı	emina	:veba
çıpçık	:serçe	emçek	:meme
çiy	:ham	emçek ulan	:emzirilen erkek çocuk
çolpan culduz	:çoban yıldızı	endda	:yine
çomart	:cömert	endi	:artık,şimdi
çoyun	:dökme kazan	entta	:yine
çungur	:çukur	er kişi	:erkek
çüy	:çivi	erin	:dudak

D

dağıda	:yine	erinçek	:tembel,üşenen
dariy	:ipek,ipekli kumaş	erkin	:geniş,bol,serbest
dav etmek	:dava açmak	erlay	:çabucak
		erşşi	:çirkin,kötü
		esen	:hoş,iyi

esen kelmek	:hoş gelmek	havh	:ödünç
esgermek	:akla getirmek,hatırlamak	hayda	:haydi
esirmek	:şarhoş olmak	hıyla	:hile
esli	:akıllı	hudur	:un çorbası
eşitmek	:duymak	huna	:duvar
		hunşu	:komşu
		hur	:huri
		huncun	:kese,cep
farız	:farz	huyu	:kuyu
fayğanbar	:peygamber	hükümü	:hüküm

F

G

geben	:ot yığını	ırışhı	:rızk,kısmet
gelev	:yabani ot	ıstavat	:ağıl
gevirge kün	:salı günü	ıyıl kün	:pazar günü
gılırv	:eşek yavrusu,köstebek	ıylıkmaq	:utanmak
gırcın	:ekmek(yemek)	ızına	:geriye
gırt	:topak	ızından	:peşinden
ginci	:yapma bebek	ışanmaq	:güvenmek
gitce	:küçük	ışarmağan	:gülümsemeyen
gulla	:sandık,ahar,yalak	ışarmak	:gülümsemek

H

halat	:hata,yanlış	igi	:iyi
hans	:ot	ingir	:akşam
hapar	:haber	iniçge	:ince
har	:her	issi	:sıcak
harip(harif)	:garip		

I

İ

it küçük	:köpek
ıye	:sahip
ıyis	:koku
ıyman	:ıman
ıymek	:bırakmak,göndermek
ıynar	:aşk türküsü
ıynek	:ınek
ızlemek	:aramak
ışek	:şüphe
ışeksiz	:şüphesiz

K

kabak	:avlu dış kapısı
kabın	:lokma
kabır	:kabir
kadalmak	:sarmak,üstelemek
kadar	:kader
kadır	:katır
kafir	:kâfir
kala	:kale
kalğan	:kalan
kanga	:tahta
kapdal	:erkek giysisi,kafdan
kara cer	:toprak,mezar
karaltı	:gölge
karamak	:bakmak
karangı	:karanlık
karatsın	:baktırsın

karavaş	:hizmetçi
kargış	:beddua,yergi
karıv	:güç,kuvvet
karılgaç	:kırlangıç
karmak	:olta
kart	:ihtiyar
kart ana	:nine
kart ata	:dede
kartlık	:yaşlılık
katapa(katafa)	:kadife
katın	:kadın
kavra	:içi boş kamış
kayda	:nerede
kaydan	:nereden
kayıtmak	:geri dönmek
kayrı	:nereye
kaçan	:ne zaman
kaçgan	:kaçan
kebin	:kefen
keleçi	:elçi
kelmek	:gelmek
keltirmek	:getirmek
keme	:gemi
kemirçek	:burundaki kemik
keng	:geniş,rahat
kengeş	:danışma,istişare etme
kerek	:ihtiyaç
kerek	:gerek
kerti	:gerçek

kesek	:parça	korkuv	:korku
kesi	:kendi	koy	:koyun
kesibiz	:kendimiz	koymak	:bırakmak
kesingi	:kendini	kozu	:kuzu
ketmek	:gitmek,düşmek	koçhar	:koç
kezüv(keziv)	:zaman,sıra,an	koşak	:ek
keçe	:gece	köget	:meyve
keçmek	:affetmek	kögürçün	:güvercin
kıbla	:kıble	kök	:gökyüzü,mavi
kıngır	:eğri	kök çaşnagan	:gök gürlemesi
kısdamak	:kovmak	kökürek	:göğüs
kışha	:kısa	köl	:göl
kısmak	:sıkıştırmak,bağlamak	köl	:gönül
kıt	:az	kölek	:gömlek
kıyamat	:kıyamet	kömmek	:gömmek
kıyamat kün	:kıyamet günü	könçek	:pantolon
kıyın	:emek,kazanç	köp	:çok
kıyın	:zor,güç	köpür	:köprü
kıymat	:kıymet	kör	:kabir
kıynalgan	:üzülen,sıkılan	körgüstmek	:göstermek
kibik	:gibi	körmek	:görmek
kindik	:göbek	köz	:göz,nazar
kiyik	:geyik	köz allı	:göz önü
kiyim	:giyim	közbav	:gereksiz övgü
kiyiz	:keçe	kumğan	:ibrik
kol	:el	kurman	:kurban
kolcavluk	:mendil	kurç	:çelik
kolan	:alacalı,çilli	kutas	:kakül,zülüf
konak	:misafir	kutharmak	:kurtarmak
koramak	:eksilmek	kutulmak	:kurtulmak
korgaşın	:kurşun		

kuş tōšek	:kuş tüyü döšek
kuvanmak	:sevinmek
kuvanç	:kıvanç,sevinç
kuvgun	:acele haber
kuvmak	:kovmak
kün bathan	:batı
kün çıkgan	:doğu
küreşmek	:uğraşmak
kütmek	:gütmek
küy	:ağıt
küymek	:yanmak
küz	:bahar
küzartı	:sonbahar
küç	:güç,kuvvet
küçü cetmek	:gücü yetmek

M

ma	:bu(işaret sıfatı)
macal	:iyi,daha iyi
madar	:çare
mahtav	:övme
maķırmak	:melemek
malçı	:hayvancılık eden
malçılık	:hayvancılık
manga	:bana
mangılay	:alın
maral	:dişi geyik
maravçu	:avcı
marca	:haydi(ünlem)

mavla	:mevla
mazallı	:büyük,çok büyük
mecgit	:mescit,cami
meded	:imdat,medet
medina	:medine şehri
mekka	:mekke şehri
men	:ben
mıdaķ bolmak	:üzülmek
mıdıķ	:ateşin kuru
mıllık	:leş
mınçak	:tesbih,boncuk
mıçımak	:beklemek
mıçımay	:çok geçmeden
mıçımayın	:beklemeden,hemen

minara	:minare
ming	:bin(sayı)
miyala	:cam
minmek	:binmek
mucura	:ucu demirli deynek
mudaķ	:üzgün
muķar	:obur,aç
munda	:bunda
munga	:buna
munu uçun	:bunun için
müyüz	:boynuz

N

naķut	:yakut
nalmaz	:elmas

namıs	:namus	ot	:ateş
narat	:çam	ot çağa	:ocak başı
nart	:efsane,efsane kahramanı	oylamak	:yapmak,kabul etmek
nasıp	:nasip	oymak	:yıkmaq
naytayım	:ne söyleyeyim	ozğan	:geçen
naz	:ladin ağacı		
nazmu	:manzume		
ne eteyik	:ne yapalım		
nekağ	:nikah	ökül	:vekil
nıgış	:yaşlıların toplandığı yer	ölgen	:ölen
nızı	:köknar	öltürmek	:öldürmek
nür	:nur	ör	:uzunluk

O

oğarı	:yukarı	örlemek	:tırmanmak
oğur	:uğur	ösdürgen	:büyüten,besleyen
oğursuz	:uğursuz,zalim	ösmek	:büyümek,yetişmek
okıvsuz	:okumadan	ötmek	:geçmek
ol	:o (zamir)	öttürmek	:geçirmek
olturmak	:oturmak	ötürük	:yalan
omak	:güzel,süslü	ötürükçü	:yalancı
onov	:karar	özen	:vadi,ova
ong	:sağ taraf, güç,kuvvet	özür	:vezir
oram	:cadde,sokak	öşün	:göğüs
oraza	:oruç,ramazan ayı		
ornuna	:yerine		
orun	:döşek,yer	palah	:kötülük
osal	:kötü,fena	patcağ	:padişah
osuyat	:vasiyet	poema	:şiir

P

R		sıbızgı	:kaval
		sığın	:tezek
rasul	:resul	sılamak	:okşamak
		sıltav	:bahane
S		sın taş	:mezar taşı
		sıy	:saygı,kıymet,değer
saban	:tarla	soğur	:kör
sabiy	:çocuk	sora	:sonra
sağış	:düşünce,düşünme	soymak	:derisini yüzmek
sağaytmak	:diriltmek,uyandırmak	suramak	:sormak
sak	:ihtiyat,tedbir,dikkat	suv	:su
salam	:selam	suv çağa	:su yolu,çay,dere
salavat	:selavat	suvap	:sevap
saldat	:rus askeri	suvsap	:susamış
salğan	:koyan	sülesin	:vaşak(yırtıcı bir hayvan)
salkın	:serin,gölge,üzgün	sürtmek	:sürmek
salmak	:koymak	sürüv	:sürü
san	:vucudumuzun organları	sürüvçü	:çoban,sürücü
sanalmak	:sayılmak	süyek	:kemik
sanga	:sana	süymeklik	:sevgi,aşk
sangırav	:sağır	süyümçü	:müjdecı
saraş	:sahur vakti	Ş	
sav	:sağ,sıhhatli		
savbol	:sağol		
savğa	:hediye	şahadat	:şehadet
savut	:kap,alet	şapa	:hizmet eden
savut-saba	:silah,şavaş malzemesi	şavdan	:göze,pınar,kaynak
saylamak	:seçmek	şeksiz	:şüphesiz
segiz	:sekiz	şıbıla	:yıldırım,şimşek
sekirmek	:yukarı fırlamak	şıbırdamak	:fısıldamak

T

tabdırmak	:buldurmak	tegene	:tekne
tağ	:taht	temir	:demir
tağır	:kuru,boş	tentek	:aptal,sersem
talav	:ruam hastalığı	teren	:derin
talay	:çokca,epey,bir hayli	tereze	:pencere
tağır	:çakır,alacalı	tergev	:hesap
tamada	:büyük,önder,baş	tergev al	:örnek al,ders al
tamğa	:damga	teri	:deri
tamır	:kök,damar	terk	:çabuk
tammak	:damlamak	teyri	:tanrı
tañçı	:damla	tılı	:hamur
tanaköz	:dana gözlü	tingıla	:dinle
tang atmak	:tan yeri ağarmak	tinglamak	:dinlemek
tap	:iz,işaret	tınmay	:durmadan
tapmak	:bulmak	tınç	:dinç,rahat,kolay
tapmak	:doğurmak	tınç	:uysal,sakin
tar	:dar	tınçlık	:rahatlık,huzur
tañıv	:şikayet	tıtır	:kireç
tartmak	:çekmek,tartmak	tıyışlı	:uygun
tas bolmak	:kaybolmak	tıymak	:durdurmak
tas etmek	:kaybetmek	tıyında	:dışında
tatuv	:tat	tiggiç	:kütük
tav	:dağ	tik	:dik,yokuş
tavkel	:cesur,atılğan	tikmek	:dikmek
tavruğ	:menkıbe,rivayet	tilek	:dilek
tavuş	:ses	tilemek	:dilemek
tayak	:sopa	tirilmek	:dirilmek
tefter	:defter	tirmen	:değirmen
		tiymek	:dokunmak

tiş	:diş	tüp	:alt
tişi	:dişi	tüye	:deve
tişiruv	:kadın	tüymek	:bağlamak,düğüm etmek
toğay	:halka	tüymek	:döğmek
toğuz	:dokuz(sayı)	tüyül	:değil
tohana	:büyük ev,konak	tüzetmek	:düzeltmek
tohtamak	:durmak,beklemek	tüş	:rüya,düş
tohtamayın	:durmadan	tüşmek	:düşmek
tolkun	:dalga	tüşürmek	:düşürmek,indirmek
tolu	:dolu,çok		
tonov	:yağma,ele geçirme		U
topurak	:toprak		
toymak	:doymak	uçhan	:uçan
töben	:aşağı	uçuz	:ucuz
tölemek	:ödemek	ulak	:keçi yavrusu
töppe	:tepe,kafa	ulan	:oğlan
tört	:dört	ullu	:ulu,büyük,yüce
töşek	:döşek	unamak	:razı olmak,kabul etmek
tuçum	:soy	urlamak	:çalmak
tul	:dul	urmak	:vurmak
tulpar	:yiğit,kahraman	uruş	:savaş
turmak	:durmak	uruşmak	:kızmak,savaşmak
tuvar	:davar	ustaz	:üstad,usta
tuvmak	:doğmak	uşamak	:benzemek
tuvra	:açık,doğru,düz	uşaş	:benzer
tuvra	:karşı	uşgok	:tüfek
tuyak	:hayvan tırnağı	uvaz	:vaaz
tübü	:dibi,altı	uyalçak	:utangaç
tümen	:on bin	uyalmak	:utanmak
tüngülmek	:umudu kesmek		

Ü

üfgürmek	:üflemek
ülüş	:pay
üsü	:üstü
üy	:ev
üyalmay	:utanmadan
üylü	:evli
üyretmek	:öğretmek
üyür	:aile

Z

zahmat	:zahmet
zarlık	:eziyet,kötülük

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aslanbek, Mahmut, Karaçay-Malkar Türklerinin Faciası, Çankaya Matbaası, Ank, 1952.
- Babalanı İbrahim, Kazım, Mingi Tav Dergisi, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1993, 1.sayı.
- Başıylanı, Z.K-Caraşivlanı Z.K, Malkar Tilni Şkol Frazelgiya Sözlüğü, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1994.
- Begiyanı Abdullah, Ölmezlanı M., Malkar Poeziyanı Antolojiyası, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1993.
- Begiyanı, Abdullah, Kazım, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1996.
- Begiyanı Abdullah, Kazım, Mingi Tav Dergisi, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1994, 2,3. sayı.
- Borçalanı, A.İ., Ana Til II, Ders Kitabı, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1993
- Budayeva, S.A, Kazım Meçiev, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1987.
- Culablanı, Üzeyir, Ertte Birev Bar edi, "Nart" Kitap Basma, Nalçik, 1991 tubay
- Curtubaylanı Mahti, Bittirlanı Tamara, Billaça, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1992, s, 164.
- Ersoy, M.Akif, Safahat, 14.Baskı, İnkılap ve Aka Basımevi, İst., 1981.
- Gyula, Nemeth, Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, Çeviren Prof.Dr. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Hafice, Muhamet-Teppeev, Alim, Kerti Sözle-Malkar Folklor, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1981.
- İmla Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- Kazım Meçi, (Haci) , Din kitabı 1, Nalçik, 1992, 2683.sipariş.
- Kazım Meçi, Nazmula bıla Poemala, Elbrus Kitap Basma, Nalçik, 1987.
- Kiriev M, Otveçeya Staroy Pesne, "Don" curnal, 1958, no:12.
- Levend Agah Sırrı, Prof.Dr, Türk Edebiyat Tarihine Giriş, 1.C, 3.bas, T.T.K. Ank. 1988.
- Malkar Nart Sözle, Kabartı-Malkar İlmu-İzlem İnstitut, Kabart-Malkar Kitap Basma, Nalçik, 1965.

- Musakalanı B.H,Malkar Literatüre,Elbrus Kitap B.,Nalçik,1996, 7.C.
- Nevruz,Yılmaz,Karaçay-Malkarlılanı Tamırları Üsünden,Birleşik Kafkasya Dergisi,Eskişehir,1994-95,sayı 1.
- Şarı,Mehmet,Sabuhî(Şeyh Ahmet Dede)Hayatı,Edebî kişiliği,Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni, Ankara,1992,Gazi Ün.
- Sosyal Bilimler Ens. (Yayınlanmamış.Doktora Tezi).
- Babalanı Süleyman,Kazım ,Mingi Tav Dergisi ,Elbrus Kitap Basma,1.sayı, Elbrus,1995.
- Sozaev B.T,Malkar Literature,1.C,Elbrus Kitap Basma, Nalçik,1986.
- Tavkul,Ufuk,Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür,ÖtükenY, İstanbul,1993.
- Temmoev,H.M,Orfografiya Sözlük,Elbrus Kitap Basma,Nalçik,1988.
- Teppeev,Alim M,Meçilanı Kazım,2.C.Elbrus Kitap B,Nalçik,1989.
- Töre Dergisi,22.sayı,İnkılap Basımevi,Nalçik, 1992.
- Türk Ansiklopedisi,Milli Eğ.Basımevi,Ankara,1974,21.C.
- Türk Dili ve Ed.Ansiklopedisi,Dergâh yayınları,İstanbul,1982,5.C.
- Wilhelm Prohle,Dr.Karaçay Lehçesi Sözlüğü, Çeviren Prof.Dr.Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları,Ankara,1991.

RESİM 1: Kazim Meçi'nin doğduğu ev.

RESİM 2: Müze haline getirilen evin tabelası.

Bu üvde 1859 cılda Malkar Literaturanı Murdorun salgan Meçilanı Kazim tuvgandı.

"Bu evde 1859 yılnıda Malkar Edebiyatnı Kurallarını koyan Meçiların Kazim doğmuştur"

RESİM 3: Meçilanı Kazım'ni gürbecisi.
"Meçıların Kazım'in demirci dükkanı"

RESİM 4: Müzeye çevrilen demirci dükkanı üzerindeki tabela.

<u>Meçilanı Kazım'ni Gürbecisi</u> <i>"Karıvsuzga hayırım tiysin dep, Eski gürbecimde temir tıyeme. Halkıma cetgen azaplıkını körtüp, Gürbecimdeki kömürça küyeme"</i>	<u>Meçıların Kazım'in Demirci Dükkanı</u> <i>"Güçsüze hayrım dokunsun diye, Eski demirci dükkanımda demir dövüyorum. Halkıma gelen azapları görerek, Dükkanımdaki kömür gibi yanıyorum"</i>
--	---

Казимге Бабугент элге кирген жерде ишленген эсертме.

RESİM 5: Kazim'ge Babugent elge kirgen cerde işlengen esgerime.
"Kazim'e Babugent Köyünün girişinde dikilen heykel."

Къул Къайсын бла Керим Отаров Казимни эсгертмесини аллында.

RESİM 6: Kuli Kaysın bıla Kerim Otarov Kazim'ni esgertmesini allında.
Kuli Kaysın ile Kerim Otarov Kazim'in heykelinin önünde.

Қазим эллилери Солтанланы Жаша била Холамханланы Токайны биргесине.

RESİM 7: Kazim ellileri Soltanlani Caşa bıla Holamhanlani Tokay'ni birgesine.
Kazim, köylülери Sultanların Caşa ile Holamhanların Tokay'ın yanında.

Қазимни туугъан эли Шыкты. 1962 жыл.

RESİM 8: Kazim'ni Tuvgan eli Şıkı. 1962 cıl.
Kazim'in doğduğu köyü Şıkı. 1962 yılında.

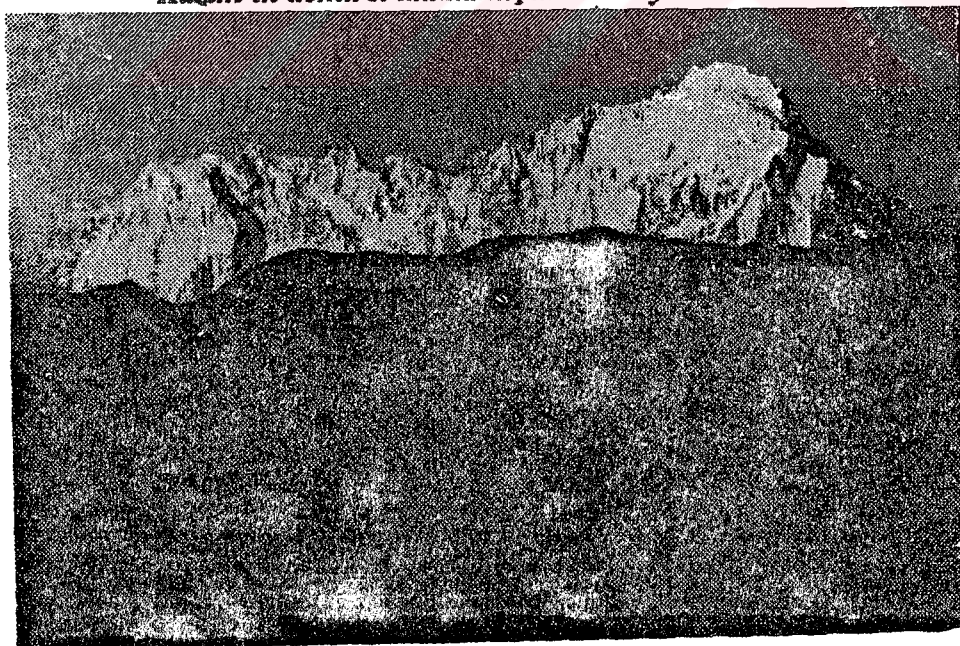
RESİM 9: Begiylanı Abdullahı cazgan "Kazim" kitabını kapağı.
Begiyaların Abdullah'ın yazdığı "Kazim" kitabının kapağı.

اَدُلْكَ سُبْرِي سِنِي كَرْلَسَر وِجْهَارَه مُنْكَر نَكِرَه مُنْكَر
 اَلْهَ فَنَقْدَر دَان سُوْن اَلْهَ سَر كِي كِي اَوَلْهَ نَكِي قُو يِي مُنْكَر
 اَنَسِي يِي مُنْكَر سِنِي اَوَلْهَ دَرْلَر يِي سُوْر وَب يِي جُوْر يِي
 سُوْر لَر اَنْدَه سِنِي نَايَز كَنَسَر مُنْكَر سِلَر لَر يِي اَوَلْهَ
 هَر يِي ذِي مُنْكَر قَابِر سُوْر لَر يِي اَبَر بَر مُنْكَر اَوَلْهَ
 مُنْكَر اَرَسَه سِنِي كَوَكَه فَنَدِر لَر مُنْكَر اَوَلْهَه سِنِي يِي مُنْكَر
 مُنْكَر اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه
 مُنْكَر سُوْر رَسَنْدَه سُرْيَانِي يِي اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه
 قَابِر نَسَر كَوَسَلُوْر لَر يِي اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه
 اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه اَوَلْهَه

RESİM 10: Begiylanı Abdullahı cazgan "Kazim" kitabından Kazim'ni kol cazıvu.
 Begiyların Abdullah'ın yazdığı "Kazim" kitabından Kazim'in el yazısı.

Казимни гюрбежиси. Шыкты. 1962 жыл.
RESİM 11: Kazim'ni gürbecisi. Şıkı. 1962 cıl.
Kazim'in demirci dükkanı. Şıkı. 1962 yılında.

«Арабда, Тюркде да айланып келдим.
 Энтда Бзынгыны тауларын көрдүм!...»
RESİM 12: “ Arabda, Türkde da aylanıp keldim.
 Entda Bızıngını tavlaryn kördüm!...”
 “Arap'ta Türk'de de gezerek geldim.
 Yine Bızıngı'nın dağlarını gördüm!...”

TÜRK DÜNYASI

Resim 13: Türk dilleri.(Mingli Tav Dergisi ,1994 yılı, 3.sayısından alınmıştır).

Ek 1 : Kazim'in kendi el yazısından örnek : "Sultanhamid Manzumesi"

اَیُّ مُبَارَکُ سُلْطَانٍ حَامِدُ اَدَمْلَنِی صِبْرِی

جَدِّ نُوْلُسُی یَا اَللّٰهُ اَیُّ حَتِّخَانِ قَبْرِی

کُوْیْلَسَدِی یَا اَللّٰهُ جَرِّ لَیْلِی قَلَسِی

کَرِکَلِی سَدَحِ اَتَنِی قَلَمِی خَلَقَنِ اَنَسِی

دَنِیْدَنِ کَتَنِی جَارِیْ جَرِّ لَیْلِی وَکَلَمُ

هَرِیْتِ بَایْرِ اَنَنِ تَتِّخَانِ تُوْ اَلْنِی کُوْ پَرُو

اَیُّ مُبَارَکُ سُلْطَانٍ حَامِدُ حَرِّ لَیْلِی اَنَسِی

مَرْدَه سَنَو بَلَر مَکَانَ جُوْ کَلَنِی چَرِ اَسِی

اى مٲار ك سولطان حامد جرگىلى قىدرمن
 بىٲو خاقنى كوزلر نٲان قان جلمق قىدرمان
 لى مٲار ك سلطان حامد كز نر نو چر اغى
 بىٲ قلى جر لىلى جر تىخن كى تىلفى
 وٲانچا بولغان كىلى بىز ملىع بولپ بىلى
 جر لىلى كوز جر يىقى جر توبىند جىدى
 خلق اچىك سوبىدر غنى سلطان دامد سىتى
 حر لىل اچون قىر مان اىد ارل ار ك جانى

جَرْلِيلَمَ اَتَوْحَدِي شَرِيَتْنِي اَلْتَرِبْ
اَلْبَزَعْ كَلْبِي جَارِي اَلْتَن كَلْ تَوَلْتَرِبْ
جَرْلِيلَنِي اَشْبِلَهْ اَرِيْگْ كَتَكْت

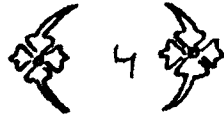
اَنْدَا رُلُونْ بِلَكْنْ كِيَكْ كَرْتِي وَ سِيَتْ يَتَكْت
اَبْتَحَانْ اَدِي قَرْنَدَشِمْ طَلْمَلَكْ اَلْتَمَهْ
اَوَلْسَامْ مَنِي مَلْ كِيَهِي كَوْرَلَفَهْ مَلْسَهْ
بَارْغَانْ اَدِي مَلَحْ اَتَرْگْ چَاچِي اَرُشْ جَانَن
كُوْرَكْنَانْ تَرِيْدِي اَنِي بَايِرَقْنِ تُوْلُ

نَکَرَلَرِي قُورَقَانْ اَبِي اَنِی بِلَهْ بَرِ رَغْ
نَامِسِن اُویالغندَه جَرْتَن جُولَدَنَلَرِغْ
اَدَلَرْمَنْدَت قُورَقَمُوجَدَسِ تَرَلَمُوجَاو اُوْبَالِیْپْ
اَتِي کِشِنَتْ بَرِي خَلَقْ قَزِلْ قَنَغْ بُولِیْبْ
تَلِکِرَامَلَر اَرْدَلَر خَلَقْ هَبَر بَیْرَرِکْ
کُورَلَر جَلَبْ بَرْدِلَر اَنِی اُولَسْن کَرْدِکْ
کُور بَسَر مَان قَلَمِیْن سُو قِیغْنَلِی سَلْدَلَر
اَنِی اُولَنَر کُن کُورَلِنِ اِلَه اُولْت سَلْدَلَر

انې الوسن كوتر دكر ماشنغ سلمين
يركيدن هقان الر باشو بگلر تلمين
انې قلمى خبرلرن كزيت ايتپ الدلر
اچ وكر ك اريتن اشدت سلملر
كور: وورمان قلمين انې سپل كرددلر
انې ايپون سر بشلغدي توالر ك ردلر
تولني جلرې انك توش ات كتر لر
شرلني شتليلر انك سر نواترلر

جَرَّ لِيْلَتِي دُورَ جِ شَلَرِي حَرِّ نَوْبِ جَوَرَلَرِ
تَوَزَلَدَ چَتَّانْ كِرْدِ دِلَّ رَانِي مَه قَتَرَلَرِ
جَرْدَن چَقَّانْ حَشْدِ اَتَلَرِ اَنَكْ دُما يَتَرَلَرِ
كُوْكْ اَيَلَمَّانْ قَتِيلِرِ اَنَكْ جِلَّايِ كَتَرَلَرِ
تَيَتَرَلَرِ اَنِي اِچِن تَو كَدَغِي تَرَكَلَرِ
مُعاَتَرَلَرِ قَلَمِي اَنَكْ جَنِي كُوْكْ مَلِكَلَرِ
قِسْمَتِ كِي تَلَمَن اَيَلِي چَقَمَز مَكَانْ قِچِرِي
ظَلْمَلِكْ جَهَنَّمِي اَشِكَلَرِي اَيِلْ

أَكُو مَدَحَ بُولِيَّ سَانْ أُولُ مَرَّ حَوْنِ حَالِهْ
أَنْسِ قَانِ أَلْمَى رَرِ رَسْدَ، أَلَلَّ نَبِ أَانِ

اَوْ يَنْجُو سَوْنِ بَيَانِ اِيْمَانِهِ مِنْ سَنَكْه
 بَرِيْدِ لَرْتَقَارِيْنِ اَنْكُوْتُنِ اَنْكْه
 صِدْقِ طَلَاْنِ كُوْلِ مَشْتَقِيْنِ كِيْكَ حُرُر
 حِسَابِيْنِ عَدْلِ سِيْرِيْنِ حَشْكْه كِرُر
 كَاذِمِ خَرِيْفِ بُوْتَمُوْلُوْتِ كَانْدَل
 قُبُوْبِ بِلْدِيْ نِيْلِيْ جُوْرِيْتِ كَانْدَل
 اَللّهُ اَنْكْه جَنَّةِ كِيْدِرِ سِيْنِ خَرِيْرُوْلَهْ جَنِيْ كِيْكَ نَسِيْدِ رَسِيْنِ
 كِيْمِ
 اَللّهُمَّ اَوْفِيْنِ بِاَرِيْبِ الْعَالَمِيْنِ
 اَبْعُوْدَهْ سَيِّدِ
 الْمُرْسَلِيْنِ
 حَمْدُ

«Игиллик бла аманлык» деген чыгъарманы ахыры.

EK:2 "İgilik bla amanlık" degen çığarmanı ahırır.
 ("İyilik ile kötülük" denilen yazının sonu.)